



SELOMO BEN GABIROL

Séfer Mihbar ha-peninim.. 'im perus maspiq  
semo Qol Ari aser hibberti.. Ari Leb Safiro

Amsterdam, s.e. 1887

32 f. 20cm

(En hebreo)

R. 1166

NG 0,902/001

691

ספר

# מבחר הפנינים

כשמו כן הוא מלא זהב ופנינים • במליצת החכמים  
הקדמונים • ומשלי פלסופים הראשונים • ומוסרם • ומצותם •  
ודבריהם • וחידותם • בכל ענין שאדם צריך אליו בהכנה •  
ויראה • ומוסר • ודרך ארץ • מסודר לשערים •

עס

פירוש מספיק שמו קול אר"י אשר חברתי הצעיר  
אר"י ליב שפירא בא"א מוה' יעקב זללה"ה

המתגורר כעת באמסטרדם • ולפנים רב בק"ב לפני רו"פ  
עד עת גלותו משם • ה' ירחם עלינו ועל כל הגדחים בארלות  
פזוריהם • ויזכנו לראות בקצון נדחיו מארבע כנפות הארץ אל  
עיר קדשנו צב"א :

אמסטרדם

בדפוס ר' דובער בערענזאהן נ"י

שנת תרמ"ז לפ"ק

R. 1166

ל' ע"ג

# ספר חובות

בשם ה' אלהינו יתברך  
הנני מודיע לך כי כל חובותי  
האשר חייבתי לך ואלה  
האשר חייבתי לאלהינו יתברך  
אשר חייבתי לך ואלה  
האשר חייבתי לאלהינו יתברך

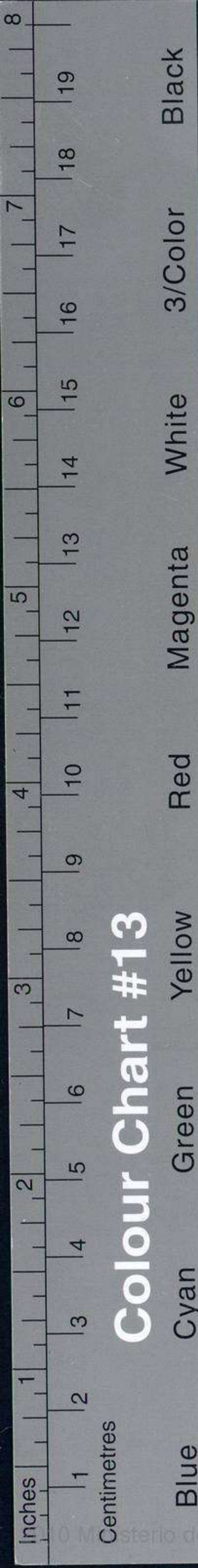
ע"ג

אשר חייבתי לך ואלה  
האשר חייבתי לאלהינו יתברך  
אשר חייבתי לך ואלה  
האשר חייבתי לאלהינו יתברך  
אשר חייבתי לך ואלה  
האשר חייבתי לאלהינו יתברך

# ספר חובות

בשם ה' אלהינו יתברך

הנני מודיע לך כי כל חובותי



Colour Chart #13

הקדמה

מיום כואי את דברי הספר היקר אשר הוא כמו נחל נוצע מקור חכמה להחיות נפשות החולים חולי הגפס וגם חולי הגוף : כאשר כבר מפורסם הספר הזה בכל ספרי מוסר : אשר נזכרו אחריו רובם ככולם שזו דברי חכמתו : עלה בלבי לבאר דברי הספר בביאור מספיק וקלר ורק על זאת היתה מטרת כונתי להראות מקום לכל מאמרי החכמים : הנמלאים פה מדברי תוה"ק או מתנ"ך או מאמרי חז"ל : כי כל מאמרי החכמים והפלאסופים נרמזים או מפורשים בתוה"ק ולפעמים בדרך אגב ביארתי איזה כתובים אשר הבאתי בדרך קלרה כיד ה' הטובה עלי בכדי שלא להכביד על המעיין : וזאת לדעת כי הפירוש היטן אשר הי' לפני ראיתי לפי דעתי שלא כיון בכמה מקומות כלל לירד לעומק דברי חכמתם : ובכמה מקומות ובפרט בסוף הספר שם הי' חסר לגמרי לבאר דברי החכמים האמורים שם על כן אנכי מודיע כי מעט מן המעט אשר טעמתי מן הפירוש היטן אשר הי' לפני כאשר יראה המעיין בשני הפירושים כי רחוקים כמה זה מזה ולא קרוב זה אל זה כלל : ומתחילה עלה בדעתי לכתוב בסוף הספר מעט מחידושי גפ"ת ומעט מחידושי הדרוש אשר חדשתי בעזרת החוקן לאדם דעת אך מנעתי עלמי בעת כי ראיתי כי ההולאה עולה יתר על כחי : ורק פה בפתח השעה הלגתי תירוץ על קושית הגאון מוה"ד מרע"א זלה"ה בעיני כופר נפש (ב"ק ד' מ"ב ע"ב) ת"ר והמית איש או אשה אמר ר"ע מה בא זה ללמדנו אש לחייב על אשה כאיש הרי כבר נאמר כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש נזקין לזרשיו אף אשה נזקיה לזרשיה ומסיק שם הגמרא לבסוף דלא אמר ר"ע רק בכופר הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה והוי ליה ראוי כ' ופרך שם הגמ' ובניזוקין לא אמר ר"ע והתניא רבה את האשה ונלאו ילדיה נותן נזק ולער לאשה ודמי ולדות לבצל אין הבעי נותן לזרשיו אין האשה נותן לזרשיה היתה שפחה וגשתתרה או גיורת זכה אמר רבה בגרושה וכן אמר רב נחמן בגרושה : ופרך שם הגמ' אמרי גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות כו' : ופרך שם הגאון הנ"ל וז"ל קשה לי דהא בלא זה יקשה על הרישא דאין הבצל נותן לזרשיו : דתפלוג בדמי ולדות דמ"ס אלמנה מגרושה לענין זה : ול"ע עכ"ל ונראה לתרץ בטוב טעם : דהנה התוס' הקשו שם בד"ה גרושה כו' ק"ק : דמאי פריך דתפלוג בדמי ולדות אטו ולדות זרשיה ננהו דזכיא בהו דהבי פריך לקצן : (מ"ט ע"ב) דבצל גופיה לא הוי זכי חי לאו דזכי ליה רחמנא כ' עכ"ל : והי' נראה לתרץ קושיתם דהא פרכת הגמ' כאן הוא לרבה : ורבה לא סבר שם האי סברא דאטו ולדות כו' עיי"ש : שוב מלאתי תירוץ זה במהר"ס שי"ף ז"ל עיי"ש : וא"כ לא קשה ג"כ קושית הגרע"א ז"ל דהא מקודם לא הוי מלי פריך הקושיא גרושה נמי כו' דא"כ תקשי קושית התוס' הנ"ל אבל כיון שתירץ רבה תירולו לדידיה פריך שפיר הגמרא אמרי גרושה כו' ולא תקשה בעת קושית התוס' הנ"ל ודו"ק : ומכאן ראוי למה שפסק שם הרמ"ם ז"ל דהלכתא כרב חסדא עיי"ש מדלא פריך כאן סתמא דגמרא מקודם הקושיא אמרי כו' וא"כ מוכח שהי' קשה להגמ' קושית התוס' אטו ולדות כ' וא"כ מוכח דסתמא דגמרא תופס כר"ח ודו"ק היטב :



**אמר החכם:** (א) בחכמה החכמים משלימים גמול הבורא ומגיע לעבודת האל בהייו. ולשם טוב אחרי מותו: (ב) ואמר: אין לך שמהדד

**(א) יען** כי בראותינו לדיק ורע לו רשע וטוב לו עולה על דעזינו כי גמול הבוי"ת אינו שלם ח"ו. ומזה תמשך לנו אשר אנחנו מתרפיש בעבודת הבוי"ת כידוע. ורק לעת הזקנה אנחנו מתחילים להתקרב אל ה' בראותינו כי נבוכים אנחנו בארץ ולא המדרש מתענוגי הזמן הוא העיקר רק מעשה הלדקה להשיב בלדק נפשינו. ולא על אנשים כמונו נאמר שנגיע לעבודת האל בחיינו ולשם טוב אחרי מותנו. אך החכמים מעמיקים בחכמתם ומשלימים גמול הבורא ית"ש ואומרים שהוא שלם ומתבוננים זאת בעת ילדותם כמו שאמרו ההסידים ואנשי מעשה אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנתנו (סוכה נ"ג) וכמאמרם (ע"ז י"ט) אשרי איש ירא ה' ולא אשרי אשה (פירוש דהוי ליה לכתוב סתם אשרי כל ירא ה') אשרי מי שהוא מתגבר על ילדו כשהוא איש. וכמש"כ (קהלת י"ב) וזכור את צוראריך צימי בחורותיך. וזהו כוונת הכתוב (קהלת ג') עת ללדת ועת למות. פירש שיתן אל לבו יום המיתה מיום הלידה ומבואר שם (במדרש קהלת ג') שיהא יום המיתה נמי כיום הלידה ולא יביישו ימי הילדות את ימי הזקנה. וכמדומה לי שכן מבואר במדרש על פסוק יום ליום יביע אומר יום המיתה יביע אומר ליום הלידה שלא יביישו ימי הזקנה. וכן מבואר (צוה"ק) מפני שיבה תקום. פירש שבעבודת ברה"ק את הבוי"ת בילדותך קודם הזקנה והשיבה ואז והדרת פני זקן שתשמח לעת זקנתך צימי הילדות. ואנשים כאלה מגיעים לעבודת האל בחייהם ולשם טוב אחרי מותם. וזהו פירוש הכתוב (קהלת ז') טוב שם משמן טוב פירש מתי יזכה לשם טוב משמן. אם ישים נגד פניו יום המות מיום הולדו. שיזכר לומר אשרי ילדותינו. וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין מ"ד) לעולם יקדים אדם תפלה לזרה. כמו כן לא ימתין לשוב רק לעת הזקנה שהם ימי הרעה (שבת קנ"א) רק יזכור את הבוי"ת צימי בחורתו עד שלא יבואו ימי הרעה ויגיעו שנים באין חפץ. ולכן אמרו חז"ל (אבות פ"ב) טוב יום אחד לפני מיתתך. ואמרו חז"ל (שבת קנ"ג) ישוב היום שמא ימות למחר ונמלא כל ימיו בתשיבה. רק בכל עת יהי' בגדיו לבנים כי קשה לכבסם צימי הזקנה. ושמעתי ממורי הגאון המפורסם מוה' משה ילחק הלוי ז"לה"ה פירוש הכתוב זכחי חלקים רוח נשברה (תהלים נ"א) פירש אם משבר רוחו בעת ילדותו והוא בריא חולם בכל גופו אז נחשב זכחי חלקים אבל לב נשבר פירוש לעת הזקנה אשר אז כל גופו חלוש ושבור אז רק לא תצזה ודפח"ח. וצוה מוצנים היטב דברי חז"ל (סוטה ה' פ"ב) אמר ר' יהושע בן לוי כמה גדולים נמוכי רוח כ' ולא עוד אלא שאין תפילתו נמאסת עיי"ש היטב. (ובסנהדרין ד' מ"ג) ולהפך דעת הפתאים אוילים מדרך פשעם כ' (תהלים ק"ז) בעת כל אוכל תתעב נפשם אז ויזעקו וכו': (ב) ואמר החכם לומד מוסר ואח"כ חכמה כמ"ש (תהלים קי"א) ראשית חכמה (ובאבות פ"ג מ"ט) כל שירת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת. ולריך לזה השכלה גדולה כמו שבאר בספר מסילת ישראל על פסוק אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ולא אמר אז תבין פלפול ופלאסופיה. ואמרו חז"ל (ברכות י"ז) לעולם יהא

אדם



# שער החכמה

ג

השכל • כמוסר והחכמה: (ג) ואין דבר שמורה על דעת הדעתן • כמנהגו  
 הטוב: (ד) ואמר שאלת החכם • הצי החכמה • ופיוס בני אדם חצי השכל •  
 וסדר הדוצאה • הצי הכפוק • (ה) ואמר איזה אדם ראוי למלוך • אמר •  
 חכם שמלך • או מלך שידרוש: (ו) ואמר ראוי למחזיק בחכמה ובצדק •  
 שלא ירא כשום אדם • ואמר הצדיקים אינם יראים כי אם אלהים לבדו:  
 (ז) ואמר אבדת השכל • אינה נמצאת • והחכמה נוטה עמו כאשר הוא  
 נוטה: (ח) ואמר הטורה בחכמה ובמוסר • מקנה העטרות • והנוזרים

הדם ערוס ציראה: (ג) ואין דבר • המורה על דעת הדעתן כמנהגו הטוב כי לא  
 המדרש עיקר רק המעשה הטוב • והאמר חז"ל (קדושין מ' ע"ג) תלמוד גדול שמביא  
 לידי מעשה • וע"כ אמרו חז"ל (עירובין ס"ה ע"ג) צג' דברים האדם ניכר •  
 צרכו וצרכו וצרכו • כי אז תוכל להבין דעת הדעתן: (ד) ואמר שאלת החכם  
 כי החכם נוצר כל לדדי הספיקות • וגם ממהין ושאל צעת שראוי לשאול כמו  
 שאמרו חז"ל על צנות ללפחד (צ"ב קי"ט ע"ג וצ"ב ג') כי קחי רצי צהא מסכת •  
 לא תשייליה צמסכת אחריתא • וע"כ ניכר מבאלתו לכל הפחות חלי חכמתו כי מי  
 שהוא שואל ומשיב הוא חכם שלם • ומי שהכעיס לצני אדם ויודע לפייסם צטוב  
 צחיזה זמן וצחיזה אופן כמש"כ מענה רק (משלי ט"ו) ולא צשעת כעסו וצדברים  
 טובים הוא חלי השכל כי מי שלא הכעיס כלל הוא שכל שלם • וסדר ההולאה חס  
 אינו מצקש המותרות כמש"כ ודי חלב עזים ללחמך ללחם ציהך (משלי כ"ז) ואמרו  
 חז"ל (צ"מ כ"ג) עשיק לגביך ובוי לכרסך • והאמר חז"ל (הולין פ"ד) לעולם יאכל  
 אדם פחות ממה שיש לו • ולאדם כזה הוא חלי הסיפוק ממה שיסתפקו אחרים  
 מצקשי המותרות: (ה) ואמר איזה אדם ראוי למלוך או חכם שמלך צכח חכמתו  
 כמש"כ (משלי ה') צי מלכים ימליכו פירש צחכמת התורה והיראה • וכמו שאמרו  
 חז"ל (מ"ר פ' מ"ג) על אהע"ה אל עמק שוב עמק המלך שהשוו כולם לעשותו  
 מלך מכח חכמתו או מלך שידרוש עלת החכמים כמו שאמרו חז"ל (צרכות ג')  
 (סנהדרין ט"ז) יועלין צאחיתופל וגמלכין צסנהדרין: (ו) ואמר כי ראוי להמחזיק  
 צחכמה וצצדק בלא יירא כשום אדם כמו שאמר הנביא (ישעי' לג) פחדו צלין  
 חטאים • ואחז"ל (צרכות ס') האי מאן דמפחד חטאה הוא • וכן פירש האלשיך ז"ל  
 ויירא יעקב • לפיכך וילר לו עיי"ש: (ז) ואמר אבידת השכל אינו צגדר מליאה הגס  
 באמרו חז"ל ג' דברים צאין צהיסח הדעת ואחד מהן מליאה (סנהדרין כ"ז) אבל  
 לא כן אבידת השכל כי חס יאצד מאחד לא ימלא אותה אחר ואחז"ל (מגילה ו')  
 חס יאמר לך אדם לא יגעתי וצולאתי אל תאמן • ויכול להמליך על זה מאמר הכתוב  
 (איוב כ"ח) כי יש לכסף מולא פירש הכסף יוכל להיות צגדר מליאה אבל החכמה  
 מאין תמלא • רק החכמה נוטה עמו כפי יגיעתו כפי יגיעתו (משלי ח') חני  
 חוכבי אהב ומצחרי ימלאינגני כפי יגיעתו כן ימלא אותה ולפוס לערא אגרא:  
 (ח) ואמר הטורה צחכמה ומוסר • פירש כי החכם צמה שלומד לעלמו ולאחרים

קונה

יעשו העטרות מזהב לשון המדברת וישימם בראשי אוהביהם: (ט) ואמר המורה בבקשת החכמה והמוסר: מורד מקנות העונות והעבירות ומביא האדם למאוס בעולם כלה. ולא הוב עולם קיום. (י) ואמר במקום המשתה והשחוק. לא תשבון החכמה. אבל היא מגורשת משם: (יא) ואמר מי שהננו הבורא חכמה. לא ידאג להפקד הצער והיגיעה: (יב) ואמר החכם. איני דורש החכמה לתקוה שאגיע עד קצה. ואגיע

קונה עטרות ומקנה לאחרים עטרות כמו שאמרו חז"ל (ברכות י"ז) העולם הזה חין זו אכילה ושתיה רק לדיקים יושבין ועטרותיהן צראשיהן פירש עטרותיהן ממש מה שהכינו לעלמן. ואחז"ל כל העוסק בתורה כל העולם כולו כדאי הוא לו. והנזירים הפרושים מתאות העוה"ז מוכיחים לאחרים בלשונם הזבז ועושים עטרות מזהב בלשונם כמו שאחז"ל (ב"ב ע"ז) מרגליות פיזה היתה תלויה בלוא"ו של הא"ע"ה וכל חולה שרואהו נתרפא פירוש מתוכחתו הארובה והנעימה נתרפאו כל חולי הנפשות הפך הרשעים ההורגים בלשונם כשאחז"ל (ערכין ע"ו) ואחז"ל (כתובות ק"ג) לשון חכמים מרפא: (ט) ואמר המורה בבקשת החכמה ומוסר כמו שאחז"ל (קדושין ל') אם פגע בך מנוול זה משכרו לביהמ"ד ואז תהי' מוערד לקנות העבירות. ואמרו שם בראתי ילפי"ר בראתי לו תורה תבלין. ומציא את האדם למאוס בעולם הכלה והפסד ואחז"ל (כתובות נ"ט) הבטלה מציאה לידי זימה. ואה"כ (תהלים ח') מתי יגלל ממושב ללים כי אם בתורת ה' חפלו: (י) ואמר כי במקום המשתה והשחוק לא תשבון החכמה. כמשאחז"ל כך היא דרכה של תורה פת צמלח תאכל. ואחז"ל במדרש הביאו התוס' (כתובות ק"ד) עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו כי הדברים סותרין זה את זה ואמרו חז"ל (שבת קמ"ז) חמרא דפרוגייהא ומיא דדיומסית קפחו עשרת השבטים מן העולם ומעשה דר"א בן ערך יוכיח. עיי"ש. וגד השמחה אחז"ל (ברכות ל"ה) אסור לאדם שימלא שחוק פיו שנאמר אז ימלא שחוק. והתורה נקנית באימה. ויחדד כל העם. נפשי ילאה בדברו: (יא) ואמר מי שחגטו הבו"ת חכמה לא ידאג להיות נפקד ונפגע בלער עוה"ז כמשאחז"ל (ברכות ה') כל העוסק בתורה יסורין צדלין ממנו. וכל המקבל עליו עול תורה (אבות פ"ג) פורקין ממנו עול מלכות וד"א. ואחז"ל (עירובין נ"ד) אל תקרא חרות אלא חירות. ובמדרש (ב"ר פ' מ"ה) חירות מן היסורים: (יב) ואמר החכם איני דורש החכמה ולומר אותה בכדי שאגיע עד קילה ועד תכליתה כי זהו סבלות גמורה כי הגם שאין צאפשו להשיג כל החכמה עם כל זה לא ימנע עלמו ממנה כמו שאה"כ (משלי כ"ד) ראמות לאויל חכמות פירש כי החכמה לאויל רם כמו הר גבוה. ע"כ בשער של חכמים לא יפתח פיו ואינו מתחיל כלל (ובמדרש פ' מלורע פ' י"ט) הטפס אומר כלים כך וכך פרקים קדשים כך וכך פרקים ואם כן מתי אוכל ללומדס וע"כ אמרו חז"ל (אבות פ"ג) לא עליך המלאכה לגמור ועם כל זה לא אתה בן חורין להבטל ממנה. ואחז"ל

עירובין

# שער החכמה

ד

עד תכלי זה • אבל אדרוש אותה שלא אהיה סכל • ואין ראוי למשכיל  
זולתו : (יג) וצוה החכם לבנו בני אל תהי חכם בדברים אך היה במעשה •  
כי החכמה שבמעשה • תועילך לעולם הבא • ושבדברים בכאן תשאר :  
(יד) וצוה החכם את בנו היה יושב לפני חכמים • שאם תדע ישבחוך •  
ואם תסכל ילמדוך • ואם יודיעו לך יועילוך : (טו) ואמר ספור הכסילים •  
אשירי המות • התירו מאסרכם בחכמה : (טז) ואמר לולי החכמה • לא  
היינו מבקשים המעשה • ולולי המעשה • לא היינו מבקשים החכמה •  
וטוב שאניח אותה מפני שלא אדענה • משאניחנה ממאוס בה :  
(יז) ושאלו לחכם מפני מה חכמת יותר מחברריך • אמר להם מפני

(עירוזין ס"ה) אגירי דיומא חנן • אבל ראוי לאדם להשכיל בתורה צדדי שלא יהי  
סכל להיות יודע שאינו יודע שאם לא כן הוא והכמה שוים כי גם הכמה לא  
תדע מחומה ויפה אמר הגאון ר' משה חפץ ז"ל על פסוק (קהלת ז') כל זה נסיתי  
בחכמה אמרתי אכמה פירש לא להגיע עד תכליתה זה אי אפשר רק לידע והיא  
רחוקה ממנו • פירש להיות יודע שאינו יודע • וכמו שאמר הבו"ת למרע"ה ופני  
לא יראו פירש שתשיג בשכלך כי אי אפשר לאדם להשיג מליחותי וע"כ לא אמר  
ופני לא תראה רק לא יראו זאת תשיג בשכלך והיא ההשגה הגדולה אשר אין  
למעלה הימנה • ואין ראוי למשכיל להשכיל זולת ע"ז האופן : (יג) וזה החכם לבנו  
שלא יהא חכם רק בדברים לצד אך גם במעשה כמו שאחז"ל (אבות פ"א) לא  
המדרש עיקר אלא המעשה • והלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפכה שליחו על פניו  
(מ"ר ויקרא פ' ל"ה) וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה (ב"ק י"ז) והלומד ואינו עושה  
כלימודו גדול החיה"ש מאד (יומא פ"ז) ובניסו התפלה ללמוד כו' ולעשות : (יד) וזה  
החכם את בנו שיבב לפני חכמים כמשאחז"ל (אבות פ"א) והוי מתאבק בעפר רגליהם  
שאם ידע ישכחאו כמשאחז"ל (שבת ל"ד) זנות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כש"כ •  
ואם לא ידע ילמדוהו ויועילוהו צוה וצבא : (טו) ואמר ספור הכסילים והדברים  
צטלים שלהם המה אסורים וקסורים בחבלי המות כי ישיבת בתי כנסיות של ע"ה  
מוליחין את תאדם מן העולם ע"כ יתירו המאסר והקשר בדברי חכמה כי מרפא  
לשון עץ חיים • ובמושב ללים לא ישב כי אם בתורת ה' חפלו : (טז) ואמר לולא  
החכמה לא היינו מבקשים ויודעים המעשה כי רק התלמוד מביא לידי מעשה ואין צור  
ירא חטא ולולא המעשה אם לא ירלה לקיים למה יבקש החכמה כי טוב להגות  
המעשה מפני חסרון ידיעה שלא למד מלהגות אותה אחר הלימוד ולמאס בה כי זה  
גרע יותר ויותר כי הלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפכה שליחו על פניו כמבואר לעיל :  
(יז) ושאלו לחכם מפני מה הוא חכם יותר מחביריו השוים ודומים לו והשיב לא מפני  
שגילד חכם רק מפני שהוליא על שמן ללמוד ולהגות בתורה יותר ממה שהוליא  
חביריו על יין ותענוגי עוה"ז כמשאחז"ל (מגילה ו') יגעתי ומלאתי תאמן • והתורם  
פקגית במעוט תענוג • וכן אמר החכם מכל אדם (משלי כ') לך היין כו' וכל שגה

שהוצאתי בשמן יותר ממה שהוציאו חבירי ביין : (יח) ואמר גוף בלא חכמה כבית בלא יסוד : (יט) ואמר מי שנודע בחכמה מביטין אליו בעין ההדור : (כ) ואמר שתוק ותנצל שמע ותלמוד : (כא) ואמר אין דבר שמועיל לאדם כדעת מעלתו והשגת שכלו בחכמה וידבר בפניהם : (כב) ואמר האדם חכם בעודנו מבקש החכמה וכאשר יחשוב שהגיע אל תכליתה הוא סכל : (כג) ואמר לא הנהילו האבות לבנים דבר שהוא חשוב מן החכמה כי האדם קונה הון בחכמה ומאבדו באולת וישאר חסר כל : (כד) ואמר אם תכנע לדרוש החכמה

כי לא יחכם (ועיין גיטין ד' ס"ח) : (יח) ואמר כי הגוף בלא חכמה אין לו יסוד ועומד לפול בכל עת כמש"כ (תהלים א') לא כן הרשעים כי אם כמוך אשר תדפנו רוח שבע יפול לדיק וקס חבל הרבע יפול באחת (משלי כ"ד) והרשעים כים נגרש זה שקט לא יוכל (ישעי' נ"ז) ומוכן תמיד לפול : (יט) ואמר כי מי שנודע ומפורסם בחכמה הכל מביטין עליו בעין ההידור כמש"כ (שמות ל"ד) וייראו מגשת אליו ראוי גערים ונחצאו (איוב כ"ט) : (כ) ואמר אם תשתוק תיגלל מכל רע כמאחז"ל (סנהדרין ז') טוביה דשמע ושתיק חלפיה בשתיה מאה ואם תשמע ותבין תלמוד כמשאחז"ל סיג לחכמה שתיקה כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מלאתי לגוף טוב משתיקה והתורה נקנית בשמיעת האוזן (תוספתא פ' ש"ח) : (כא) ואמר כי חושלת גדול להשגת החכמה להכיר ערכו ולידע מעלתו כמשאחז"ל המכיר את מקומו וכאשר השיג החכמה היטב בשכלו אז ידבר בפני החכמים הפך הכסיל המשיב דבר טרם ישמע (משלי י"ח) : (כב) ואמר כי האדם אינו חכם רק כל זמן שדורש החכמה כמשאחז"ל (אבות פ"ה) איזהו חכם הלומד מכל אדם וכאשר יחשוב שהגיע אל תכליתה ויודע הכל אז הוא סכל באמת כי ארוכה מארץ מדה (איוב י"א) לכל תכלה ראיתי קץ עיין (עירובין כ"א) ומה נעים בזה דברי (העקידה פ' קדושים) כי בכל מקום מורגל צפי חז"ל תלמיד חכם ולא חכם כי האדם אינו חכם רק בצודו תלמיד כמבואר למעלה : (כג) ואמר כי עיקר נחלת האדם היא חכמה אבל הממון הוא גלגל החוזר בעולם כמו שאמר ר' ערפון לאשתו שתמהר ליתן לעני (שבת קנ"א) בשביל שיתנו לבניו ואף שהי' עשיר גדול כמבואר (בגדרים ס"ב) (ובמ"ר ויקרא פ"א) דעה קניתה מה חסרת דעה לא קנית מה קניתה וע"כ אמרו חז"ל (קדושין ל"ב) אין זקן אלא מי שקנה חכמה הגם שבתובת זקן אינו מרומז רק קנין ולא חכמה אבל בזה מובנים היטב כי באין חכמה אין קנין וכן מבואר בספר המדות להר"ב הגאון מדובנא ועיין מדרש (קהלת פ"ט) פסוק ושנאתי את החיים שובדא בר"מ מה שהניח לבניו עיי"ש מוסר השכל שהי' סופר ולא הרויח רק ג' סלעים בכל שבוע אחד על מזונות ואחד למלבושים ואחד לנדקה ושאלו אותו מה יניח לבניו והשיב אם יהי' כשרים נער הייתי וכו' ואם לא כן למה איגע לשונאי ה' : (כד) ואמר אם יהי' נכנע ושפל עת דרישת החכמה סופו שהי' מכובד

כמשאחז"ל

תכובד כשדורשין אותה ממך : (כה) ואמר החכמה : הוא היחוס הגדול : והאהבה : היא הקורבת הקרובה : ואמר המלכים שופטי הארץ : והחכמים שופטי המלכים : (כו) ואמר רצון החכם בחכמה : ורצון הבסיל באולת : ואמר מה טוב המעשה : תיפהו החכמה : ומה טובה החכמה ייפנה המעשה ומה טוב המעשה תיפהו הנחת : ואין דבר שנלו' אל דבר טוב : מן הענוה אל החכמה : ומן המחילה אל היכולת : (כז) ואמר מי שמתעסק בתורה לא יתכן שיהא צוארו עב וגופו שמן : (כח) וצוה החכם את בנו היה חכם ולמד ומאזין :

כמשאחז"ל (ברכות ס"ג) על פסוק אם נבלת בהתנשא כ' המנבל עלמו כל ד"ת סופו שיתנשא כי סוף הכבוד לצוא כמבואר (גדרים ס"ג) : (כה) ואמר כי החכמה הוא היחוס הגדול כמשאחז"ל (סוף הוריות) ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה : והאהבה היא הקורבת הקרובה כי יש אוהב דבק מאח (משלי י"ח) והא ראי' כי עיקר היחוס הוא חכמה : כי אם המלכים שופטי הארץ : אבל החכמים שופטי המלכים כמש"כ בי מלכים ימלוכו (מ"ח) (ובמדרש ז"ר פ"א) הקב"ה נסתכל בתורה וברא את העולם : (כו) ואמר כי רצון החכם רק בחכמה כמשאחז"ל (מדרש קהלת) על פסוק אוהב כסף לא ישבע כסף אוהב תורה לא ישבע תורה ובכסילים כתיב וללים ללון חמדו להם (מ"א) וכמשאחז"ל (ברכות מ') כלי מלא מחזיק כלי ריקן אינו מחזיק : ומתי טוב המעשה עם החכמה כי אין צור ירא חטא : ומתי טוב החכמה אם ילמוד ע"מ לעשות כי אם לא כן נוח לו שנהפכה שליטו על פניו : ומתי טוב עוד המעשה המלוה אם יעשה צנחת צמתון ובכוונה ולא במהירות כמשאחז"ל (ברכות ל') חסידים הראשונים היו שוהין שעה כ' ומתפללין : ולכן אנחנו אומרים לכל מעשה המלות הריני מוכן ומזומן : ואין דבר אל מי שתחבר החכמה כמו אל הענוה צמי שמים עלמו כמדבר ולא צמי שמגזיה עלמו כשמים כי לא בשמים היא (עירובין ג"ה) ומן המחילה למחול למי שעושה לו רעה נאה היכולת אף שיוכל לגמול לחצירו רעה ועם כל זה לא יעשה כמו שביארו המפרשים טוב ארך אפים : ממי מגבור : (כז) ואמר מי שמתעסק בתורה לא ישיג אותה רק במיעוט תענוג כמשאחז"ל (תוספתא פ' ש"ח) כך היא דרכה של תורה כ' וישמן ישורון כ' וארון הנביאים נאמר עליו בקניית התורה מ' יום לא אכל לחם כ' (ועי' תענית ז' ע"א ועיי"ש בתוס' ד"ה אי הוי כ') וכמו שמבואר (בכתובות ק"ד) אשר הביאו שם התוס' בשם המדרש עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו וע"כ לא יתכן שיהי' גופו עב ושמן : (כח) ולוה החכם את בנו שיהי' חכם ועם כל זה ילמוד מאחרים כמשאחז"ל מכל מלמדי השכלתי : ומתלמידי יותר מכולם : וגם יאזין וישמע כי התורה נקנית בשמיעת האוזן : וגם יאהוב את החכמים כמש"כ הולך

את

[בית]

או אוהב החכמה - ואל תהי החמישית פן תאבד: (כט) ואמר אין ראוי שתתבייש לשאול כאשר אינך יודע - כדי שתדע - ולא תתבייש כששואלים ממך מה שלא ידעת - לומר איני יודע - (ל) ודע כי מעלת הסבל מן האמונה - כמעלת הראש מן הגוף - כשיאבד הראש - יאבד הגוף - וכאשר יאבד הסבל - תאבד האמונה - וערך כל אדם כפי מה שהוא יודע: (לא) ואמר אם בני אדם יכבדוך לעושר או לשררה - אל יערב לך - כי הכבוד ההוא יפנה בפנותם: אבל יערב לך אם יכבדוך בשביל החכמה או בעבור יראה או בעבור מוסר: (לב) ואמר דומים החכמים בארץ - למאורות בשמים - ושאלו לחכם מי הם יותר גדולים - החכמים או העשירים - אמר החכמים - אמרו לו אם כן מפני מה החכמים בפתחי העשירים יותר מהעשירים בפתחי החכמים -

את חכמים יחכם ולא יהי' מהכת החמישית שאין בהם כל המדות טובות פן יאבד מן העולם כמש"חז"ל (כתובות קי"ח) על הפסוק כי טל אורות טליך כל שיש בו אור תורה אור תורה מחייהו: (כט) ואמר אין ראוי שתתבייש לשאול כי לא הביישן למד - ואז לא תתבייש גם כששואלין ממך כמש"חז"ל (ברכות ס"ג) אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה - וגם לא יתבייש לומר על מה שלא ידע שאינו יודע כי הם מדות החכם וכמה פעמים מלינו בספרי חז"ל דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי (גטין מ"ג): (ל) ודע - אמר כי מדת הסבלנות לקבל כל דבר באהבה ובשמחה נוגע לאמונה ולעבודת ה' כמש"כ (בראשית מ"ט) ויט שכמו לסבול כ' (וצע"ז ד' ה') לעולם ישים אדם עלמו כשור לעול - ונוסח התפילה ונפשי כעפר לכל ואז פתח לבי בתורתך (ועיין ערכין ט"ו) וע"כ גדלה מעלת הסבלנות מן האמונה כמעלת הראש על הגוף כמו שאם יאבד הראש בודאי יאבד הגוף כן אם יאבד הסבלנות יאבד האמונה וערך כל אדם במדת הסבלנות הוא לפי גדלותו כן הסבלנות גדלה יותר ויותר וזכר לדבר מעשה הלל עם הגרים יוכיח (שבת ל"ח) וכן פירש מאור עינינו (רש"י ז"ל במדבר י"ג) והאיש משה עניו מאד שפל וסבלן כי לפי גדלותו כן סבלנותו: (לא) ואמר כי הכבוד בשביל עושר או שררה אינו כבוד נלחי כי אם בטל דבר בטל אהבה - אבל הכבוד יערב ויתקיים אם יכדוהו בשביל חכמה ויראה כמש"כ (ירמיה ט') כי אם צזאת יתהלל כ' - וזוה מוצנים דברי החכם מכל אדם (משלי ג') כבוד חכמים ינחלו פירש כמו נחלה וירוסה שלא תפסוק מהם לעולם אבל כבוד הכסילים כאיש המרים ומגזיה על שכמו דבר מגונה וקלון אשר בקל ישליך מעל שכמו: (לב) ואמר דומים כ' כמש"חז"ל (ב"ב ע"ה) פני משה כחמה כ' ועל פטירת הגדולים קראו הספדנים והבא

אמר • מפני שהחכמים מבירים מעלת העושר • והעשירים אינן מכירים מעלת החכמה : (לג) ואמר אין שפתי חלקות מדת המאמין אלא בבקשת החכמה • (לד) ואמר תחלת החכמה שתיקה שניה לה שמיעה שלישית זכרונות • רביעית מעשה • חמישית • מורה • ואמר כשתשב בין החכמים יהי רצונך לשמוע יותר מלדבר • ואמר מי שעובד כראוי את השם ילמדהו ה' את החכמה ויראו את מבויעיה מלבו על לשונו • ואמר אין האדם חכם עד שיהו בו שלש מדות שלא יבזה מי שהוא (לה) קטן ממנו בעודו דורש את החכמה • ואל (לו) יקנא במי שגדול ממנו בממון • ושלא (לז) יקבל שכר על חכמתו • (לח) ואמר שאל את החכמים שאלת השוטים • ושמור שמירת הנדיבים • ואמר הטובה שבמדות האדם שיהא (לט) שואל •

והבאתי את השמש צלהרים (מוע"ק כ"ז) ומעלת החכם יותר גדול ממעלת העשיר כמס"כ (קהלת ז') כי צלל החכמה כ' ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה • ורק החכמים מכירים מעלת העשיר כמסאחז"ל רבי מכבד עשירים והעשיר לא יכיר מעלת החכם כמס"כ וחכמת המסכן בזויה : (לג) ואמר אין שפת חלקות נאה להמאמין בהש"ת ואינו לריך להחניף לשום אדם כי אחד מד' כחות שאין מקבלין פני השכינה (סוטה מ"ג) ולכך התרעם השי"ת על יעקב אבינו צמה שהחניף לעשו הרשע (מ"ר פ' וישלח) ורק צבקשת החכמה מותר להחניף כמסאחז"ל והוי מתאבק כ' (ועיין ברכות סוף פרק הי' קורא) שהי' דרכם להחניף לרצם : (לד) ואמר כי תחילת החכמה לשתוק כמסאחז"ל סיג לחכמה כ' שניה שמיעה כמס"כ והי' אס שמוע ואח"כ זכרונות כמס"כ ושמתם את דברי כ' ואח"כ מעשה כמס"כ וקשרתם • ואח"כ מורה ומלמד לאחרים כמס"כ ולמדתם אותם את בניכם • ואף כשיושב צין החכמים יהי' רצונו יותר לשמוע מלדבר כמסאחז"ל כל ימי גדלתי צין החכמים כ' וכאשר יעבוד את השי"ת כראוי יזכה למצוטי ומעינות החכמה כמסאחז"ל צמ"ר על אהע"ה שנעשו לו שתי הכליות נוצעות חכמה כשתי מעינות וכן אמר התנא ונעשה כמעין המתגבר • ובהפך על המריעים דרכם אין החכמה מללחת צתוכם כמו שמצואר בספר חכמת שלמה המיוחס לשהע"ה • וז"ל כי לא תבוא חכמה בלב רע ולא תנוח בנפש החוטאת ומחשבות און מזדילים מ"ד עכ"ל • כמסה"כ כי עוותיכם מזדילים ציניכם כ' עיי"ש : (לה) קטן • כמסאחז"ל אל תהי צו לכל אדם : (לו) יקנא • כמס"כ ורקב עלמות כ' • הקנאה והתאוה כ' : (לז) יקבל • כמסאחז"ל (נדריס ל"ז) מה אני צחנם כ' : (לח) ואמר שירגיל עצמו לשאול כל דבר שיסתפק לו אף אם היא שאלת השוטים כמסאחז"ל והסתלק מן הספק וצשמירת החכמה ישמור שמירת הנדיבים לקיים כל דבר מן התורה צנדבת הלצ שלא יהא עליו כמסא : (לט) שואל • כמסאחז"ל עשה לך רב כ' ולא הביטן

ואמר מי שלבש בבקשת החכמה לבוש הבושת ילבוש מהכסילות  
 אפוד ומעיל ועל כן תקרעו מעיל הבושת בבקשת החכמה . ואמר  
 כל מי שרבו פניו תמעיט חכמתו . (מ) ואמר החכם מצאתי החכמה  
 בין הבשת והסבל ושאלת הכסיל בין הבשת והגאווה . ואמר עם  
 הפחד תאבד תקוה . (מא) ועם הבשת הסרון החכמה והחכמה  
 אבדת המאמין . צריך שיבקשנה אפילו בידי הכופרים וצוה החכם  
 לבנו למוד את החכמה כי אם תהיה קטן עם זה תהיה (מב) גדול  
 עם אחר . ואמר כמה מגונה (מג) הסכלות בזקן ואמר למד החכמה  
 למי שאינו (מד) יודע . ולמוד (מה) ממי שיודע וכאשר תעשה זה  
 תדע מה שלא ידעת ותזכור את אשר ידעת (מו) ואמר בקשת  
 החכמה בימי הזקנה כתי"ו על החול ובקשת החכמה בימי הנערות  
 כפתוח על האבן (מז) ואמר אל תמסרו החכמה למי שאינו ראוי לה

למד . כי אם ילבש לבוש הבושת עת בקשת החכמה ויתבייש לשאלו אף דבר קטן  
 לצסוף ילבוש מהכסילות שלו אפוד ומעיל היינו בגד חזק כמש"כ ואם זמות יד  
 לפה כמזוחר לעיל ועל כן יותר טוב שיקרע מעיל הבושת עת בקשת החכמה .  
 וע"כ אמר כל מי שרבו פניו ומחזיק עלמו בגאווה וגאון וגם להוט אחר  
 תאות העוה"ז אז תמעיט חכמתו כי התורה נקנית צמיעות וצנוה כמזוחר  
 לעיל : (מ) ואמר החכם כי מליאת החכמה בין מדת הבושת והסכלות כמש"כ  
 ויט שכמו לסבול כ' ולא הביישן כ' אצל שאלת הכסיל נשאר סתום מרוב בושתו  
 מחמת גאותו כמשאחז"ל (תענית ז') מה מים אין הגדול מתבייש לומר לקטן השקני  
 מים כן לימוד התורה . ואמרו עוד (עירובין ג"ד) לא בשמים היא צמי שמגזיה  
 עלמו בשמים . וע"כ אמר כי עם הפחד שמפחד תמיד מלשאלו בכדי שלא יתבייש  
 ע"כ תאבד תקותו מלהשיג החכמה : (מא) ועם הבושת תחסר חכמתו כי לא  
 הביישן למד והחכמה אלל המאמין היא כאצידה המסבקשת וע"כ לריך לבקש  
 אותה אף בידי הכופריים כמשאחז"ל (חגיגה ט"ו) על ר"מ שלמד תורה מאחר  
 תוכו אכל וקליפתו זרק : (מב) גדול . כי סוף הכבוד לבוא (נדריס ס"ב) :  
 (מג) הסכלות בזקן . כמש"כ מלך זקן וכסיל : (מד) שאינו יודע . כמשאחז"ל  
 (ב"מ פ"ה) על פסוק אם תוליא יקר מזולל כפי תהי' עיי"ש : (מה) ממי שיודע  
 כמשאחז"ל על פסוק כי שפתי כהן ישמרו דעת כ' וכאשר תעשה כן ידע מה  
 שלא ידע עד היום ויזכור את מה שלמד כבר כמשאחז"ל (תענית ל') הרבה  
 למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם : (מו) ואמר כי בקשת החכמה לעת  
 זקנתו כמו שכותב תיו על החול אשר בהעברת היד יוסר התיו כמשאחז"ל  
 הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על גיר חדש והלומד זקן למה הוא דומה  
 לדיו כתובה על גיר מחוק (אבות פ"ד) : (מז) ואמר שאל ימסור וילמוד



# שער החכמה

ז

פן תחמסוה ואל תמנעוה מאנשיה פן תחמסו אותה : ואל תגמלו  
רשע כרשעתו פן יאבד שכרכם אצל הבורא (מח) ואמר הזריזות  
שתשמור מה שצוית בו לעשות ותעזוב מה שלא צוית בו  
(מט) ואמר החכם לא יגנה אותו הרש ולא תעבידהו התאוה (י"א)  
תעבידהו (ג) ואמר כי כסיל השיב על אדם חכם : אמר לו החכם  
אם היית יודע מה שאני אומר : לא היית מבזה אותי : או אם לא  
הייתי מביד מה שאתה אומר : הייתי מאשים אותך : אך לא ידעת  
את אשר דברתי על כן האשמתי וידעתי סבלתך : ודנתיך לזכות :  
(נא) ואמר כל חכמה שלא דובר בה : כמטמון שאין מוציאין ממנו :  
(נב) ואמר החכמה שני חלקים : החכמה שבלב : היא החכמה

החכמה עם מי שאינו ראוי לה כי יהא נראה כאילו חומס וגזל את התורה  
ואסור ללמוד לתלמוד שאינו הגון (תענית ז') וגם יהא נראה כאילו התורה למדה  
אותו לחמס ולגזול ועיין (יומא פ"ו) : וכמו כן אל ימנע ממי שראוי לה  
כמשאחז"ל על פסוק מונע צר (סנהדרין ל') ואל יגמול לרשע כרשעתו רק יהא  
מעביר על מדותיו כי כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו (ר"ה  
י"ז) פן יאבד שכרו מעוה"צ כי ההפך בהפך ומקרא מלא הוא לא תקום ולא  
תטור : (מח) ואמר כי הזריזות לשמור מה שנלטה ולעזוב מה שנלטה שלא  
לעשות כמש"כ סור מרע ועשה טוב : (מט) ואמר כי החכם לא יגניהו הרש  
והעוני כי הוא יעמוד תמיד על לדקו ואף שאמרו חז"ל ג' דברים מעבירין את  
האדם על דעתו ועל דעת קונו ואחד מהן דקדוקי עניות (עירובין מ"א) אבל לא  
על החכם נאמר כן והלל יוכיח שלמד התורה מעוני עיין (יומא ל"ח) וגם לא  
יהי עבד להתאוה להיות מסור ביד ילדו כמשאחז"ל (קדושין ל') בראתי ילד"ר  
בראתי לו תורה תבלין : וכן מפורש במדרש קהלת על פסוק וחכמת המסכן בזויה  
וכי חכמתו של רבי עקיבא קודם שהי' עשיר בזויה רק מי שהיא מסכן כדבריו  
דורש לא תקח שוחד והוא לוקח שוחד עיי"ש : (ג) ואמר כי כסיל השיב והקשה  
על דרשת החכם ואמר לו החכם אם היית מצין דברי אז לא היית מבזה אותי :  
ואם לא הייתי מכיר אותך שאתה כסיל אז הייתי מתרעם עליך אך אתה לא הבנת  
דברי חכמתי ע"כ תאשימני ואנכי מכיר סבלותך ושטותך ע"כ אדין אותך לזכות  
כמש"כ משיב דבר טרם ישמע פירש קודם שיבין הדבר לאשורו : ע"כ חילת היא  
לו צמה שאינו מצין : וכלימה צמה שממהר להשיב על דברי החכם : (גא) ואמר כי  
כל חכמה אשר לא דובר ונתברר בין החכמים הוא כמטמון סתום שאין מוציאין ממנו  
מאומה כמש"כ (משלי ד') סלסלה ותרוממך ואחז"ל (אבות פ"ה) הפוך זה והפוך  
זה : (גב) ואמר כי החכמה תחלק לשני חלקים חכמה שבלבו מסכים וגומר  
לעשות והוא תועלת גדול לאדם כמשאחז"ל (צ"ק י"ז) גדול תלמוד : אבל אם מביא

לידי

שמועילה • והחכמה שבלשון • מבלי מעשה • והיא טענת הבורא על  
 ברואיו • ואמר דעות בני אדם ארבע • יודע ויודע שיודע • חכם •  
 (נג) שאל מאתו יודע ואינו יודע שיודע • הזכיריהו ועזרהו שלא יהא  
 נשכח • אינו יודע • ולא יודע שאינו יודע • למדהו אינו יודע והוא  
 מראה בעצמו שיודע סכל הרחיקהו • ואמר אל תאמר במה שלא  
 תדע אדע (נד) פן תחשד במה שתדע • ואמר אין מדה שאחריתה  
 לטובה (נה) באמונת אלקים וכבוד האבות • ואהבת החכמה  
 ושמע מוסר (נו) ואמר מעשה הכסיל בעת הטאו שמאשים בני  
 אדם • ומעשה מבקש המוסר שמאשים את עצמו ומעשה החכם  
 החסיד שלא יאשים לא עצמו ולא אחרים • ואמר אל תבוש לקבל  
 האמת מאיזה שיבא אפי' מאדם (נז) פחות : ואמר מי שמתחכם  
 מבלי חכמה • כחמור הרחים סובב סובב ואינו זו ממקומו : ואמר  
 (נח) חמלו על נכבד שנקל • ועל עשיר שנירש • ועל חכם שנפל

לידי מעשה • אל החכמה שלומד רק בלשון ומן השפה ולחון ולא לעשות • ע"ז  
 עתיד ליתן את הדין יותר ממי שלא למד כלל והוא טענת הצורא על ברואיו  
 כמבואר (צמ"ר ויקרא פ' ל"ה) כל הלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפכה שליתו  
 על פניו • (נג) שאל מאתו • כמש"ל (חולין ו') על פסוק כי תשב ללחוס את  
 מושל כ' ואם יודע ואינו יודע שיודע • דהיינו שנשכח ממנו מעט תזכיריהו ועזרהו  
 שלא ישכח יותר ואם אינו יודע שאינו יודע ללמוד תלמדהו • אל אם  
 אינו יודע ומראה בעלמו כיודע הרי הוא סכל ורחיקהו • (נד) פן תחשד במה  
 שתדע • כמש"ל (סנהדרין פ"ט) על השטן כך עוגשו של צדאי עיי"ש :  
 (נה) באמונת ה' • כמש"כ סוף דבר הכל נשמע • וכבוד האבות • כמש"כ למען  
 יאריכון ימיו • ואהבת החכמה • כמש"ל זקני ת"ח כל זמן שמזקינין כו' ולשמוע  
 מוסר כמש"כ חוץ שומעת תוכחת חיים כו' • (נו) ואמר כי מעשה הכסיל שחוטא  
 ומאשים אחרים כמבואר בתורה כמה פעמים שחטאו ישראל והטילו האשמה על  
 המנהיגים ואחד מהם גבי קרח אתם המיתם עם ה' • וכן אמר הכתוב חולת אדם  
 תסלק דרכו ועל ה' יזעף לבו • אל מבקשי המוסר מאשימים רק עצמם כמש"כ  
 אשר חכמים יגידו ולא כחדו (חייב ט"ו) ומעשה החסידים שלא יאשימו עצמם ולא  
 אחרים כמש"ל (סוכה נ"ג) אשרי ילדותינו כ' • (נז) פחות • כמש"ל  
 ב"ד"ג קבל האמת ממי שאמר ואיזהו חכם הלומד מכל אדם (ועיין (תענית ז')  
 ומי שמתחכם מעלמו צלי לימוד התירה הוא כמו החמור הסובב את הרחיים  
 אשר הרחיים סובבים והוא עומד תמיד על מקומו • וכן אמרו חז"ל (תענית ז')  
 חרב על הצדיק ונאלו היינו מי שעוסק ביחידות בתורה כי מרצה ישיבה מרצה  
 חכמה והתורה ניקנית בדיקדוק חברים וצפול תלמידים (נח) חמולו ותרחמו על

# שער החכמה

ח

בין הפתאים . ואמר אין מי שצריך לחמול עליו . כחכם שנפל עליו  
דין כסיל : ואמר (נט) אל תשליכו הפנינים לפני החזירים . כי אינם  
עושים מאומה . ואל תמסרו החכמה למי שאינו יודע מעלתה כי  
היא יקרה מפנינים . ומי שאינו דורש אותה רע יותר מהחזיר ואמר .  
החכם (ס) שאינו עושה כחכמתו . תוכחתו נופלת על הלבבות .  
כאשר יפול הגשם על האבנים . ואמר מי שאין דבריו דומין  
למעשיו . הוא מבייש את נפשו . ע"כ כשיוציא הדבר מן הלשון לא  
יעבור האוזן . (סא) ואמר אין אדם מכיר בטעות מלמדו . עד שידע  
המהלוקת : ושאלו לחכם היאך נאה לזקן שילמוד . ואמר אם  
הכסילות גנאי הוא לו . הלמוד נאה לו . ואמר ארבעה דברים אין

אדם נכבד שנקל ונתבזה ועל העשיר שגורש וירד ממעמדו ועל החכם שנפל בין  
הפתאים כי הגם שיש לרחם על כל נכה רוח אבל על אילו יש לרחם יותר ויותר  
ולכן אחז"ל (כתובות מ"ז) די מחסורו אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו  
הגם שכל זה אינו נוגע רק לכבוד ואמר כי מאד יש לרחם על חכם שנפל עליו  
דין הכסיל שהכסיל דן אותו ומיסרו ורשע מכתיר את הלדיק ולמה הביט  
בוגדים תחריש כבלע רשע את הלדיק (חזקוק א') : (נט) אל תשליכו . כמו  
שאין ראוי לקשט החזיר בפנינים כן אין ללמד תורה למי שאינו הגון כמש"כ  
גם זהו צאף חזיר כ' ודרשת חז"ל ידוע . וכן אמרו (סוטה כ"א) כל המלמד  
בתו תורה כ' ומי שאינו דורש את החכמה הוא רע יותר מהחזיר ויש להרחיק  
ממנו יותר : (ס) שאינו . כי הדברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב . ומי שאין  
דבריו ותוכחתו דומין למעשיו הוא מבייש את עלמו כמשאחז"ל במדרש קהלת  
וחכמת המסכן צויה וכי חכמתו של רבי עקיבא קודם שהי' עשיר צויה ח"ו רק  
מי שמסכן בדבריו שהוא יושב ודורש לא תקח שוחד והוא לוקח שוחד וע"כ כשיוציא  
המוכח דבר מפיו אל יעבור הדבר מאזניו מקודם כמשאחז"ל (ב"מ ק"ז) קשוע  
עלמך ואח"כ קשוע אחרים ואם לא כן כאשר יאמר טול קיסם מבין עיניך יאמרו  
לו טול קורה מבין עיניך (ערכין ט"ז) אבל אם יהי' תפארת לעושי' אז יהי' לו  
תפארת מאחרים (אבות פ"ב) : (סא) ואמר שאין להכיר טעות הלימוד ולעמוד  
על הצירור עד שידע דעת החולקים ואז ידע לזרר הדברים והאמת כמו שביארו  
המפרשים על פסוק (קהלת ז') וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון  
האור מן החושך . פירש מתי יכיר טובת האור רק כאשר יכיר החושך ומתי יכיר  
פתורה אחר שיתבונן פחיתות הסכלות . וכאשר שאלו לחכם אם נאה ויאות הדבר  
לאיש זקן שילמוד מאחרים כי אולי תכריע בזה למודו מאחרים נגד מעלת לימוד  
החכמה והשיב אם הכסילות גנאי לו אז הלימוד נאה לו כמשאחז"ל (הוריות י"ג)  
יקרה היא מפנינים אפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ :

שיקום

אדם חשוב מתגדל בהם • (סב) שיקום ממקומו לאביו • (סג) ושיכבד  
 אורחיו • (סד) ושיעיין מרכבותיו • אפילו יש לו מאה עבדים •  
 ושיכבד החכם לקחת מחכמתו • ואמר (סה) מי שיושב בין החכמים  
 מכובד • ומי שיושב בין הכסילים נבזה • (סו) ואמר הזהרו מן הכסיל  
 שעובד • ומן החכם החוטא • (סז) ואמר בקשת החכמה כחופש  
 המטמונים • ולא יערכנה זהב ופנינים :

(סז) שיקום • כמס"כ כזד את אציק כ' (ועיין קדושין ל"א) • (סג) ושיכבד • גדולה  
 הכנסת אורחים (שבת קכ"ז) • (סד) ושיעיין בעלמו מרכבותיו אפילו יש לו כמה  
 עבדים כמשאחז"ל (ב"מ ל') הרולה לאצד ממונו ישכור פועלים ואל ישב עמהן •  
 ולכבד החכם ליקח מחכמתו כמשאחז"ל (ב"ק מ"א) את ה' כ' לרבות ת"ח •  
 ומורא רבך כמורא שמים • (סה) מי שיושב • כמס"כ אס ללגיס כ' ולענוים יתן  
 חן ואחז"ל (ב"ק ל"א) כל עוף למינו ישכון וכן אדם לדומה לו : (סו) ואמר •  
 שיש ליזהר מן הכסיל ואע"פ שצודד את השי"ת כי אין צור ירא חטא ומן החכם  
 החוטא כי הכל ילמדו ממנו וכמשאחז"ל (שבת ס"ג) אס ע"ה חסיד אל תדור בשכונתו  
 ולהפך גבי ירבעם בן נבט אשר החטיא את הרבים כמשאחז"ל (בב' חלק) גברא  
 רבה כירבעם אפשר יעבוד ע"ז עיי"ש בסנהדרין בב' חלק • (סז) ואמר שיבקש  
 החכמה כאשר יחפש אחר מטמונים כמס"כ אס תבקשנה ככסף כ' (משלי ב') ולא  
 יערכנה זהב ופנינים כמס"כ טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף :



# הקדמה לשער היחוד ט

**באחדות** הבורא יתברך לעד זכרו • והוא שידע האדם שהוא אחד • אחדות פשוט ואינו ככל האחדים אשר יאמרו על סוג אחד • (א) רק אחדות פשוט מבלי שנשיג ממנו שום דמיון וכמ"ש (ישעיה מ') ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו • ואל תתמה על זה שהרי הנשמות אין להם גוף וצורה ודמות • ולכך אמרו הפלוגסופים אם הדברים ינעים בענין הנפש אף על פי שפעולת הנפש נכרים בנו • וכן השכל שפעוליו וסימניו נכרים ולא נשיג מהם לא דמות ולא צורה ולא נוכל להמשילם ברעיוננו • כל שכן בבודא כל אלה • וכן כתב הדמב"ם בספר מדע • על מה שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד • אחד לומר שאין כיחודו בכל האחדים • ואיננו בדמות גוף וצורה תדע שהרי גוף וצורה אי אפשר להיזת בלי קץ ותכלית לו ולכחו • ולהקב"ה אין לו קצה ותכלית וכו' • וא"ת והלא כתיב ותחת רגליו • באצבע אלקים • יד ה' • עיני ה' • אזני ה' • כל זה לפי דעת בני האדם שאינם מכירים אלא הגופים • ודברה התורה בלשון בני אדם וכו' • ומה שנראה הקב"ה לכמה נביאים לישעי' וליחזקאל בדמות אדם לא ראו אלא כבודו • והא ראי' שהרי משה רבינו שהיה ראש להנביאים לא אמר אלא הראיני נא את כבודך וכו' • ע"כ השתיקה בענין זה יפה מהדבור ;

## שער היחוד

**אמרו** לחכם ספר לנו מהו הבורא • (א) אמר הדבור במה שלא יושג אולת יחשב • והמהלוקת במה שלא תגיעהו המחשבה • חטא היא • ואמר שחכם נכנס על אנשים שהיו חולקים

(א) רק אחדות פשוט • לא כשאר אחדים אשר יתכן עליו לומר אחד וגם שני כדרך המספר • וגם לא כדרך שאר אחדים אשר יש לו פואר ותמונה • לזה אמר שאינו כן כמס"כ כילא רחיתם כל תמונה (דברים ד') ואמר הנביא (ישעי' ס"ו) השמים כסאי כו' (וצירמ"י כ"ג) הלא את השמים והארץ אני מלא ועיין באריכות בח"ה מזה :

(א) הדבור במה שלא ישיג יתקב אולת כמסאחז"ל (חגיגה י"ג) כל המסתכל בד' דברים כו' צמופלא ממך כל סדרוש וצמכוסה ממך כל תחקור [גימל] וע"כ

בדברים אמר להם לא תשלם לכם העצה • אמרו לו ולמה אמר להם  
שהעצה היא ההסכמה :

## שער הענוה

**אמר** החכם (א) קרן המשכיל ענוה • (ב) קרן הכסיל עזות •  
ועקב כל ענוה שלום • ואמר החכם אני שומע דבר רע ולא  
אשניח עליו • א"ל ולמה • א"ל מפני שאני ירא (ב) שאשמע קשה  
ממנו • ואמר (ג) השתיקה לכסיל • היא תשובתו • ואמר (ד) שלשה  
דברים מי שאינם בו לא ימצא בו טעם האמונה • ענוה שישב  
בה אולת הכסיל • ויראה שתמנע מן העבירות • ודעת נוחה  
שיפיים בה בני אדם • (ה) ואמר שאדם אחד בא לפני חכם אחד  
ואמר לו אני רואה בני אדם שהם מזיקים ונפשי יעצתני שלא  
אתערב עמהם אמר לו לא תעשה כי לא תוכל לעמוד בלעדיהם •

וע"כ החקירה והמחלוקת בזה לחטא יחשב ולא תשלם לזה שום עלה רק להסכים  
בדעתו להאמין בד' כמש"כחז"ל (שבת ל"ז) מאמינים בני מאמינים :

(א) הקרן וההוד של המשכיל הוא ענוה כמו שנסתבח בזה חזון הנביאים והאיש  
משה עניו מאוד (במדבר י"ג) וקרן הכסיל עזות כמו שהתפאר הרשע  
השמים חעלה (ישעי' י"ד) ועקב וסוף כל ענוה הוא שלום כמש"כ וענוים יירשו  
ארץ והתענגו על רוב שלום • (ב) האשמע קשה ממנו • כמש"כחז"ל (סנהדרין ז'  
בזב"ה דשמע ושתיק חלפוח בשתייה מאה • וחז"ל (חולין פ"ט) אין העולם  
מתקיים אלא על הצולם עלמו בשעת מריבה • ואמרו (גיטין ל"ז) הגעלצין ואינם  
עולצין שומעין חרפתן ואין משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כלאת השמש  
בגבורתו • וחז"ל (קדושין ע"ה) שתיקותא דבבל היא יחוסתא • (ג) השתיקה  
לכסיל היא התשובה היותר טובה כמש"כ אל תען כסיל (משלי כ"ז) • (ד) ואמר  
כי ג' דברים הם עיקרים ונדרשים למדת האמונה גדול הענוה לסבול דברי  
הכסיל אין להשיבו בדברי תורה כמו שעשה הלל עם הגר (שבת ל"ה) שדרש  
ממנו ללמדו כל התורה על רגל אחת ובענותו הגדולה וסבלנותו הכניסו תחת  
כנפי השכינה ומדת היראה שתמנעו מן העבירות כמש"כ (דברים י') ועתה  
ישראל מה ה' אלקיך שואל צעמך כי אם ליראה • וראשית החכמה היא יראת ה'  
כמבואר לעיל • ודעת הטובה לפיים בני אדם כמש"כחז"ל כל שרוח הצריות נותה  
בנימו רוח המקום נוחה הימנו ואמרו חז"ל (כתובות י"ז) לעולם תהא דעתו של  
אדם מעורבת עם הצריות • (ה) ואמר כי אדם אחד רלה לפרוש לגמרי מבני  
אדם

## שער הענוה

וגם הם אינם יכולים לעמוד בלעדיו . כי הם צריכים לך ואתה צריך להם . אך היה ביניהם חרש שומע . עור רואה . אלם מדבר . ואמר אין זו מדה טובה . (ו) שימנע מהזיק . אבל מדה טובה הוא שיסבול הנזק . ושאלו לחכם מה המדות השובות . אמר סבל . והמדות הרעות אמר נקמה . ואמר אדם אחד גרף אדם חכם . אמר לו אחד מתלמידיו רבי תן לי רשות בו . אמר לו החכם אינו חכם מי שמרשה לרעה . ואמר מי שרוב סבלו . רב ענותנותו . ימעטו חומסיו וירבו עוזריו . ואמר אחרית כל קטטה הרטה . ואחרית כל ענוה שלום : ואמר מי שהוא עניו יהיה אדון . (ז) ומי שיתבונן יוסיף לקח חכמה : (ח) ואמר אני מנשא עצמי

אדם שאינם מהוגנים והסיב לו החכם שלא יעשה כן כי לא יוכל לעמוד בלעדיום וכולם נבראו ליסובו של עולם כמשאחז"ל (חולין ל"ב) שלחו מתם לצעי רחמי אתכלי"א על עלי"א שאלמלי העלין לא יתקיימו האשכולות וכמשאחז"ל על ד' מינים שבלולב . ועיין (סנהדרין ל"ז) הנהו בריוני דהוו בשבצותיה דר' זירא דהוי מקרב להו פי הכי דנהדרו בתיובתא עיי"ש ורק ותנהג עמהם כמו חרש ועוור ואלם אע"פ ששימע ורואה ומדבר כי לשעמ"ס מלוא שלא לומר דבר שאינו נשמע כמו שמלוא לומר דבר הנשמע (עיין יבמות ס"ה ע"ב) . (ו) שימנע היינו רק סוד מרע אבל גם יסבול וימחול לכל אדם והיינו עשה טוב . ושאלו לחכם העיקר מהמדות טובות ואמר להם הסבלנות פי זה אות גמור על האמונה כמשאחז"ל (בילה כ"ה) ג' עזין הן ישראל עזין באומות שסבלין כל היגונות . ובמ"ר או יהודי או ללוב . וכן יסוד הפייטן מלומדי מכות צעינו סבל . אבל הנקמה היא מדה רעה מאד כמש"כ לא תקום ולא תטור בו' . ומה שאמרו חז"ל כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח (וומא כ"ב) פירשו המפרשים דוקא כנחש שאינו מכון לשום הנאה כי כל מה שטועס הוא טעם עפר ורק לקיים שליחת השי"ת הוא עושה כמצויאר במדרש . וע"כ הסיב החכם כי זה אינו חכמה להרשות לעשות לחבירו רעה כמו שפירש רש"י והאיש משה עניו שפל וסבלן . ובמדה זו יתמעטו חומסיו וגזוליו ויתרבו עוזריו כי לסוף מיקרים אותו מאד . ותכלית כל קטטה היא הרטה וזכר לדבר קרח וסיעתו . ואחרית כל ענוה היא שלום . כמש"כ וענוים יירשו חרץ והתענגו על רוב שלום . ומי שהוא עניו יהי' לבסוף אדון . כמו שמלינו בהלל (עירובין י"ג) וכן הוא במ"ר השפילתי היא הגבהתי כמש"כ המשפילי לראות בו' . (ז) ומי שמתבונן יוסיף לקח וחכמה כמש"כ יהיב חכמתא לחכימין כי אין הקב"ה נותן חכמה רק למי שיש בו חכמה (עיין ברכות כ"ה) : (ח) ואמר אני מנשא עלמי ומרגיש חיזה התפארות וגאווה בקרבי רק צמה שאני חושש מעון קל ואני מתאר לגפאי כי קום עון קל שקול יותר מכל הפשעים וכמש"כ כי אם

בזאת

## שער הענוה

שיהא שום עון שוקל יותר מפשעי . ואמר (ט) מי שאינו מושל בכעסו אין שכלו שלם . ואמר השתיקה מענות השומה . טוב מענותו . ואמר והוא גבור מי שמשים את האולת בענותו וכובש את כעסו ואמר כל מי שאינו מושל בכעסו כל שכן שאינו מושל בזולתו . (י) ואמר העניו מרכבת הכסיל . ואמר מי שלא סבל דבר אחד ישמע דברים הרבה . ואמר העוז והנצוה לעניו . ואמר תחלת ריוח העניו שיעזרו אותו בני אדם על הסבל ואמר שאדם אחד גדף חכם אמר לו (יא) אל תפליג בגדופנו והנח לשלום מקום . ואמר מי ששמע דבר שאינו כרצונו ושותק עליו (יב) יפסוק ממנו מה שמואם בו . ואמר מצאתי הענוה שהיא עוזרת לי מכל אנשי ואמר שאדם אחד גדף חכם אחד ורדף אחריו עד ביתו הולך ומגדף אמר לו החכם אמר פה כל מה שבלבך ושוב לך קודם שישמעוך קצת (יג) מנבלינו ותשמע מה שתמאם ותקה מכות בשכר רוע מעלליך ואמר שאדם אחד גדף חכם אחד . אמר לו החכם אתה לא הנחת מאומה ממה שידעת בי (יד) ומה שידע בך הבורא יותר

בזאת ותהלל המתהלל השכל וידוע אחי כו' (ירמ' ט') . (ט) מי שאינו מושל בכעסו אין שכלו שלם כמשאחז"ל (עירובין ס"ה) צג' דברים האדם ניכר כו' ואחד מהן כעסו . ולשומה טוב השתיקה כמש"כ אל תען כו' ומי הוא גבור מי שמשים כל דבר לבטות ולאחזלת מגדל ענותנותו וכובש את כעסו ומי שאינו יכול למשול בכעסו כל שכן שאינו יכול למשול בזולתו כי אם אינו יכול לנח מלחמתו הקרובה איך ינח מרחוק וכמשאחז"ל קטו עלמך ואח"כ קטו אחרים (סנהדרין י"ח) . (י) ואמר כי מדת העניו לעשות עלמו כמו מרכבה להכסיל ולסבול ממנו כל דבר כמו שמינו צהלל שהשיב להשומה שאל בני שאל (שבת ל"א) ומי שלא יסבול דבר אחד ישמע דברים הרבה כמשאחז"ל שוביה דשמע ושתיק תלפוח צשתיה מאה (סנהדרין ז') וע"כ העוז והגיוח רק לעניו ולא למי שמתנהג בגאה וגאון כמשאחז"ל (גטין ל"ז) הנעלבין ואינם עולבין כו' ותחילת ריוח העניו שכולם יעזרו אותו על סבלותו כי לפילס יהא אדם מן הגרדפין ולא מן הרודפין וכמש"כ והאלקים יבקש את נרדף . (יא) אל תפליג ותגדף צנידוף וציון ויטה מקום לשלם כי לצסוף יתחרט וישלים אתו כמש"כ צרפות ה' דרכי אים גם חויביו ישלים אתו (משלי ט"ז) . (יב) יפסוק . לא ישמע יותר כמבואר לעיל . וע"כ תעזור מן הענוה יותר מכולם . (יג) מנבלינו . קרא להעוזרים נבלים כי אין רלון החלם לנקום תומ"י מהמכעיסים אותו ומעשה דוד עם שמעי בן גרא יוכיח מה שהשיב לאבישי בן לרויה . (יד) ומה שידע בך . כמשאחז"ל כל הפוסל



(טו) ואמר במשוך הכף אל תהטיאך . ואמר דוחים בסבל צער  
מה שהוא גדול ממנו . ואמר מי שבחר בשוב יברה מן הרע :

## שער המחילה

(א) אמר ההכם המחילה לנבל כפי מה שהגון לנדיב (ב) ואמר  
מחל על שהרע לך ותן לפי שמנע ממך ואמר ההודאה  
בעון הטענה בבקשת המחילה (ג) ואמר הודה בעונך ובקש  
מחילה כי בפירת העון שתי העונות ואמר מחל תשא אוהבך  
(ד) ואל תתגלה לשונאיך . ואמר אם (ה) תקום תדאג . ואם תמחול  
תעלוין . ואמר כי מלך אחד צוה להרוג עדת אסירים . אמר אחד  
מהם אדוני המלך אם אנחנו הרענו לחטא . הלא אתה תטיב  
בשתאמר הרפו לאלה הנבלים ולא תיה אדם בהם שהטיב לדבר כזה  
זנמנע המלך ולא הדגם ואמר כי מלך אחד צוה להרוג חכם אחד .

צמומו פוסל (קדושין ע') . (טו) ואמר כי כאשר ימשוך כפו לפיו לבלום עלמו  
מדבורים לא טובים אז לא יצא לידי חטא כמש"כ השמרה דרכי מחטוא  
בלשוני השמרה לפי מחכום ואין העולם מתקיים אלא צמי שכולם עלמו בשעת  
מריצה (חולין פ"ט) וע"כ דוחים צמודת הסבלנות לער הגדול יותר מן הציון  
זמי שרלטנו לבחור בטוב יצרח מקודם מן הרע ואח"כ יעשה טוב כמש"כ  
סור מרע ועשה טוב :

(א) אמר החכם שירגיל עלמו האדם למחול אף לנבל אם הרע נגדו כמו שהי'  
מוחל לנדיב כמש"כחז"ל (מגילה כ"ח) על מר זוטרא שאמר בכל לילה  
בשכבו על משכבו שרי ליה לכל מאן דמגערי לי (ועיי"ש צמהרש"א) שהציח על  
זה הפסוק בשלום יחדיו אשכבה ואישן פירש שהוא מוחל לכולם . (ב) מחל . תמחול  
ותסלח לכל מי שעשה לך רעה ותעשה טובה למי שמנע ממך טובה כמש"כ אם  
רעב שונאך האכילהו לחם כמש"כחז"ל (יומא כ"ג) איזהו נקימה ואיזהו נטירה וכו'  
עיי"ש : (ג) ההודאה שמודה על עונו ואומר אמגם חטאתי זהו ממש כבקשת  
המחילה כמש"כ (ירמי' ב') הגני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי . וכו' כי בפירת  
העון הוא ב' עונות . א' על מניעת בקשת מחילה . והב' בפירת העון . (ד) ואל  
תתגלה לשונאך אם הרע נגדך כמה פעמים אל תגלה לו מחילתך כי חולי ירע  
יותר ויותר כמבואר (צומא פ"ד) . (ה) אם תקח משונאך נקמה יש לך לדאוג חולי  
רע לך יותר אצל אם תמחול לו תשמח כי צודאי יסקוט צו המדה חמת שונאך  
כמו שביאר (המהרש"א מגילה כ"ח) בשלום יחדיו אשכבה ואישן וכו' . (ו) יותר  
מלהשכב

אמר לו אחד מיועציו אתה יכול לעשות מה שלא עשית (ו) יותר מלהשיב מה שעוית ונמנע ולא הרגו :

## שער המתון

(א) **אמר** החכם המתן ותנצל מהר ותתחילט . ואמר המתון אחריתו טובה והמהירות אחריתו רעה . ואמר מי שרוכב במהירות אינו במוח מן המכשול . ואמר יש ממתין ומגיע לחפצו . וממהר ונכשל :

## שער האמונה

**אמרו** לחכם למה אין אנו רואין עליך סימן דאגה אמר להם מפני (א) שלא קניתי דבר ופקדתי ודאגתי עליו . ואמר (ב) אין לך דבר שאין לו גדר א"ל מהו הגדר אמר הבטחון אמרו לו מהו גדר הבטחון אמר האמונה אמרו לו ומהו גדר האמונה אמר שלא תירא דבר ואמרו לחכם מהו גדר האמונה . אמר הבטחון באלהי' ורצות בגזירותיו והמסר אליו ואמר השמחה והמנוחה ברצון . הדאגה והאבל בהקצפה ואמר אין דבר גדול מן האמונה . וקצת בני אדם סובלים הפגעים האלה הרש והחולי והפחד יודע כי כל

מלהסיב ולהתחרט צמה בעויות . כי לעולם לריך אדם חכם לעשות דבר שאם ירלה יוכל לחזור בו כמו שסופר על גדולי החכמים :

(א) אמר החכם המתן ותתישב בדעתך על כל דבר ותגלל מכל רע אצל אה תמהר תתחרט (כמשחז"ל (ברכות כ') מתון מתון שוי ד' מאה זוזי . ואף לענין המשפט אחז"ל הוא מתונים בדין ואחז"ל (סנהדרין ל"ה) לריך הדיין להחמיץ הדין . ופמס"כ (מכילי י"ט) ואף צרגלים חוטא . ויש ממתין ומגיע לחפצו כמשחז"ל (עירובין י"ג) כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הגדחה מפני השעה שעה נדחת מפניו עיי"ש :

(א) **שלא** קניתי מעולם דבר חשוב שאם יפקוד ויחסר לפעמים הדבר ממנו ואדאג עליו (ב) אין דבר ותאזה בעולם שלא יהי' לו גדר לתאותו ולדאגתו ומהו הגדר לזה הבטחון ואיך ישיג בטחון ע"י אמוגס כמ"ש (חבקוק ב') ולדיק באמונתו יחי' ומהו גדר האמונה שלא ירא מסוס אדם רק מה' לצדו כמס"כ מי את ותירא מאנוש ימות . פחדו צליון חטאים . רק יבטח בה' וירלה ויקבל בזהבה

אלה משיערי האמונה. ואמר החכם בני אדם שאלו מאלהיכם שיחון אתכם האמונה. כי האמונה ראש התורה. ובקשו ממנו השלוח כי היא ראש הגדולה בנעימות תבקשוה בעולם הזה ובעולם הבא. (ג) ודי באמונה עושר ובעבודה עסק. (ד) ואמר הטרף אין מוצאותיו חריצות ולא מונעתו שנאת השונא אילו היה אחד בורח מטורפו כאשר בורח מן המות היה טורפו רודף אחריו יותר ממנו ולמהר להשיגו יותר. ואמר מי שאינו רוצה בגזרת הבורא אין לשטותו רפואה:

## שער הבטחון באלהים

**אמרו** לחכם מהו חבטחון באלהים. אמר שתבטח בו (א) בכל ענייניך ותייחס עליו. ואמר מי החכם שבבני אדם והבוטח מבולם. (ב) מי שהוא רוצה בדברים בבואם ובפנותם (ג) ואמר ראוי

באהבה כל גזירותיו וימסור נפשו אליו כי השמחה ומנוחת הנפש תלוי בריון האדם והדאגה על כל דבר ולהתאבל על חסרונו הוא מלך קלפו וכעסו שמתרעם על הגהגות השי"ת אחז"ל (ברכות ט') חייב אדם לצרף על הדעה כשם שמצדק על המובה כוס ישועות אשא וכשם ה' אקרא וכו'. כי אין דבר גדול מן האמונה כי היא המנוחה הראשית לכל המלות ואש אין יסוד אין בנין. ולכן אחז"ל (סוף מכות) בא חזקוק והעמידן על אחת ולדיק באמונתו יחי'. וע"כ מלינו כמה אנשים הסובלים פגעים רעים ר"ל ריש ועוני חולי ופחד יודע כי כל זה מתוקף האמונה אשר נשרת בלבם וע"כ ישאל ויתפלל כל אדם לה' שיחון אותו במדת האמונה והשלוח ומנוחת הנפש היא ראש הנעימות והגדולה בזה ובצ"כ אחז"ל (ברכות כ"ה) כי מנוחת השבת אחד מס' מעין עוה"ב. (ב) ודי לאדם עושר כשיהי' בו מדת האמונה כמש"כ אחז"ל חזרו עשיר השמח בחלקו. ואז יוכל לעסוק בעבודת ה'. (ג) ואמר כי הטרף ומזונות האדם לא ימלא ויסיג איתו בחריצותו כמש"כ (קהלת ט') כי לא לחכמים לחם ואחז"ל (מגילה ז') כי במילי דעלמא יגעתי ולא מלאתי תאמן. ולכן לא יזקנו ואל ימנענו שנאת השונא כי אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו כמלא נימא (יומא ל"ח) וכמש"כ שוא לכם משכימי קום וכו' אבל מי שאינו רולה בגזירת השי"ת אין לשטותו רפואה כמש"כ ועבדתם את ה' וכו' וזירך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. והי' אש שמוע תשמעו וכו' :

(א) בכל ענייניך תייחס אל ה' כמש"כ השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך (תזלים כ"ה). (ב) מי שהוא רולה ומקבל כל דבר באהבה הן בצוא השופה

## שער הבטחון

לאדם שלא יחשוב מרפו מתאחד וישלם ידאג לגזרת הבורא ואמר  
החכם ימי העולם צבא מה שיש לך מהם יבואך ואם תרפה ממנו  
מה שיש לך מהם עליך לא תוכל לדחותו ומי שנואש ממה שלא  
תניעו יגוח גופו ומי שהוא רוצה במה שחננו חבורא תנוח דעתו  
ואמר אם תפקיד ביד האלהים כל ענייך תגיע אל נתיב השובה :

## שער התקוה

**אמרו** שאדם אחד עמד בשער המלך ימים רבים ולא הגיע אליו  
כתב באגרת ארבעה מזורים האחד (א) הצורך והתוחלת  
הביאוני אליך השני עם החסרון אין סבל על העכוב השלישי  
החזרה מבלי הצלחה נקמת האויבים הרביעי או הן עושה פרי או  
לאו מניח (ב) ואמר שאדם אחד בא לפני מושל אמר לו באתי  
אליך לשאול דבר ששאלתיו תחלה מהבורא אם תעשהו אשבת

והן צפונותה ממנו כמשלחו"ל (צרכות נ"ד) כוס ישועות אשא וכו' לרה ויגון אמלא  
וצסס ה' אקרא צין כך וצין כך וצסס ה' אקרא : (ג) ואמר שאל יחשוב  
האדם למה זה יתאחר מרפו ומזונותיו וע"כ יתרעם על מעשי ה' כי ימי העולם  
לצא וזמן כמש"כ (חזב ז') הלא לצא לאנוש על הארץ ולכל זמן ואין לך אדם  
שאין לו שעה וע"כ אל יהא דוחק את השעה כי כל הדוחק את השעה שעה  
דוחקתו (עירובין י"א) ומי שמיאש עלמו ממה שקשה עליו להשיגו יעשה בזה נחת  
לגופו ואיזהו עשיר רק השמח בחלקו ומה שיגזור לו הסי"ת יבואהו וישיגהו  
הדבר אף אם לא ירדוף אחריו וכמשלחו"ל שם כל הצורח מן הכבוד הכבוד רודף  
אחריו ואף אם ירפה ויתעלל מלהשיגו לא יוכל לדחותו וכמש"כ כן יתן לידידו  
שנא ושוא לכם משכימי קום כי בעיני משא ומתן אם יאמר לך אדם יגעתי  
ולא מלאתי האמין (מגילה ז') וע"כ יפקיד כל העניינים ביד ה' כמש"כ (תהלים ל"ז)  
גול על ה' דרכיך וצמח עליו והוא יעשה והוליא כחור לדקיק והצומח בה' חסד  
יסובבו וצוה יגיע אל דרך הטובה :

(א) הצורך והתוחלת פירש ההכרח והתקוה וגודל החסרון אשר יחסר לו ע"כ  
לא יסבול מלעכב בקשתו וגם אם יחזור ריקס בצקשתו יסמחו  
השונאים וגם רלונו להשיג תשובה כי תוחלת ממושכה מחלה לצ ע"כ אם הן  
עושה פרי מה טוב ואם לאו יניח בקשתו (ב) ואמר שאדם לימד לנו בזה  
מוסר השכל א' שאם לא יפעול בחזירו בקשתו אל יאשימהו כי חולי אין רלון  
הסי"ת בזה ב' שאם ישאל אדם בקשה מצו"ד יתפלל מקודם אל ה' וצוה מוצן  
קכתוב

האלהים ואורך ואם לא תעשהו אישבה את ה' ואודהו ואדינך לזכות  
וצוה למלאת משאלו :

## שער הסבל

(א) **אמר** החכם סבול האמת ואם ימר • ושאלו לחכם מה גדר  
הסבל הנאה אמר להם היא הסבל שאין עמו תרעומת  
עם שום אדם (ב) ואמר הסבל שני מינים • מכל הצרות והסבל  
במה שאשר הבורא עליך (ג) ואמר הזכרון שני מינים • זכרון הסבל  
בעת הפגע וטוב כמנו זכרון הבורא במה שאמר לך להיות סביל  
בינך לבינו • ואמר אני תמה על מי שלא זמן לכל פגע סבל • ולכל  
טובה הודאה (ד) ואמר הדאגה על מה שלא היה היא רעה חולה •  
ואמר שתיית סם המות טוב מן הדאגה • ואמר בפני הלבבות יהיה

הכתוב (ירמ' י"ז) ארור הגבר אשר יצטח באדם ומה' יסור לבו • פירש אם לא  
ישאל מקודם בה' אבל אם ישאל מקודם אל ה' באופן זה מותר ורק ממדת  
ההסידות אמר דהע"ה אשרי הגבר אשר שם ה' מצטחו ולא פנה אל רבצים  
כו' (תהלים מ') זכזה מוצנים דברי המ"ר סוף פ' וישב עיי"ש :

(ח) **אמר** החכם שיסבול האמת ואף אם הוא מר כלענה כמשאחז"ל [ברכות  
ס"ח] בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך והיינו בשביל האמת  
זה המונה ואמר [באדר"ג קבל האמת ממי שאמר] וכאשר שאלו לחכם עד היכן  
גדר מדת הסבלנות הנאה והיפה • הוא שלא יתרעם על שום אדם ואף אם  
ידומה לו שעשה לו פלוגי רעה ועיין [שבת קכ"ז] גבי הפועל עם החסיד •  
(ב) ואמר כי הסבלנות צ' מינים שיסבול הלרות ויקבלם באהבה • וכשם  
שמברך על העושה כך יברך על הרעה (ברכות ס"ב) וגם יסבול גזירת השי"ת  
לקיים כל המלות מאהבה • (ג) ואמר כי גם הזכרון צ' מינים שיזכור מדת  
הסבלנות בעת שזא עליו הפגע רע ר"ל • וטוב ממנו לזכור בכל עת כל הדברים  
שאמר השי"ת על האדם שלא לעשותם בכדי שלא יגרמו העצירות להיות מסך  
מצדיל צינו לבין השי"ת כמש"כ כי עונותיכם הי' מצדילים ציניכם לבין אלקיכם •  
ואמר כי התימא והפלא הוא על מי שלא יזמין לכל פגע רע ר"ל מדת הסבלנות  
כמשאחז"ל ואל תתיאש מן הפורענות • ועל כל עושה יתן הודאה ושבת כמשאחז"ל  
נותן הודאה על העבר [ברכות נ"ד] : (ד) ואמר שאין לדאג על העתיד כי הוא  
רעה חולה וטוב ממנה שתית סם המות כי לפעמים תפעול חולי הדאגה באדם  
יותר משארי חללים ר"ל וכמשאחז"ל [סנהדרין פ' חלק] כתיב בספר בן סירא  
אל [דלת]

## שער הסבל

היגון (ה) ואמר כפי הגדולה תהיינה סבות הנפילה וי"א הסבל ואמר הסבל טוב שבעניינים והענוה טוב שבדברים . ואמר כל מי שאינו מנצח האבל בסבל יאריך יגונו . הסבל ימצא שלום והממהר חרטה . ואמר הסבל עושר . והפחזות רש . ואמר יש רעה (ו) כשתדמנה לרעה אחרת תהיה מן הטובות . ואמר יש רעה טובה (ז) מהסבל . ואמר אין למי שאין יכולת טוב מן הסבל ואמר מי מבני אדם יותר סבלן . אמר מי (ח) שמשׁיב תאותו . ואמר מי שמגביר בסבל בעת צרתו יגיע אל (ט) חפצו מרום לבבו ואמר הסבל חפשי אפילו אם יגיע לבעליו הנזק . ואמר מי שישם הסבל

אל תלך לרעת מחר כי לא תדע מה ילך יום . ואמר כי נדרש לזה רוחב הלב כי אם לבו רחב לקבל כל דבר בשמחה אז יתמעט היגון ואם לבו צר לקבל אז יגדל היגון וזכר לדבר רבי עקיבא כשהי' סורקין צפרו צמרקות צרול וקבל צלותה שעה עול מלכות שמים צאהבה [צרכות ס"ח] כי הי' לו לב רחב מאד . (ה) ואמר עוד מאמר דומה לזה כי כפי סבות הגדולה תהי' לפעמים הנפילה כמש"כ לפני שבר גאון . והנחש הי' ערום מכל . לפיכך חרור מכל . ויש אומרים כי הסבלנות היא צערך גדלות האדם כי כל מה שהאדם גדול יותר גם סבלנותו גדולה יותר ויותר זכר לדבר הלל עם הגרים (שבת ל"ח) ולהפך צאדם פחות כידוע לכל . וע"כ אמר כי מדת הסבלנות טובה שבעניינים ובעסקים אשר צין אדם לחצירו . והענוה טובה שצדברים כמש"כ [ע"ז י"ט] וענוה גדולה מכולן . וע"כ אמר כי מי שאינו מגלח האבל והלער צמדת הסבלנות יאריך יותר יגונו . כי הסבלן ימלא תמיד שלום . אבל הממהר וצועט בכל דבר אשר לא כראונו ימלא תמיד חרטה וזכר לדבר ראובן . ויוסף . כי יוסף הי' צו מדת הסבלנות נגד אחיו ואשת פוטיפר . וראובן נאמר צו פחו כמים וכו' . וע"כ הסבל עושר והפחזות ריש ועוני כי זה זכה בחלקו . וזה אבד כידוע . (ו) ואמר כי לפעמים יבואו רעות על האדם ר"ל אבל אם ידמו ויעריכו אותם נגד רעות אחרים יקראו חילו טובות כמו שמלינו בר"ע [צרכות ס' ע"ב] שנכזה לו הנר וגאבד התרנגול ואכל האריה להחמור וזה הי' טובתו נגד אנשי העיר עיי"ש : (ז) ואמר כי לפעמים תהי' הרעה לטובה אבל צאיזה חופן . צמדת הסבלנות אם יטה שכמו לסבול כל דבר צאהבה וזכר לדבר הנסיון של אה"ה צמעשה העקידה עם ילחק . וע"כ אמר כי למי שאין לו יכולת להגלל מן הרעות אין לו עלה טובה רק שיקבלם בשמחה וצזה יקטין לערו . (ח) כמש"כ [צרכות פ"ד] איזהו גבור וכו' . (ט) ואמר שאם יאחז אדם צמדת הסבלנות הוא חפשי מכל הטרות והיגונות . ויגיע אל חפצו מרום לבבו כמש"כ [ישעי' נ"ג] לכן אחלק לו צרכים כו' תחת אשר

תכליתו (י) יגיעהו חסבל אל חפצו . ואמר הסבל מר ומעביר מבעליו  
הנוק . ואמר אין דבר שמחסר מן הרעה כמו הסבל ואמר איזה  
מבני אדם (יא) נכבד אצל הבורא . אמר מי שיגיע אל הצרות  
ויסבול את הבאות :

## שער ההסתפקות

**אמר** החכם (א) מי שמבקש יותר מצרכו מורד נפשו מתועלתו .  
מלך אחד אמר לחכם אלו היית שואל ממני הייתי מספיק  
לך כל ימך . אמר לו ולמה אשאל לך ואני עשיר ממך . אמר לו  
המלך ואיך אתה עשיר ממני . אמר לו מפני שאני מסתפק  
(ב) במעט שבידי יותר ממה שאתה מסתפק (ג) ברוב שלך . ואמר  
מי שדי לו במה שגזר לו הבורא (ד) הוא עשיר מכל אדם  
ואמר הסתפק במה שחלק לך הבורא ואל תביט אל מה שיש  
(ה) לזולתך . ואמר אל תתאוה במה שלא נתן לך כי מי ששמח  
בחלקו שבע . ואמר (ו) במעט מן המרף מי שירצה הבורא  
מקבל ממנו מעט ממעשיו . ואמר ההסתפקות טוב יותר מן  
(ז) השכל . ואמר (ח) העושר והגדולה היא עזיבת החמדה ואמר

אשר הערה למות נפשו וכו' וזוה יהי חפשי כמס"כ [תהליס קט"ז] חנה ה' כי  
חני עבדך וכו' וזוה פתחת למוסרי וכו' ועיין עקידה פ' תבוא' . (י) יגיעהו .  
כמו שמלינו ציססכר ויט שכמו לסבול וכו' וזוה זכה ומצני ישסכר יודעי צינה  
לעתים [ד"ה ח'] ועיין [ב"ק ד' י"ז] . (יא) נכבד . כמש"אחז"ל [סוטה י"ח] על  
פסוק אשכון את דכא וכו' וכן יסד הפייטן הסולח וטוב לסובלי עול יראתו :  
(א) כמש"אחז"ל [אבות פ"ב] מרבה נכסים וכו' . (ב) חיזהו עשיר השמח  
בחלקו [אבות פ"ד] : (ג) יש לו מנה רולה מאתים [מ"ר  
קהלת] . (ד) כמזואר לעיל . (ה) לא תחמוד [שמות כ'] . (ו) אפילו העני  
שיש לו רק מעט אם ירלה לעבוד השי"ת בהמעט שלו יקבל השי"ת ממנו נחת  
כמו מן העשיר כמש"אחז"ל (מנחות ק"י) אחד המרבה וכו' ואחז"ל (גיטין ז') אם  
רואה אדם שמזוגותיו מלומלמין יעשה מהן לדקה . (ז) ממי שיש לו שכל לאסוף  
ולכנוס כמש"אחז"ל [צרכות ל"ה] צומן שישראל עושין רלונו של מקום מלאכתן  
נעשית ע"י אחרים וכו' וחסידים הראשונים יוכיחו שהי' שוהין ט' שעות ציוס  
כמזואר [שם ל"ח] . (ח) ואם לא יעזוב החמדה הוא תמיד עני ואם יש לו מנה  
רולה

ראוי לאדם שלא יבקש מהעולם יותר מספוקו שבו יעבור הנוק  
 והצורך (ט) מעצמו כי הממון (י) שקר והון העולם • בא במהרה  
 (יא) וחולף במהרה • ואמר ההסתפקות שמונע בעליו מן (יב) הזלות  
 טוב מהממון המביאו לידי בזיון • ואמר עושר (יג) הנפש טוב  
 מעושר הממון • ואמר ראש ההסתפקות והזריזות שלא גדל בעיניך  
 הרב של (יד) זולתך • ואל ימעט בעיניך המעט שלך • גם אל  
 תשקול מי (טו) שלמעלה ממך בכך • ואמר כשימעט בעיניך מה  
 שאתה נוהל • זכור בו צוק העניות בצרות (טז) שעברו עליך  
 ויהיה די לך בשלוה • כי אין ממנו תמורה (יז) כשתפקד • ואמר  
 פרי ההסתפקות (יח) המנוחה (יט) רענני השפלות האהבה • ואמר  
 הנהג הנפש כדי (כ) הספק • ואם לאו היא תבקש ממך  
 יותר מספוקך • הם אמרו כי שנים לא (כא) יתחברו לעולם  
 ההסתפקות והחמוד :

רולה מאתים [מ"ר קהלת ח' פסוק ונתתי כו'] • (ט) מגפסו כמש"ל [שבת  
 ל"ח] ששאלין לאדם קבעת עתים לתורה נשא ונתן באמונה ומאמין בהש"ת כי  
 רק הוא הנותן לו כח לעשות חיל ישיג בזה הללחת נפשו כי כל מזונותיו של  
 אדם קטובין מר"ה וכו' [בילה ט"ז] • (י) כי לא במותו יקח הכל וכו' [תהלים  
 מ"ט] • (יא) כמש"ל [שבת ק"ח] כי בגלל הדבר הזה גלגל החוזר בעולם •  
 (יב) שאינו מזולל עלמו לבקש מותרות כמש"ל [ברכות ו'] כרוס זולות לבני אדם  
 כיון שנלרך אדם לבריות פניו משתנות ככרוס • (יג) יפה שעה אחת בתשובה  
 מכל חיי העוה"ז [אבות פ"ד] • (יד) ראיתי את כל העמל וכו' כי היא קנאת איש  
 מרעהו [קהלת ד'] • (טו) אל יהא רעוך להיות במשקל אחד עם מי שלמעלה ממך  
 כמו שהמליכו חכמי המוסר על פסוק בשמים ממעל • פירש בעיני שמים תביט  
 למעלה ממך ועל הארץ בעיני עוה"ז תביט מתחת • (טז) זכור מעמדך הראשון  
 משפלותך ובמעט יותר יהי נחשב לשלוח נגד מעמדך העבר • (יז) כי אין שום  
 תמורה וטובה אם תפקוד ותזכור תמיד בגודל דגלתך ע"ז • (יח) הריוח והפירות  
 ממדת ההסתפקות היא מנוחת הנפש והגוף כמש"ל יגיע כפיך כי תאכל ולא  
 תבקש שום מותרות • אז אשרך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא • (יט) ענפי  
 השפלות היא אהבת בני אדם היפך מש"ל [ב"ב ל"ח] כל המתגאה אפילו אחינשו  
 ביתו לא מתקבל • (כ) כדי סיפוקך ולא יותר שאל"כ אין לדבר סוף וכמש"ל  
 על בן סורר ומורה נידון על שם סופו [סנהדרין ע"א] וכמש"ל חטך לנער ע"פ  
 דרכו [משלי כ"ב] • (כא) כי הם שני הפכים :

כמש"ל



# שער היאוש

**אמר** החכם היאוש ממה שיש בידי (א) אדם תפארת לאדם כי  
 הבצע הוא (ב) הרש הנמצא (ג) והאיש חפשי והתקוה  
 אמה ואמר הישוב (ד) כל העולם הפסד ואמר הבקשה מהנבראים  
 (ה) הסרון אמונת המאמין :

## שער הבושת

**אמר** החכם הזהר במדת הבושת כי הבושת (א) מורה על פני  
 הנדיב ואמר מי שעמדתו מעיל הבושת (ב) יעלמו מומיו  
 מבני אדם ואמר הבושת והאמונה (ג) נצמדות כשתסלק האחת  
 תסתלק חברתה :

## שער הזריזות

**אמר** החכם מי שנוהר (א) באיבריו ייטיבו ספוריו ומי שדבק

(ח) במש"ב [תהלים מ"ט] אל תירא כי יעשיר איש וכו' כי לא צמותו יקח  
 הכל ואלם דואג על איבוד דמיו וחינו דואג על איבוד ימיו כי  
 דמיו אינם עוזרים וימיו אינם חוזרים כמבואר בהפרי המוסר (ב) כי גודל תלות  
 הצלע הוא הרש והעני העקרי כי העני דואג רק על לחם יומו והעשיר על אלפי  
 זהב וכסף וא"כ הוא עני בדאגתו יותר מהעני כמש"כ חז"ל אין אדם מת ומלי  
 תלותו בידו יש לו מנה רולה מאתים [מ"ר קהלת א'] (ג) מתי האיש חפשי  
 מדאגות העולם אם התקוה והצטחון בה' הוא לו כאמה המשועבדת לאדוניה כמש"כ  
 אשרי הגבר אשר יצטח בה' [ירמ' י"ז] (ד) תחשוב כל העולם כלה והפסד  
 כמש"כ כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ויושביה כו' [ישעי' ג"א] (ה)  
 כמש"כ ארור הגבר אשר יצטח באדם כו' [ירמ' י"ז] :

(ח) מורה לאות אשר הוא נדיב ובעל חסד וכמש"כ חז"ל [יצמות ע"ט] אחד  
 מהסימנים בזרע אלע"ה צייסנים גומלי חסדים אמרו חז"ל [נדרים כ']  
 ובעבור תהי' יראתו על פניכם זו מדת הצושה ומי שאין בו צושה בידוע שלא עמדו  
 אבותיו על הר סיני וא"כ הוא מעיד על פסול אבותיו (ב) מי שמלוכס בצגדי  
 הצושה יתעלמו מומיו וחסרונותיו מבני אדם כמש"כ חז"ל [צ"מ כ"ד] גבי מאן דנגיב  
 ידיה בגלימא דחבריה מדחליף כולי האי כו' ועיין מסכת כלה פרק רבי יהודה  
 פעם אחת עברו צ' תינוקות לפניהם אחד כסה ראשו ואחד גלה ראשו ופסקו עליו  
 שהוא ממזר ובה"ג עיי"ש והובא בספר מנוה"מ צסופו עיי"ש (ג) מחוברות  
 כשתחסר אחת תחסר הב' כמבואר [נדרים כ'] :

(ח) מי שסומר פיו ולסונו ייטיבו ספוריו כי סוג לחכמה שתיקה ומי שהוא זריז

## שער הזריזות

בוהירות - לא יחזר ספוקו - ומי שלא יהא נוהר - יהיה נקל :

## שער הסלול

**אמר** החכם הגדול שביחוסים - (א) השם הטוב (ב) ואין חוצין בפני התאוה - כעצימת העינים - ואחר (ג) (נ"א ואמר) מיקר את הנפש שיחוס האדם על זכרו - ושיקוה השם הטוב ויבטח באלהים והוא אמונה הנמורה :

## שער עזיבת התאוה

**אמר** החכם לא (א) ישלמו ענייני האדם עד שתפרד נפשה מחשקה ומתאותה - ואמר טעם השכל היא הכרת דברים ותאותם (ב) והבדלתם - ואל תאמין בעצמך שאתה חכם עד (ג) שתמשול בתאותך - ואמר מי שנמשך אחר שבלו יישרהו ויורהו ומי שנוטה אחר תאותו - תתעהו (ד) ותאבדהו - ואשרי מי שהניח התאוה ויהיה לו עוד שאינו נראה ולא נמצא (ה) כי לא הניח

בעבודתו לא יחסר לחמו כמס"כ עוצד ארמתו ישבע לחם וטור תאנה יאכל פריה ומי שאינו זריז בעבודתו ומתעלל במלאכתו יהי נקל וזוי - וכמו שאמר התנא לצנו קודם פטירתו מעשיך יקרצוך [עדיות פ"ה] :

(א) טוב שם משמן טוב [קהלת ג'] ואחז"ל [אבות פ"ד] ג' כתרים הם - כ"ת וכו' וכתר שם טוב עולה על גביהן - כי בלא זה נופלים כולם כידוע למצין - (ב) כמשאחז"ל עינא ולבא תרי סרסורי דחטא נינהו [עיין מדרש רבה במדבר סוף פ' שלח] ועיין [זרכות י"ג] - [ג] ואמר מי הוא המיקר את נפשו שיחוס על נפשו להשאיר לו זכרון טוב כמס"כ [משלי י'] זכר לדיק לזרכה - ושיקוה על זה להשאיר אחריו זרכה כמשאחז"ל [שבת קנ"ג] איזהו בן עוה"צ ואזניך תשמענה דבר מאחריך - ואחז"ל [ירושלמי שקלים] לדיקים מעשיהן הן זכרון שנאמר זכר לדיק לזרכה :

(א) כי כך היא דרכה של תורה - פת במלח כו' וכמשאחז"ל והציאו התוס' [כתובות ק"ד] עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו - (ב) כי אם אין צינה הבדלה מנין - לשון הירושלמי הציאו הרב על משניות [זרכות ל"ג] - (ג) כמשאחז"ל איזהו גבור הכובש את ילדו [אבות פ"ד] : (ד) כמשאחז"ל שם [א' פ"ד] הקנאה והתאוה כו' - (ה) כי מעולם לא נתחרט אדם על עזיבת תאותו כמו שפירש רש"י על פסוק ולא יאשמו כל החוסים [תהלים

אדם לכבוד הבורא ונתחרט • ואמר אין מניעין אל מה שיש אצל הבורא (ו) אלא בעבודה • ואמר מי שירא אלקים (ז) תטיב אחריתו • ואמר מי שידע שהאלקים רואהו ושומעו זה (ח) ימנעוהו מן המעשים הרעים • הוא הירא את דבריו והמשיב נפשו מן התאוה • ואמר מי (ט) שנטה אחר התאוה יעקבוהו הרעות • ואמר (י) הנצל מנפשך • ותנצל נפשך מרעתך • ואמר (יא) התהפכות דברי האדם מורה נטות תאותו בו • ואמר כבר טבע (יב) באולתו מי שנברה תאותו על שכלו • ואמר מי שאינו מושל בנפשו להשיבה מן תאותה • אינו בטוח מן רוע אחריתה ואינו יכול (יג) למשול באחרים • ואמר כשיעלה על לבך דבר • ולא תמצא עם מי שתועין שתבסח בו ובעצתו • סור מן (יד) הקרוב אל תאיתך • כי התאוה אויבת השכל • ואמר לולא שלשה היו נתקנים ענייני בני האדם • (טו) זקן שאינו נשמע • ותאוה שאינו נמנעת • וגאות אדם בנפשו • ואמר (טז) אבדת השכל בין היצר והתאוה • (יז) ואמר אין העצה עם הקלות • ולא (יח) החכמה עם המחלוקת • ולא המנוחה עם

ל"ד] לא יתחרטו לומר אשמו • ולהפך נאמר ונהמת באחריתך [משלי ה'] : (ו) כי לא המדרש עיקר הלא המעשה [אבות פ"א] • (ז) כמס"כ [קהלת ז'] טוב אחרית דבר וכו' • [ח] כמס"כ שויתי ה' לנגדי תמיד וכמו שמבואר [זכרות כ"ח] שיהא מורא שמים כמורא צו"ד • [ט] לשון עקב וסיף כי לצסוף יתחרט כמס"כ ונהמת באחריתך • [י] הגלל מרלוךך ותאותך אז תהי' אתה המליל נפשך וגשמתך כי בדעאך ועולם שכלך תוליא אותה מבאר שחת כמס"כ אש חכמת חכמת לך [משלי ט'] ולהפך אמרו חז"ל [שבת קנ"ב] הילדות והשחרות כו' דברי שטות שאדם עושה בילדותו משחירין פניו לעת זקנותו • (יא) שאין לו שום סדר ומעמד על דעתו הוא אית על גודל תאותו כמס"כ [משלי כ"א] הפכפך דרך אש זר • [יב] כמשאחז"ל [סוטה ג'] אין אדם עובר עבירה אלא כנכנס בו רוח שטות וע"י זה הוא נטבע וגללל באיולתו • (יג) כמשאחז"ל [זכרות ו'] כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין • וההפך מיוצן מאליו כי אש יאמר קול קיסם מיוצן עיניך • (יד) כמשאחז"ל [סנהדרין ע"ו] הוי זהיר מן היועלך לפי דרכו • (טו) שאין האדם רולה לשמוע דברי הזקן והחכם כמס"כ [ישעי' י'] השמן לב העם כו' פן יראה כו' ולצבו יצין וסב ורפא לו • (טז) כמס"כ [משלי ד'] דרך השעים כאפילה כו' • [יז] עם קלי הדעת הפורקים עול מלכות שמים כמבואר במשלי זכמה מקומות • [יח] זכר לדבר קרת וכל עדתו אשר הי' גדולים חכמי לב • המקוה

(יט) התוחלת. ואמר מי ששמע אל תאותו (כ) הפסיד. ומי שהמרה אותה (כא) יגבר. ואמר אם לא תמרה את פיה. תביאך אל מה שיש בו (כב) חסרונך וגרעונך. ואמר מי ששמע אל תאותו (כג) כפר ביוצרו. (כד) וגדל יגונו. (כה) ורבה חרפתו. ונכפל ענישו. ואמד החכם התאזה שותפות (כו) העורון. ואמר (כז) העצה ישנה. והתאוה ערה. ועל כן מנצחת התאוה את העצה. ושאלו לאחד מהחכמים איזה מלחמה טובה יותר. אמר מלחמת התאוה:

שער החסד

**אמרו החכמים מחובת השבן. (א) שתסייע לו חסדך. וחרחיק מעליו נזקך. מחיבת הקרוב שתקרבהו (ב) כשירחקך. ותתן לו כשימנע ממך. ואמר עשה חסד עם מי שראוי לו. ועם מי שאינו ראוי לו כי אם יהיה ראוי לו תשיבהו במקומו. ואם אינו ראוי לו תהיה אתה ראוי לו. כי הבורא צוה לעשות הטוב והחסד:**

(יט) המקוה תמיד להרבות הון כי מרבה נכסים מרבה דאגה. (כ) זכר לדבר ראובן צענין זכורתו. (כא) ומי שמרד ולא שמע לתאיתו הרויח זכר לדבר יוסף. (כב) כמ"כ כי צעד אשה זונה עד ככר לחם. (כג) כמש"ל [סנהדרין ל"ח] על אדם הראשון מין הי' כו' היינו צו השעה: (כד) כמש"ל [גיטין ע'] דברים המתישין כחו של אדם. פחד. דרך. ועון: (כה) כמש"ל הרשעים מלאים חרטה. וע"כ יש לו עונש כפול בזה ובזה. [ועיין שבת ל"א ע"ב]. (כו) כמ"כ כי טח מראות עיניהם [ישעי' מ"ד]. (כז) העלה והחכמה היא ישנה בלחם והתאוה לא תישן ולא תנוח וע"כ תגלח התאוה את החכמה אם לא יפקח עיניו על כל דרכיו וללחוס תמיד עם התאוה כי הוא המלחמה הזאת גדולה ואיזהו גבור הכובש את ילרו:

(א) כמש"ב [משלי כ"ו] עוז שכן קרוב. (ב) אף אם הוא הרחיקך. כמש"כ לא תקום ולא תטור [ועיין יומא כ"ב]. (ג) כי אם יתן לראוי הרי זה מקומו ובודאי עוז ואף אם המקבל אינו ראוי הרי הנותן ראוי ומחוייב ליתן לכל אדם ואם רעב אפילו שונאך האכילהו לחם [משלי כ"ה] ועיין [ב"ב ד' ח'] גבי רבינו הקדוש שמתחילה אמר לנוקד לדקה לצעלי מקרא ומסנה וכו' ולצסוף אמר יכנסו כולם עי"ש:

כמש"ל

אמר אינו דעתן מי שמתחכם לדבר אחר שנכשל בו . אך מי שיכירהו מתחכם (א) שלא יכשל . ואמר ראש השכל [ב] ההכרה בין ההוה והנמנע . [ג] והנחמה במה שאין היכולת . ואמר . הדעתן מדבר הדברים ומגיע אל תכלית [ד] המעשה ואמר הראיה על דעת האדם [ה] בחזרתו . ולא נגמרה אמונת האדם עד שנגמרה [ו] דעתו . ואמר ראוי למשכיל שיהא מכיר את [ז] זמנו . וישמור את (ח) לשונו . ומתעסק (ט) בענייניו . ואמר כתב האדם מורה על (י) שבלו (יא) ושלוחו מורה על עצתו . ואמר כשיסופר לך על צדק האדם אמור האיך (יב) דעתו . ואמר מצפון דעת האדם בתוך (יג) כתביו . וגלויה בבחינה . ואמר דעת האדם נראה בעסקיו . ודעי . מזל האדם (יד) במניו :

(א) כמישאחז"ל [אבות פ"ד] איזהו חכם הרואה את הגולד . (ב) להיות מכיר מה שאפשר להשיג יסתדל להבין ולהשיג ומה שאין באפשר להשיג לא ירצה להשיג כמש"כ [קהלת ז'] כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה וכו' פירש לידע והיא רחוקה ממני כמבואר לעיל עיי"ש . וכן אמרו חז"ל [חגיגה י"ג] במופלא ממך כל הדרוש כו' עיי"ש . (ג) להתנחם ולא להלטער על דבר שאין ביכולתו להשיג . כי למה יהי' לרתו כפולה צדאגתו . (ד) כי כן דרך הלדיקים והחכמים אומרים מעט ועושים הרבה [צ"מ פ"ז] . (ה) אם אינו צוה לחזור באיזה דבר שטעה ואמר טעיתי כמו שמלינו לחז"ל דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי [גיטין מ"ג] . (ו) שיהי' לו דעת לעבוד את ה' כי לא ע"ה חסיד : (ז) כמשאחז"ל שו"ס אחד לפני מיתתך וישו"ב היום שמא ימות למחר [עי' שבת קנ"ב] והיום קלר והמלאכה מרובה כו' . (ח) כמש"כ שומר פיו ולשונו שומר מלרת נפשו [משלי כ"א] . (ט) ויעסוק במלאכתו ולא ישב בטל כי הבטלה מביאה לידי שעמום וכו' [כתובות נ"ט] . (י) כי הכתב הוא מלפון הלב והרעיון לגלות כל דבר סתום . (יא) ומשלוחו גם כן ניכר עלתו ושכלו כמש"כ [משלי כ"ג] מקלה רגלים חמס בותה שולח דברים ביד כסיל וגם זכר לדבר המעשה דיואב עם התקועית [שמואל ב' י"ד] . (יב) כי האדם לריך להיות ערום ביראתו ולדקתו [ברכות י"ז] . (יג) כי החכם יגלה חכמתו ע"י כתביו אבל לפני איש המבין ובוהן דבר לאשורו דוקא לא לפני הפראים כמש"כ מים עמוקים עלה בלב איש ואיש תבונות ידלנה [משלי כ'] . (יד) בהזמנת מזלו לשון וימן האמור ביזגה . ופירושו כי כמה פעמים רואים עסקי האדם צדעת ותבונה ועם כל זה אינו מלליח כי לא כל המרבה בסחורה מהכיס ורק הכל תלוי בהזמנה מרלון השי"ת וכן אחז"ל [מגילה ז'] כי במילי דעלמא יגעתי ולא מגלתי תאמן [ועיין גדה ד' ע' ע"ב

[הא]

ע"ב

**אמר** החכם היה בן מי (א) שתרצה וקנה המוסר כי אין נשרש בלי מוסר: ואמר אין אוהב להפבפך: ואין אמונה לעבד ולא מנוחה לחמדן ואין סלסול לכילי ולא חבורה לכעסן ואמר איזהו (ב) המגיע מבני אדם אמר מי שהניח המותרים ואחז דרך הקצרה ואמר די (ג) בנסיונות מוסר ובתהפוכות הימים תוכחת (ד) ובמדות מי שתדע עמו ידיעה: ואמר הדעתן לא (ה) יבקר מי שהוא כבד: עליו (ו) ולא יספר באזני מי שאינו מאזין אליו: ואמר שהדעתן כשהוא מבקר מי שהוא כבד עליו אינו שונה לבקרו והשוטה אינו מרגיש בבזיון ואמר הנסיונות אין להם (ז) תכלית והדעתן מוסיף

[ע"ב] מה יעשה אדם ויתעשר אמר להן ירצה בסחורה וישא ויתן באמונה אמרו לו הרבה עשו כן ולא הועילו אלא יבקש רחמים ממי שהעובר שלו עיי"ס: (ח) ואף אם הוא בן חכם יראה לקנות מוסר וחכמה כמש"ל [אזית פ"ג] שאינה ירושה לך [ועיין באדר"כ פ' כ"ט] כל שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם יראת חטא: ואמר המשל ליה כי כמו שאין אוהב להפכפך כיון שאינו עומד על דעתו ודבורו כמש"כ [משלי כ"א] הפכפך דרך איש זר: וכמו שאין אמונה לעבד כי סתם עבדים רקים ופוחזים [עיין ט"ז י"ד ס"א] וכמו שאין מנוחה למי שחומד תמיד כמש"כ ועיניו לא תשבע עושר [קהלת ד'] ומרבה נכסים מרבה דאגה ואין סלסול ושבח לאיש כילי וקמאן כמש"כ איש אשר לא י שליטנו כו' יש עושר שמור לבעליו כו' [קהלת ו'] וכמו שאי אפשר להתחבר לכעסן כי בדבר מועט יכעיסנו כן אי אפשר להיות נשרש באמונה בלי מוסר: וכן אמרו חכמי המוסר מה שאחז"ל [קדושין ל"א] בראתי ילה"ר בראתי לו תורה תכלין היינו לימוד המוסר בדברי חז"ל: [ועיין שערי תשובה שו"ע א"ח סימן א'] שהביא שם באות ז' שם הבכ"י: (ב) אל תכלית הטוב שלא ירדוף אחרי מותרות עוה"ז רק אחז בלבד דרכו הקלרה כמש"ל שוב יום אחד כו' ישוב היום שמא ימות למחר [עי' שבת קנ"ג] וזוה לא ירדוף אחרי התאוות עוה"ז אשר רובם למותרות יחשבו: (ג) מי שהוא די בנסיונות ובפגעי הזמן ובתהפוכות הימים מטובה לרעה הם ירפו אותו כלימוד המוסר והתוכחה כמש"ל [ברכות ה'] נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה מלח ממתקת הבשר כו' ונוכל להמליך בזה אשרי הגבר אשר תיסרנו כו' שהוא כמו מתורתך תלמדנו: [ד] ומי הוא בעל המדות בזה האיפן לקבל באהבה: מי שיש לו ידיעה בדרכי ה' כמש"כ כי את אשר יאהב ה' יוכיח [משלי ג']: (ה) כמש"כ הוקר רגליך מצית רעיך ומכש"כ אלל מי שהוא כבד עליו [משלי כ"ה]: (ו) כמש"ל [יבמות ס"ה] כשם שמאוס לומר דבר הנשמע כך מאוס שלא לומר דבר שאינו נשמע וכמש"כ [שם ט'] אל תוכח לך כו': (ז) יען כי לרות ונסיונות מפגעי הזמן הם רבים וע"כ יאמר הסכל כי

מברה

בהן דעת ואמר מי שאינו (ח) שומע דבריך סלק מעליו אמריך  
 ואמר מי (ט) שיפסוק עליך דבריך אל תספר עמו כי אין לו מוסר  
 ואמר מי (י) שירא לאסור את נפשו אל יאשים מי שאינו שומע  
 אליו ואמר מי שאינו מקבל מוסר (יא) אבד ונעכר . ואמר המוסר  
 מעביד (יב) מהדעתן שברות ויוסיף לשוטה שברות כמו שהיום  
 מוסיף לבעלי העינים ראות ולעטלף עורון ואמר (יג) מעולם לא  
 ישבתי ויראתי שאקים ממנו לזולתי ואמר הזהר מראש המושבות  
 כי הוא מושב נסיעה ואמר המוכר מוסיף סבלות (יד) הסכל והסכל  
 משען למשביל ואמר ראוי לאדם שיהא בוחר בארבעה שידבר  
 (טו) הטוב שבדברים (טז) ושיאזין הטוב כשידברו עמו (יז) ושיסבור  
 פנים למי שיפגע . (יח) וילמד לשונו לדבר טוב ושיברח מהארבעה  
 מלדבר (יט) עם הבטיל (כ) ומחלוק עם עקש (כא) ומחחליק לשון

מקרה אחד לכולם כי ידומה אללו אשר הם בלי גבול ותכלית . אבל הדעתן  
 יוסיף על ידם דעת כי הכל מדה כנגד מדה [סנהדרין ל"ז] ואם רואה אדם  
 סיסורים צאים עליו יפספס צמעטיו [ברכות ה'] ועיי"ש ברש"י ודו"ק : (ח) באזני  
 כסיל אל תדבר [משלי כ"ג] . (ט) משיב דבר בטראס ישמע בו' [שם י"ח] ועיין  
 [ב"ב ל"ח . ע"ב] קל מסובין בו' והוא אחד מז' דברים בגולם . (י) מי שהוא  
 ירא לאסור עלמו בדברים האסורים ורק הוא מורה כן לאחרים ע"כ לא יקבלו  
 דבריו כמשאחז"ל [ערכין ט"ז] תמה אני אם יש מקבל תוכחה אם אומר טול  
 קיסם בו' ואמר לו טול קורה . כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב ולהפך  
 בהפך . וכמשאחז"ל [ב"ב ס'] קטט עלמד ואח"כ קטט אחרים . [ועי' במדרש  
 [קהלת ט'] על פסוק וחכמת המסכן צויה זה זקן היושב ודורש לא תכיר פנים  
 והוא מכיר פנים לא תקח שוחד והוא לוקח שוחד . (יא) יאבד מן העולם ביסורים  
 מזוערין כמש"כ יען קראתי ותמאנו בו' [מ"א] . (יב) כי ישרים דרכי ה' וכו'  
 [הושע י"ד] . [וביומא ע"ב] זכה נעשית לו סס חיים לא זכה בו' עיי"ש :  
 (יג) ובמקום גדולים אל תעמוד [משלי כ"ה] . (יד) לימוד המוסר מוסיף להסכל  
 סבלות כמבואר לעיל ועונש הרשע והסכל יהי' משען להמשכיל ללמוד ממנו מוסר  
 כמש"כ [דברים י"ז] וכל העם ישמעו . (טו) כמשאחז"ל [פסחים ד'] לעולם אל  
 יוליא אדם דבר מנוגה מפיו . (טז) כמש"כ להקשיב לחכמה אזניך [מ"ב] :  
 (יז) כמשאחז"ל והוי מקבל את כל האדם בספ"י [אבות פ"א] . (יח) פי לדיק  
 ינוב חכמה [משלי י'] . (יט) באזני כסיל אל תדבר [שם כ"ג] . שלא לעשות  
 מחלוקת עם עקש כמש"כ [שם י"ט] שכל אדם האריך אפו בו' . (כא) שלא  
 להחניף לרשע כמשאחז"ל [סוטה מ"א] כל החונף לרשע לסוף נופל בידו . ועיין  
 ב"ב

## שער המוסר

לנבל (כב) ומחוברת המשחית ואמר אל תאכיל מאכלך למי שאינו  
 (כג) פונה (כד) ואמר מי שרבה שחקו ימעט מוראו (כה) ואמר  
 מתי יהיה המוסר רע מהפקדו כשירבה המוסר ויהסר ויהיו מואסים  
 שיוסיף דבר האדם על שכלו. ואמר טיב לסבול שוטה מהצ"י שוטה  
 רצה לומר שרוצה להראות עצמו שהוא דעתן ואמרו חכמי הודו  
 אל תדרוש החברים מבלי (כו) אמונה ולא העולם הבא מבלי  
 (כז) מעשה ולא אהבת נשים (כח) מבלי מוסר ולא תועלתך בהיזק  
 (מט) זולתך. ואמר מי שישוקל הדברים ששמע. יבין את  
 (ל) הסתרים. ואמר מי שמנע (לא) מהמותרים ישבח עצתו השכל.  
 ואמר בטח (לב) באנשי השכל והנדיבות. וסמוך עליהם והתחבר  
 למשביל שאינו נדיב. והשמר ממנו והועיל בשכלו. וברח מבילי השוטה:

## שער ההנהגה

**אמר** החכם ההנהגה (א) שבמדות מגעת את בעליה אל מעלות

[כ"ג ל"א ע"ב] דמודי להון נפיל בידיהון עי"ש. (כב) ובמושב לים לא ישב  
 [תהלים א'] . (כג) כמו שאין להאכיל למי שאינו נפנה על נקביו כי עוד יזיק לו  
 המאכל כן יזיק המוסר למי שאינו מקבל מוסר כמבואר לעיל. (כד) שחוק וקלות  
 ראש מרגילין בו [אבות פ"ג] ואחז"ל [ברכות ל"א] אסור לאדם שימלא שחוק פיו  
 בו. (כה) לפעמים יהי אמירת המוסר יותר רע משתיקתו כשיחסר רגון המקבלים  
 והם מואסים בדבורו ובשכלו. כמש"כ [מ"ט] יוסר לך לוקח לו קלון בו. (כו) כמש"כ  
 איש מרעהו השמרו בו [ירמ' ט'] . (כז) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם  
 [עירובין כ"ב] . (כח) ליכרס צמוראיו ולא לגטות אחריהם ח"ו כמש"כ על החכם  
 מכל אדם רק פסיו בו [ועי' שבת נ"ו ע"ב] . (כט) כי אין אדם נוגע צמה  
 שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימא [יומא ל"ח] ועי' [עירובין י"ג ע"ב] . (ל) מי  
 בשוקל ומעיין היטב בדברי החכמה יבין מה שהוא נסתר משארי בני אדם כמש"כ  
 (משלי ט"ז) משכיל על דבר ימלא טוב. ואחז"ל [מגילה ז'] יגעתי ומלאתי תאמן.  
 (לא) כמשאחז"ל במיעוט הענוג בו [תוספתא פ' ש"ח] . (לב) אמר אם ימלא  
 להתחבר עם משכיל ונדיב מה טוב שיסמוך עליו. ואם לא ימלא נדיב. יתחבר  
 למשכיל אף שאינו נדיב ואף שפריך להשמר ממנו שלא יפגע בכבודו כיון שמועיל לו  
 בשכלו. ולצרוח מכילי וקמלן השוטה כמשאחז"ל [שבת ס"ג] אם ת"ת טקס ונוטר  
 כנחש חגריהו על מתניך ואם ע"ה חסיד אל תדור בשכונתו. והוי מתחמס כנגד  
 אורן של חכמים אבל לא בקרוב. ודי למצין :

חס



המדות ואמר כי ארסטוטלום כתב אל אלכסנדרוס מוקדן  
 משול בעם ורדה עליהם מהטבתך להם • ותגיע אל אהבתם • כי  
 מושלך בעם בהטבתך להם טוב משמשול בהם בהכרחתך כי מה  
 מועיל קנין הגופים אך קנין הוא קנין הלבבות כי כשתקנה הלבבות  
 בהטבתך נוטים הגופים עמהם ודע כי העם כשיוכלו (ב) לומר  
 יעשו • השתדל שלא יאמרו • הנצל מאשר יעשו • ואמר כשתנהיגו  
 בני אדם • תנהיגו נדיבי האדם בנחת וכבוד והגבלים בהכנעה •  
 כי הנדיב כשתכבדהו • תקנהו : ולא תקנה הנבלים כי אם  
 בהכנעה ובבזיון :

## שער החברים

**אמר** החכם כשילך עמך חברך בצדק ובאמונה • (א) מחל לעונו •  
 ואמר החבר הרע • תואנה ואינו מבקש (ב) אמתלא ושאל  
 אדם אחד לחכם הורני על מי שאשב עמו • אמר זאת האבידה  
 שלא (ג) תמצא • ואמר כל אהבה היא (ד) כלום ואהבת השוטה  
 אינה כלום ואמר (ה) אוהבך שהלך עמך ויעץ אותך לטוב ובא

(א) אם האדם מנהיג עלמו במדות טובות יתנשא יותר ויותר במעלות המדות  
 כמשאחז"ל (ע"ז כ' ע"ב) ר"פ בן יאיר אומר זהירות מביאה כו' ע"י"ש •  
 (ב) אם רק יאמרו וידבר עליך רע יגול להיות גם שיעשו וע"כ תשתדל לקנות  
 לבסם גם שלא יאמרו עליך רעה כי אם לא ידברו רעה בודאי לא יעשו • (ג) כמו  
 שמלינו ציהושפט מלך יהודה [ע"י כתובות ק"ג ע"ב] • (ד) בדברים לא יוסר עבד  
 [משלי כ"ט] ועיין [כתובות ע"ז ע"א] והכלל בזה כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו  
 [שמואל א' ב'] :

(א) על כל פשעים תכסה אהבה [משלי י'] • (ב) החבר הרע יבקש תואנות  
 ועלילות ולא יקבל שום התגלות כמש"כ [משלי כ"ב] נפש רשע איומה  
 רע וע"כ לא יוחן צעיניו רעיבו על דרך כל הפוסל כו' [קדושין ע"א] וכן אמרו  
 [צמ"ר פ' וילך] שכן רע רואה הנכנסות ואינו רואה את היוצאות • (ג) הושיעה  
 ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים כו' [תהלים י"ב] • (ד) יש בזה איזה תועלת אבל  
 אהבת השוטה אינו כלום כי לרוב היא תלויה בדבר ובטל דבר בטלה אהבה  
 [אבות פ"ה] • (ה) האוהב האמת הוא הבא מלד השכל ולא מלד התאוה כמשאחז"ל  
 [סנהדרין ע"ו] הוי זהיר מן היועץ לפי דרכו פירש מלד תאוה והנחת עלמו •

עמך מצד שכלו ולא מצד תאוותו ואמר כי אדם אחד (ו) צוה את אוהבו ואמר לו אני ברשותך יותר מדרך ונכנע לך יותר מעבדך ואמר (ז) לחבירו עלי שלשה דברים שאשים עיני עליו כשהוא בא ושארחיב לו מושב כשהוא יושב ושואאזין אליו כשהוא מדבר ואמר (ח) המסית אחי ההורג (ט) והשתיקה אהות הרצון ואמר החכם לבנו בני אל תחליף (י) חבר קדמון בחבר חדש בעוד שלבו עמך ואל ימעט בעיניך (יא) שונא אחד ואל ירבו (יב) בעיניך אלף אוהבים (יג) ואמר אני מצאתי כל קניני עולם ומכמניו אבודים ואין מכמן כמוסר ואין מעוז כחבירים ועל כן הרבה מהעוזרים ועוז ביקר המוסר ואמר אדם בלא חבירים כשמאל בלא ימין ואמר כשהגיע (יד) מות אחד מחברי נפל נתח מנתחי ואמר החבר הנאמן אשר לא יפתה אותך ויזיק עצמו למען הצילך ואם חומסים אותך ישריח בעדך למען הישב אותך ואמר לחכם מי תאהב יותר אחיך או חברך אמר איני אוהב אחי עד (טו) שהיה חבירי (טז) ואמר שלשה ישימו לך אהבת אוהבך זכה שתתחילהו בשלום כשתפגעהו

(ו) לזה לאמור לו וכמו שאמר התנא [שבת ק"ח] יודע אני שאני כהן כו' ועיי"ש בתוס' ובמג"א הלכות נ"כ • (ז) יש עלי לעשות לחברי לכבדו כג' דברים וכמש"אחז"ל הזהרו בכבוד חבריכם [ברכות כ"ח] [אבות פ"ב] • (ח) כי גדול המחטיאו יותר מן ההורגו [מ"ר פ' פנחס] כי זה בגוף וזה בנפש • (ט) אם אדם שותק כשחבירו כועס עליו יבואו מזה לרלון ואהבה כמש"אחז"ל [זבחים קט"ו] וידוע אהרן מלמד שקבל שכר על שתיקתי • (י) זכר לדבר מעשה רחבעם שהניח עלת הזקנים ולקח עלת הילדים [מלכים א' י"ב] • (יא) מצעה דחורבן יוכיח מזר קמלא [גטין נ"ה] • (יב) כמש"כ ותשועה צרוב יוען היינו רוב אוהבים [משלי י"ח] • (יג) אמר כל אולרות העולם הם הכל • רק אולר החכמה והמוסר הם קיימים לעד כמש"כ [קהלת א'] מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמרו שם במדרש תחת השמש אין לו יתרון אבל כמה שעמל למעלה מן השמש יש לו יתרון וכמש"כ בסופו שם סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וכו' כי זה כל האדם [שם י"ב] וגם חברים טובים הם עוז לאדם כמש"כ ויש אהב דבק מאח [משלי י"ח] וע"כ יראה להתחבר ולהרבות לו חברים המחזיקים גם ביקר המוסר כי אז ילית כי אדם בלא חברים כשמאל בלא ימין כמש"אחז"ל [ז"ב ט"ז] או חברי כחברי דאיוז • ואמר התנא [תענית כ"ג] או חברותא וכו' • (יד) כמש"אחז"ל [שבת ק"ו] אחד מן החבורה שמת ידאגו כל החבורה • (טו) ויש

אוהב

ותרחיב לו מושב ותקראהו בחביב מן הכנויים . ואמר (יז) שלשה מן האולת שתגנה בני אדם במה שאתה עושה כמוהו ושתראה בני אדם מומין בעצמך ותשאל במה שאין אתה צריך מהם לעולם ושתזיק שכנגד בדבר שלא יועיל לך ואמר החברים שלש כתות מהם (יח) כמזון שלא תוכל לעמוד מבלעדיו ומהם (יט) כרפואה אשר אתה צריך לעתים ומהם (כ) כמדוה אשר אין אתה צריך לעולם ואמר החכם לבנו כשיעלה בלבבך להתחבר עם בני אדם התחבר למי שאם תתחבר עמו (כא) יפארוך ואם תכבדהו יהדרך ואם תצטרך לעזרתו יעזרך ואם תאמר יצדיקך ואם תכעוס יסבלוך ואם יביאך ממנו פגע רע לא (כב) יחילו לך דרכיו ואמר החברים שלשה חבר שיעזרך בגופו ובמזונו זהו חבר נאמן וחבר שיזיקך להנאה מועטת אל תחשבהו נאמן וחבר שהסברתו הסברת (כג) פנים ורצונו ממך רב ורצונך ממנו מעט ואמר חבורת (כד) הנדיב מציאה גדולה וחברת הנבל חרטה ואמר חבורת של אדם שכלו ואויבו תאותו ואמר חברת השומטה סכנה ושנאתו שמחה (כה) ואמר הסברת פנים תחזק האהבה וזעם פנים מעדה לבוש הקבול :

## שער שאלות העצה

**אמר** החכם הטובה שבבהמות צריכה (א) לשבת והכשרה שבבנשים

אוהב דבק מאח [מ' י"ח] . (טז) אמר כי ג' דברים יביאו את האדם לאהבת האמת שיתחיל ויקדים בשלים כל אדם ואמרו על ריב"ז שלא הקדימו אדם שלום מעולם [ברכות י"ז] . (יז) ג' דברי אולת . אם מננה בני אדם ופוסלם ואם הוא מראה מומי עלמו כי כל הפוסל צמומו פוסל [קדושין ע"א] ולא תישאל ותבקש מה שאינך לריך . ולא תזיק לשכניך במה שאין לך טובה מזה כי הם שתיים רעות זה לא נהנה וזה חסר . (יח) הם המדריכים בדרכי ה' . (יט) צעניני העולם הנדרשים לאדם . (כ) הם המריעים והמשחיתים . (כא) כמש"כ [משלי ג'] ולענוים יתן חן ואחז"ל [צ"ק ל"ב] כל עוף למינו ישכון וכן אדם לדומה לו . [כב] לא יתחללו אללך בזה דרכיו היינו באופן שלא יבוא באשמתו רק ע"י סבה אחרת . (כג) פירש רק לפנים . (כד) טוב ללדיק טוב לשכנו וההפך בהפך [סוכה כ"ו] . (כה) אם מקבל כל אדם בסבר פנים יפות . אבל זעם פנים מעדה ומסיר לבוש התקבלותו כמשאחז"ל והוי מקבל את כל האדם בשמחה [אבות פ"ג] :

ריכה (ב) לבעל והדעתן שבאנשים לשאול (ג) עצה :

## שער תפיסת החבר

**אמר החכם אם (א) יחמם לך חברך תפוס עליו בינו לבינך בלבד**  
**אם ישמע לך כבר רוחת ואם לא ישמע לך אמור לו בפני**  
**אחד או בפני שנים שישמעו הדברים ואם לא ישמע חשב אותו**  
**חבר פחות ואמר אין תוכחת בני אדם מועילה לאיש בשאין לו**  
**מוכיח (ב) משכלו ואמר תפוס קודם הגמול :**

## שער בחינת החבורה

**אמר החכם אל תתחבר אלא למי שמכיר ערך מעלתו (א) או**  
**טוב לך בחברתו ואמר מי שרוחו יקרה ודעתו נוחה חבורתו**  
**טובה ואהבתו מתמדת ואמר (ב) החבורה הטובה מצלת מן הרעות :**

## שער תוכחת האהבה

**אמר החכם מעולם לא הוכחתי אדם (א) שלא מצאתיו מחפש על**  
**מומי ואמר חבר שיגיד לך מומך בינו לבינך בכל עת שיפגעך**

(א) שומט לסוס [משלי כ"ז] (ב) [כתובות ע"ה] (ג) ותשועה ברוכ יועץ  
 [משלי כ"ד] :

(א) עשה לך עול תדבר עמו מקודם כיך לזינו אולי ישמע לך ואם לא ישמע  
 אז תדבר עם אנשים אחרים אודותיו כמו שדרשו חז"ל [ערכין ט"ז]  
 על פסוק הוכח תוכיח וכו' (ב) פירש מעלמו ומהרגשת נפשו כמש"כ תחת  
 גערה צמבין כו' [משלי י"ז] ואחז"ל [ברכות ז'] טובה מרדות אחת בלבו של  
 אדם וכו' וע"כ תפוס אותו מקודם שתוכחה ואל תמהר לגומלו רע כי אולי  
 ייטיב דרכו :

(א) במש"ב טוב שפל רוח את ענוים מחלק שלל את גאים [משלי ט"ז] .  
 (ב) כמו שדרשו חז"ל [פ' חלק] על פסוק חכמות נסים וכו' ואולם  
 פו' זו אשתו של קרח [ועי' סוכה כ"ז] :

(א) ז"ל שמלאתי כו' ופירושו שמעולם לא נתרעם על מי שהוכיחו ואדרבה הי'  
 יקר אללו כדינה זהב ובלבד זינו לזינו ועי' [ערכין ט"ז] גם מצואה כל  
 הענין עי"ס :

# שער תוכחת האהבה כא

טוב לך מחבר שיתן לך בכל עת שיפגעך דינר זהב ואמר אני אוהב  
מי שיודיעני במומי ביני לבינו בלבד :

## שער האהבה

**אמר** החכם (א) מי שאסף אל אהבתו השלמה בכך העצה הטובה  
אסוף אל אהבתך הזכה בו שתחייב עצמך לשמוע לו ואמר  
כשקיימו השרשים הלבבות יראו הסעיפים על הלשונות ולא תראה  
לך אהבה ישרה אלא מלב שלם ושאלו לחכם מהו האהבה אמר  
(ב) נטות הלבבות והתחברם יחד ואמר אין (ג) נקב המחט צר  
לשני אוהבים ואין רוחב העולם די לשני שונאים ואמר כשתרצה  
לדעת מי יאהבך או מי ישנאך ראה מה יש (ד) בלבך ואמר מי  
שהשליך מרחו עליך ומנע ממך טובו אל תאמין (ה) באהבתו  
ואמר לחכם מי מבני אדם תאהב יותר אמר מי שרבו טובותיו אצלי  
ואם לאו מי שרבו (ו) עונותיו אצלו ואמר במה מכיר האדם אוהבו  
אמר כשהלבבות והלשונות (ז) רצות בו אינם צופות כ"א אהבתו  
ולא מדברות כ"א בשבחו ואמר משתאהב לא (ח) תחניף לו ולא  
תשאל עליו כי שמא תמצא אויב שיספר לך מה שאין בו ויפריד  
בינך לבינו. התנדב לאוהבך בנפשך ובממונך. ולמודעך בטובך  
ובדברך הטוב ולהמון עם בהסברת פנים ובנתינת שלום ולשונאך  
בצדקה וחוס על תורתך וזכרה עם הכל. הזהר ממי שאהבתו בפי

(ח) אם תראה שאהבת חברך שלמה ועלתו טובה. גם אתה תראה לו אהבתך  
הזכה וזהירה לשמוע לו. וזמה תבין זאת כי מסורש אהבת הלב. תתראה  
ענפי אהבתו מלשונו כמבואר בחו"ה כי הלשון הוא מלפון הלב. (ב) כמים הפנים  
לפנים כן לב האדם לאדם [משלי כ"ז]. (ג) כמשאחז"ל [סנהדרין ז'] כד הוה  
רחימתון עזיזא חפתיא דספסירא הוה שכיזין וכו' עיי"ש. (ד) מבואר לעיל.  
(ה) כל אהבה התלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה [אבות פ"ה]. (ו) ועל כל  
פשעים תכסה אהבה [משלי י"א]. [ז] כשהלב והלשון שלם. (ח) לא יהי אחד  
צפה ואחד בלב. (ט) ולא תשאל ולא תחקור עליו הרבה כי קבלת לה"ר מפריד  
צין הדברים כידוע ממעשה דוד עם ליצא [שבת כ"ז]. (י) התנדב לאוהבך כו'  
כמש"כ ואהבת לרעך כמוך [ויקרא י"ט] ואם לא תוכל לעזרו בממון תפייסו  
בדברים טובים כמשאחז"ל [צ"ב י"א] המפייסו מתברך יותר. ולכל אדם תקבל

צדקה

[ואו]

הצורך כי עם השלמת הצורך תשלם (יא) אהבתו ואמר אל  
 (יב) תשיאך אהבת המלך כשהוא אוהב אותך וכשאתה בטוח מן  
 הישך אל תירא מן המלך ואמר (יג) לא אהבני אדם שלא היתה לו  
 אהבתי זכה כל ימי ולא שנאני אדם שלא התפללתי בעדו שיישרתו  
 הבורא ולא האמין אדם אותי על סודו (יד) וגליתיו ולא שלחתי יד  
 בדבר שאינו הגון ולא אמרתי הן (טו) והחזרתי בו אפי' אם היתה  
 מאבדת כל ממוני ממני ואח"כ אמרתי (טז) בכל דבר הוא הסבל  
 הטוב אלא על האוהב :

ש ע ר ה ת נ צ ל ו ת

**אמר** החכם כשתראה אמתלת ההתנצלות (א) יסור הרחוק ואמר  
 אין טוב לתפוס על מי שמבקש ממך את המחילה ואין  
 לחשוב עון על מי שהתנצל ואמר מי שאינו נושא עון ומקבל  
 התנצלות אל תבקש חבורתו ואמר כשיתנצל לך אוהבך (ב) מקצירו  
 באמתלא או בהודאה אל תתפש עליו ומחול כי המחילה ממדות  
 הנדיבות ואמר כי אדם אחד התנצל לאוהבו אמר לו אוהבו כבר  
 לא (ג) הצריכך הבורא אל ההתנצלות כי דננו אותך לזכות ולא

זכ"י ולשונאך תעזור בלדקה כמ"כ אם רעב שונאך האכילהו לחם [משלי כ"ה]  
 (יא) בטל דבר בטלה אהבה מצוהר לעיל (יב) כל ישיאך לבך להתגלות באהבת  
 המלך נגד הסרים רק תראה להיות אהוב גם עם הסרים כידוע ממשנה  
 דדניאל (יג) מעולם לא אהב אותי אדם אלא היתה גם אהבתי אליו זכה  
 וברורה כי כמים הפנים לפנים וגם על השונא התפלל שילך בדרכי ה' כמשאחז"ל  
 [ברכות ז'] מי כתיב יתמו חוטאים (יד) גולה סוד הולך רכיל [משלי כ']  
 (טו) כמו שמלינו ברב טבות דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוי משנה  
 בדבורו [עי' סנהדרין ל"ז] (טז) בכל הדברים הנוגעים לאדם עלמו טוב  
 הסבלנות ולהעביר על מדותיו אבל כשסומע מספרים לה"ר על חצירו הטוב  
 לא ישתוק כמצוהר [ז"מ פ"ד ע"ב] יומא חד שמעי זילותא דלורבא מרצנן  
 וכו' עיי"ש :

(א) אם איש חטא נגדך ומתחרט ומתגלל באמתלאות אז אל תרחקהו כמצוהר  
 [יומא כ"ג] ושם [ד' פ"ז] (ב) אשר קולך נגדך ואומר אמתלא  
 והתגללות (ג) אמר כי אלל אוהבים הנאמנים דרכם שלא לחסוד לחצריהם אף  
 שאינו

הוצרכנו לחשוב עליך רע באהבתנו אותך. ואמר איש אחד לאוהבו אל יתעבב עמי עונך אלא (ד) עדי התנצלותך אע"פ שהאחד ברור לי והשני ספק כדי שתהיה לי אצלך ותקום טענתי עליה ואמר מי העצל שבבני אדם מי שמתעצל מקנות האוהבים ויותר עצל מי שבאו לידו ואבדם ואמר קבל התנצלות ממני שיבא להתנצל לפניך אם אמת אם שקר כי מי שמרצה אותך בגלוי מוקירך. ומי שממרה אותך בסתר (ה) מכבדך :

## שער האמונה

**אמר** החכם הזהר משיבת אצל מי שלא תלמד ממנו טוב. ואמר ישיבת חבורה רעה מקנה המדות (א) הרעות ואמר במה יבחן המשכיל את נפשו אחר שיסבול אשה (ב) רעה ואמר האשה הרעה כמו הזאב שמחליף שעריו ואינו מחליף טבעו. ואמר הרע שבמתחברים שקונה האדם האשה הרעה והיא (ג) חבורה. ואמר הזהר משבת עם הכסיל כי כמה פעמים הפסיד את (ד) העניו אמר כשתשב שב עם הנדיבים כי אין כבודו של אדם וקלונו אלא באיש (ה) ישיבתו. ואמר מי שהכניס עצמו בדבר רע ישיגהו (ו) החשד. ואמר מי שיביא עצמו אל החשד אל יאשם מי שמחשב עליו רע. ואמר שב עם החכמים והאזן אל חידותם ואל יסורו מלבבך ואמר מה הוא טוב לאדם. אמר (ז) שכל שיהיה בו. ואם לא יהיה השכל (ח) הממון שיהדר בו. ואם לא יהיה הממון (ט) האשה שתכסה על מומיו. ואם לא תהיה האשה (י) השתיקה

שחינו שומע ממנו התנלות [עיי' שבת קכ"ז]. (ד) עד שתנלל הגם שהחטא ברור. והשתנלות ספק אם הוא כמו שאומר. עכ"ז שמא יקרה גם אללו כן יתקבל גם טענתו. (ה) פירש גם כן מכבדך כיון שבזו ממך בגלוי :  
 (א) אם לללים הוא ילין [משלי ג']. (ב) כי הוא אחד משאינס רואין פני גיהנם [עירובין מ"א]. (ג) פלע וחבורה. (ד) כמש"ל חוי לרשע והוי לשכנו [סוכה כ"ו]. (ה) כל עוף למינו ישכון וכן אדם לדומה לו. [צ"ק ל"ב ע"ב עיי"ש]. (ו) כמש"כ [צמדבר ל"ב] והייתם נקיים מה' ומישראל. (ז) החכמה תחיה בעליה [קהלת ז']. (ח) כי כלל החכמה כלל הכסף [שם ז']. (ט) חשת חיל עמרת בעלה [משלי י"ב]. (י) גם חויל מחריש חכם יחשב [שם י"ז].  
 החיים

שתכסה על מומיו ואם לא תהיה השתיקה (יא) הקבר טוב לו ואמר  
 ארבעה מאבדים את האדם • (יב) הגאון (יג) והעקשות •  
 (יד) והעצלה • (טו) והמהירות :

שער בחינת האוהבים

**אמר** החכם האוהב (א) הנאמן מי שהתנדב לך מממונו בעת  
 רצונך ובנפשו בעת צרתך ואמר כשתרצה להתחבר עם  
 אדם • (ב) הבעיסהו ואם יודה לך על האמת בעת כעסו התחבר  
 לו • ואם לאו עזוב אותו • ואמר אל תבטח (ג) בהודות מי  
 שתתן עד שתמנע ממנו כי הסובל הוא המודה • והחרד  
 הוא הכופר :

שער הסתרת הסוד

**אמר** החכם כל דבר שתסתיר אותו משנאך אל תגלה  
 (א) לאוהבך • ואמר כי איש אחד גילה לאוהבו • אמר לו  
 הבנת אמר לו הן הבנתי אבל (ב) שכחתי • ושאל לחכם איזהו  
 הסתרת הסוד אמר אבחיד (ג) המגיד ואסתיר ההגדה ושאלו

(יא) החיים והמות ציד הלשון • [שס י"ח] • (יב) תועבת ה' כל גבה לב  
 [שס ט"ז] • [עיין סוטה ה' ע"ח] • הקנאה והתאוה והכבוד מוליחין את האדם  
 מן העולם [אבות פ"ד] • גסות הרוח שהי' צירצעם טרדתו מן העולם  
 [סנהדרין ק"ח] • (יג) לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארוז [תענית  
 כ"ח] • (יד) ועללה תפיל תרדמה [שס י"ט] • (טו) כמשאחז"ל [ברכות כ']  
 מתון מתון וכו' :

(א) ובזה יש לפרש הכתוב וזהבית את ה' כו' בכל לבבך [דברים ו'] פירש מתי  
 ניכר אם האהבה בכל לבבך • אם יהי' בכל נפשך ובכל מאודך •  
 (ב) כי בג' דברים האדם ניכר • זכיו • זכוסו • וזכעסו • [עירובין ס"ה] •  
 (ג) מי שנותן לך הודאה בעד טובתך אינו ראוי' אם הוא אוהב נאמן כי היא  
 אהבה התלויה בדבר • רק אם תמנע ממנו טובתך והוא סובל ומלדיק אותך •  
 הוא המודה באמת • אבל החרד על טובתך שלא יפסיד ולכן הוא נותן לך הודאה •  
 הוא הכופר באמת באהבתך :

(א) [סנהדרין ל'] • (ב) כמו ששכחתי • (ג) כי לפעמים יצינו מהמגיד מה שהגיד •  
 קברו



## שער הסתרת הסוד כג

לחכם האיך הסתרת הסוד אמר שמתי לבי קברו ואמר החכם לא גילה (ה) לי אדם מעולם סוד (ו) שהפקדתיו והאשמתי אבל האשמתי את לבי מפני שהיה צר יותר להכילו בעת שהפקדתיו בלבו ואמר מי שלבו צר לשונו רחב . ואמר סודך אסירך ואם תגלהו תהיה אסירו ואמר סוד בין שנים . (ז) ובשלושה אינו נסתר :

## שער הצדק

**אמר** החכם מי שיבחר בצדק למעוז (א) יכנעו לו בני אדם על כרחו . ואמר מי שבחר בצדק לדת יהיה לו מנן חוק ואמר האמונה תולדות (ב) הנדיבות . (ג) ואמר נדר הנדיב מתנה מהרה ונדר הכילי האחור והעלילה . ואמר כשתירא מן החרטה אמור (ד) לא קודם הן . וכאשר תאמר הן סבול וקיים מה שאמרת כי לא אחר הן מגונה מאוד :

## שער הצניעות

**שאלו** לחכם מהו הצניעות אמר שיתבייש אדם (א) מעצמו ושאלו אותו מהו הנדיבות . אמר (ב) שיחוס אדם על תורתו ויתקן (ג) ממונו ויעשה מה שהוא חייב בו . ואמרו לחכם מהו הצניעות . אמר (ד) החבמה מהו הצניעות והנדיבות . אמר הענוה

(ד) קצרו . כמו שקצור הדבר . (ה) כמו עלי . (ו) שנתתי לו לפקדון וע"כ האשמתי עלמי יותר מה שאמרתי לו . (ז) כל מלתא דמתאמרך באפי תלתא כו' [ערכין ט"ו] :

(ח) במיש"ב [דברים כ"ח] וראו כל עמי הארץ כו' ויראו ממך . [ועי' ברכות ו' ע"ח] . (ט) ולכן נקרא אל"ה נדיב מחמת שהתנדב לאמונה [עיין חגיגה ג' . ג] הנדיב אם רולה ליתן מתנה נותן מיד למי שהצטיח והקמטן מאחר הנדר וגם מצקש עלילה שלא ליתן כלל . (ד) טוב שתאמר לא . מסתאמר הן . ואם אמרת הן תראה לקיים כי אחר שאמרת הן . אם תאמר לא מגונה יותר . ומבואר בכתוב טוב אשר לא תדור וכו' [קהלת ה'] ועי' [חולין א'] :

(ח) פירש גם צינו לצינו שיהא מורא שמים עליו כמורא צו"ד [ברכות כ"ח] . (ט) שלא לצזות תורתו . (ג) כמש"כ עשר תעשר [דברים ט"ו] . (ד) כי למדת הלגיעות לריך חכמה כמשאחז"ל [ברכות י"ז ע"ח] לעולם יהא אדם

## שער הצניעות

עם שמירת התורה והנהגה הטובה והצדק וסבל (ח) המזיה •  
 (ו) וסבל הפגעים וסבל (ז) העלוב • ואמר לחכם מהו הצניעות •  
 אמר שלא תעשה בסתר מה שתבייש ממנו (ח) בגלוי • ואמר  
 התרחק מן העבירות כי אין צניעות לאדם אם לא יהיה בגדיו  
 (ט) לבנים : ומצניעות האדם תיקון (י) ממונו • ואמר אין (יא) תורה  
 אלא בצניעות והצניעות עזיבת התענוגים ואמר אינו יכול לסבול  
 מדת הצניעות אלא מי שרוחו נדיבה • ואמר תחלת הצניעות  
 (יב) הקבלת פני האוהב • (יג) ואמר השנייה להראות אהבתו  
 השלישית לעשות הצניו • הרביעית להשתתף עמו בצרתו :

## שער השתיקה

**אמר** החכם כשאני (א) מדבר אתהרט וכשאני מדבר לא  
 אתהרט • ואמר כשאני מדבר דבר הוא מושל בי וכשאני  
 מדבר אני מושל בו • ואמר אני על (ב) השבת מה שלא אמרתי  
 יותר יכול מעל השבת מה שאמרתי • ואמר מה לי לדבר דבר שאם  
 (ג) יסופר עלי יזקני ואם לא יסופר לא יועילוני • ואמר יש (ד) דבר  
 שמסיר טובה רבה • ואמר עצלות השתיקה טוב מעצלות הדבור •  
 ואמר מות (ה) במדוה השתיקה ואל במדוה הדבור • ואמר טוב  
 שבעבודה (ו) השתיקה והיחול • ואמר תתחרט פעם אחת על

אדם ערום צירא • (ה) אם אין פרנסתו צדיוח יטה שכמי לסבול כמסאחז"ל  
 כך דרכה של תורה כו' [תוספתא פ' ס"ח] • (ו) ויסבול הפגעים כי חייב אדם  
 לצדק על הרעה כמו שמצדק על הטובה [ברכות כ"ד] • (ז) הנעלצין ואינם  
 עולצין שונעין חרפתן ואינם משיבים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כלאת השמש  
 בגבורתו וגיטין ד' ל"ו] • (ח) מצואר לעיל • (ט) כמס"כ [קהלת ט'] בכל עת  
 יהיו בגדיך לבנים וכו' פירש מכתמי העונות • (י) מצואר לעיל • (יא) צמיטוט  
 תענוג [תוספתא פ' ס"ח] • (יב) והוי מקבל את כל האדם בשמחה [אבות פ"ג] •  
 (יג) הכל בכלל ואהבת לרעך כמוך :

(א) רכילות או לשה"ר • (ב) יכול אני להשיב • (ג) שאם יגיעו דברי לאזני  
 מי שדברתי עליו יכול להיות לי מזה היזק ואם לא יגיעו מה  
 תועלת יש לי (ד) לפעמים צדיבור אחד מסיר הרבה טובות כי החיים והמות ציד  
 הלשון • (ה) בחלי סיבת השתיקה • וכל המאמרים נכללים בכתוב שומר פיו ולשונו  
 שומר

השתיקה ותתחרט ב' פעמים על הדבור . ואמר השתיקה של  
 אדם טובה מן הדבור בלא עתו . ואמר ברוב השתיקה יהיה  
 (ז) המורא . ואמר נצור לשונך כאשר ממונך . ואמר (ח) כשתחסר  
 המוסר הדבק בשתיקה . ואמר (ט) חתף האדם תחת לשונו . ואמר  
 מות האדם בין לחייו . ואמר (י) עדיפת הדבור על השכל פתוי .  
 (יא) ועדיפת השכל על הדבור גנות . והטוב (יב) שייפה זה את זה .  
 ואמר מי שיהיו דבריו יותר משכלו יהיו דבריו (יג) עליו . ומי ששכלו  
 יותר מדבריו יהיו דבריו (יד) לו . ואמר שאדם אחד מארץ ערב  
 נכנס במקום ישיבה והאריך לשתוק . אמרו לו בדין קראוך מנדיבי  
 ערב . אמר להם אחי חלק האדם (טו) מאזנו לנפשו . וחלק האדם  
 מלשונו (טז) לזולתו . ואמר שאדם אחד האריך לשתוק . וכשהיה  
 מדבר מדבר ברגילות . יום אחד אמרו לו השמיענו בחסדך תוכן  
 הדברים ותועלתם והיזקם . אמר להם ד' פנים הדברים . מהם  
 הדברים שתקוה (יז) תועלתם ותירא מאחריתם והריוח שבהם  
 ההצלה . ומהם דברים לא תקוה תועלתם ולא תירא מנזקתם . אם  
 תעזבם תקל משאם מעל גופך ולשונך . ומהם דברים לא תקוה  
 תועלתם ותירא מאחריתם זהו הנזק ומהם דברים תקוה תועלתם  
 ותהיה בטוח מאחריתם . ואלה הדברים שאתה חייב בהם לדבר  
 והנה בטל שלשת רבעי הדברים . ואמר החכם כשתדבר

שומר מלרת נפשו [משלי כ"א] . [ו] לשתוק ולקבל כל דבר צאהבה וליחל לה' .  
 (ז) סימן שהוא ירא ה' . (ח) אם אין לך ממי ללמוד מוסר ידבק במדת השתיקה .  
 (ט) לכודת האדם הוא בלשונו . ומיתתו בין הלחיים כמש"כ [משלי י"ח] החיים  
 והמות ציד הלשון . (י) מותרות הדיבור יותר משכלו הוא שתיות . (יא) ומותרות  
 השכל מהדבור אם אינו משמש שכלו לדבר דברי חכמה הוא גמות כמש"כ חז"ל  
 [סוטה כ"ג] כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועלומים  
 כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו מורה . (יג) שיהי' במשקל השוה . (יג) לגנאי .  
 (יד) לשבח . (טו) האוזן ישמע הטוב לנפשו . (טז) והלשון ידבר וילמד הטוב  
 לזולתו כמש"ל [שם ט"ז] אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין . (יז) יש  
 דברים שהוא מקוה תועלתם כמו לה"ר ורכילות אבל יש לירא מאחריתם כמו ע"כ  
 יותר טוב להגלל מזה . ויש שאין בהם לא טובה ולא רעה כמו דברים בטלים  
 ע"כ אם יעזבם יקל משאו מגופו ולשונו . ויש כולו רע כמו מחלוקת אשר תכלית  
 כל

(יח) הימעט כי כפי כשימעטו דברי האדם ימעטו טעיותיו • ואמר כשתדבר בלילה (יט) השפל קולך וכשתדבר ביום הבט (כ) סביבך קודם שתדבר • ואמר תנה סודך בשדה ועצתך על ההרים כדי שתראה סביבך • ואמר מות האדם בכשלון לשונו ולא מות בכשלון רגלו כי כשלון לשונו יסיר ראשו וכשלון רגלו ירפה לזמן מועט :

**נתוספת** אמר אם (א) הדבור בשקל כסף השתק בכבר זהב • כל שתק צרי לכל נגע • (ב) עין השתק פרי השלום • ואויל שותק הצי חכם אמר יפה אויל ששותק מחכם ורוב דברים • הר כבוד נמשל ולרוב דברים • דבור בשכל כמלח בתבשיל • מה מלח רוב קשה בתבשיל ובתקונו יפה • כך הדבור לאיש שכל [ע"כ] :

## שער יתרון מעלת הדברים

**הנכונים** על השתיקה • אמר החכם דבר (א) אמת טוב מהשתיקה • ואמר כי אנשים גנו לפני המלך הדברים אמר חלילה כי מי שיטיב לדבר יוכל (ב) לשתוק ולהטיב ואמר לא ימלאנו לבו לדבר אלא (ג) מופלג או (ד) מחליק • ואמר יש מילה שמישיבה נקמה :

כל קטטה חרטה • ויש כולו טוב כמו לימוד התורה והחכמה כמשאחז"ל [חולין פ"ט] האומנס אלס • מה אומנתו של אדם יעשה עלמו כאלס יכול אף לדברי תורה כן ת"ל לדק תדברון • (יח) הימעט • כי צרוב דברים לא יחדל פשע • (יט) שמא ישמע אדם שאינו הגון • (כ) כמשאחז"ל [צרכות ח' ע"ב] בג' דברים אני אוהב את הפרסיים כשהן יועלין אין יועלין אלא בשדה כו' עיי"ש • (כא) ואמר כו' יותר קרוב הדבר שימות האדם מבלי שמירת הלשון אם ידבר דברים לא טובים על אדם גדול כמלך ודומה לו יוסר ראשו אבל ממכסל רגלו יעבור הכאב לזמן מועט • ומי האיש החפץ חיים וכו' ינזור לשונו ושפתיו [תהלים ל"ד] •

[א] מילה בסלע משתיקה בתרין [מגילה י"ח] ופרי השתיקה היא שלום • כי אויל שותק ג"כ יחסב לחכם • וטוב הוא מחכם ורוב דברים • כי הוא נמשל להר כבד ולמלח בתבשיל אשר רובו קשה ומיטוטו יפה :

(א) מבואר לעיל [חולין פ"ט] • (ב) בתמיה ואדרבה יוכל להטיב • (ג) בחכמה • (ד) מי שיש לו לשון למודים צלחות לשונו יכול להשיב חרון אף כמש"כ [משלי י"ז] חמת מלך כו' ואיש חכם יכפרנה :

תוספת

**תוספת** ואמר (א) מלה נכונה נופך ומשבצות זהב טוב מלה  
כאבן ספיר ולא תסולה בכתם אופיר ע"ב :

## ש ע ר ה מ לך

**אמר** החכם מי שהמלך (א) תובעו תצר עליו ארצו (ב) יראי  
אלקים כפי מה שיאות והמלך לשמוע לו והתנהגו עם  
בני אדם בטובה ואמר המלך והתורה (ג) ב' אחים לא יעמוד  
האחד מבלתי השני אל תדור בעיר שאין בה מלך נורא ואמר  
אל תדור בעיר שאין בה שופט צדק (ד) ורופא חכם ושוק  
נמצא ונהר נגר ואמר המלך כאש אם תרחק ממנו תצטרך  
אליו ואם תקרב אליו ישרפך ואמר כאשר המלך יריבך המעט  
אמריך כי אתה מנוצח ואמר הרע (ה) שבממון שלא יוציאו  
ממנו והרע שבהברים המדיח והרע שבמלכים אשר יראה הנקי  
והרע שבארצות אשר אין בה שובע ולא בטחה ואמר צדק המלך  
המועיל לעם יותר משובע הזמן ואמר חברת המלך אע"פ שיש  
בו כבוד יקר דומה להר גבוה שיש בו כל פרי טוב וכל חיות  
רעות העליה אליו קשה והעמידה בו יותר קשה ואמר  
כשיחמסנו אדם נזעק אל המלך וכשיחמסנו המלך אל מי נזעק :  
**תוספת** ואמר ארבעה אין זוכין עמהם בדין הבזרא ית"ש  
והמלך ועם אביו ועם רבו ואמר אל יערב לך  
משל המלך (כלומר מה שמבשל לפני המלך) פן תקיאנו ותשלם  
ארבעתים ואמר אל תבזה עבדיו ואל תשחק עם נשיו ואמר  
השמר בסודו ואל תשקר בפניו כי נביא הוא ואמר ירא (ו) משחקו  
בי עמוקות מחשבותיו ראה הארי נוהם וטרף יגלה מלתעותיו :

תוספת (ח) דבור טוב הוא יקר כמו נופך במשבלות זהב והוא טוב כאבן ספיר  
ולא יערכנו אף כתם אופיר :

(ח) ממון או נפשות (ב) ירא את ה' בני ומלך [משלי כ"ד] (ג) מלך  
במשפט יעמיד ארץ [שם כ"ט] (ד) [סנהדרין י"ז] (ה) איש אשר  
יתן לו כו' עושר כו' ולא יסליטו כו' [קהלת ו'] (ו) אף אס ישחק עמך  
ומראה לך פנים שוחקות אל תבטח עליו כי הארי נוהם נראה כמשחק וטרף  
יגלה מלתעות שיניו ודי למדין :

אמר

[זיין]

**אמר** החכם מנוחת (א) החכמים במצוא האמת • מנוחת האוילים  
 במצא השקר • ואמר • באמת (ב) קיום כל הדברים ובשקר  
 סורם • ואמר כי מלך אחד צוה לתרוג חכם אחד שהיה חולק עליו  
 בשקר • וכאשר הוצא ליהרג ראה אשתו שהיתה בוכה • אמר לה  
 למה תבכי • אמרה לו ולמה לא אבכה והורגים אותך על לא חמם  
 בכפך • אמר לה ואיך היית רוצה שיהרגוני על חמם שיהיה (ג) בכפי:  
**[תוספת]** • ואמר האמת מרפא • ומחלה בעקשות פה • ואמר האמת  
 אור לעינים • והכזב פה לרגלים • ואמר הכזבן אף כי  
 (א) אמת ידבר • אין לדבריו מתחבר :

### שער העושר

**אמר** החכם יש שתהיה (א) החכמה נמבזה במסכנות והאולת  
 (ב) תכסה העושר • ואמר עושר האדם יכסה את מומיו  
 ומצדיקו בכזביו ושכל הריש נבזה • וחכמתו נחשבת לאולת :  
**[תוספת]** • ואמר (א) דעת בלי עושר כרגלים בלא מנעלים • אמר  
 עושר בלי דעת כמנעלים בלי רגלים • ואמר עושר בלי  
 שכל כתפל בלי מלח לאכול • ואמר שכל בלי עושר • לא יתהלך  
 ביושר • הכי יעוף בלי כנף כנשר :

### שער התפארות הכסילים

**אמר** החכם הכסילים התפארותם בממון וגנותם (א) החכמה  
 (ח) במש"ב (משלי כ"ג) אמת קנה ואל תמכור כי היא חכמה ומוסר וצניקה •  
 ולהפך אלל הכסילים כתיב [שם י"ד] נחלו פתאים חיולת • (ב) אמת  
 יש לו רגלים [שבת ק"ד] • (ג) בתמיה : (ח) כך עונשו של צדאי אף על  
 אמת לא יאמינו לו [סנהדרין פ"ט] :  
 (ח) וחכמת המסכן בזויה [קהלת ט'] • (ב) והכסף יענה את הכל [שם י']  
 כי העושר תכסה מומי האדם כמש"כחז"ל כסף וזהב מטער ממזרים  
 [קדושין ע' ע"ס בגרסות הרי"ף] : (ח) אס אין קמח אין תורה [אבות פ"ג]  
 פירש אין כל כך חשיבות לתורתו • ולהפך לא נחשב כל כך עושרו • ודילמדין :  
 (ח) וכסילים ישגאו דעת [משלי א'] • (ב) יקרה היא מפנינים

## שער התפארות הבטלים כו

והתפארות החכמים (ב) בחכמה ומוסר וגנותם הממוק  
והסבלות ואבר כי אדם עשיר עבר על חכם והיה לבוש בגדי  
חמודות והחכם היו לבוש בליינות . אמר לחכם אתה הוא שחברת  
החכמה וקבעת הנמוסות והרבה לתמוה עליו . אמר לו החכם אין  
מעלת האמת הבגדים החמודות . אלא הדעות (ג) הזכות :  
[תוספות] ואמר השכל בכליה . והחכמה תחיה את בעליה . ואמר  
החכמה דרושה בכל רגע : רפואה לכל נגע . שבעה  
בלא יגיעה . ותמלט מגזרה רעה (א) מעוז ומחסה וסתר . כבוד  
וגזר וכתר . מתמד ומאר לעפעפים . אוצר אשר לא ישלמו בו ידים :

## שער מדות החמודות

אמר החכם המדות החמודות (א) עושר (ב) דבר אמת . (ג) זאהבת  
בני אדם (ד) ותת לשואל (ה) והנמול הטוב והנאמנות  
זהכניעה . (ו) לשכן והכניעה לחבר (ז) וכבוד האורח וראש כולם  
(ח) הבשת . ואמר החכם אחוז המדות הטובות בעוה"ז ויועילוך  
לעולם (ט) הבא (י) מחול לעושה עמך רעה . (יא) וצוה לעשות  
הטוב . (יב) והתרחק מן הבטלים . ואמר המדות החמודות שלש  
עשרה . (יג) היראה . (יד) והכבוד . וההסתפקות . והסבל . וההודאה .  
והבשת . והנדיבות . והגבורה . והקנאה . והצניעות . ודבר אמת .

[שם ג'] . (ז) הצורות . כי טוב מעט ציראת ה' מאולר רב ומהומה  
בו [שם ט"ו] : [תוספות] השכל לריך להיות עמין בכלים לא לילך צסוק  
ולתפאר : (ח) כי שבע יפול לדיק וקס [שם כ"ד] :  
(ח) עמדת חכמים עשרם [משלי י"ד] . (ב) מדת האמת גדרש יותר מעשיר  
מעני . ג' הקצ"ה שגאן עשיר מכחש וכו' [פסחים ק"ג] . (ג) ואל"כ  
[ויקרא י"ט] . (ד) ונתן לך רחמים [דברים י"ד] . (ה) גמול חסד . (ו) יהי כבוד  
חברך [לבות ט"ד] . (ז) גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה [שבת  
קכ"ז] . (ח) וצבור תהי' יראתו על פניכם זו מדת הצושה [גדרים כ'] . התקן  
עלמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין [לבות פ"ד] . (י) כל המעביר על מדותיו  
[ר"ה י"ז] . (יא) ולוה . הוכח תוכיח [ויקרא י"ט] . (יב) ובמושב לים לא ישב  
[תהלים א'] . (יג) ועתה ישראל [דברים ו'] . (יד) לכבוד חבירו ולהיות שמח  
בחלקו . ומן הנעלצין . ומודה על האמת וצושת פנים וגדיב לב . וגבור הכובש  
את

והנאמנות • והסברת פנים • ואמר עוד המדות החמודות שבע •  
 כבוד הקרובים והענוה • ושיתן הדין בעצמו • ושיודה באמת על  
 עצמו • בעת הרצון והכעס • ויתבייש מעצמו • ושימשול ברוחו •  
 ושימחול • ואמר החכם מי שמדותיו אלה • חיו בנעימים בעולם הזה  
 ובעולם הבא • ואמר השלמת הצניעות שבע מדות • לשון רכה •  
 וגמילות חסדים • והתרחק מהזיק • (טו) וירא מהמומין • וסוד מלשון  
 הרע • והאמונה • וכסות הסוד • ואמר מי שהתנדב יהי אדון • ומי  
 שהוא כילי יהי נבזה • ואמר שנדיב אחד נכנס על אחד מהמלכים  
 אמר לו המלך הגידה לי קצת מנדיבותיך • אמר לו הנדיב טוב  
 שתשמע ההגדה מזולתי ממה שתשמענה (טז) ממני אמר לו  
 המלך גוזר אני עליך שתאמר • אמר לו מעולם לא ישב עמי אדם  
 ופשטתי (יז) רגלי לפניו • אמר לו ולמה • אמר לו כדי שלא יראה  
 שיש לי עליו מעלה • ויתרון וחסד • ולא הרע לי אדם מעולם  
 וגמלתיו רע • אמר לי ולמה • אמר לו מפני שאם היה אדם חשוב  
 ראוי לו והדין עלי למחול לאדם חשוב • ואם נבל לא אחלל עצמי  
 שידקרו בי הנבלים • ולא שאל ממני אדם דבר שלא מלאתי  
 שאלתו • וראיתי שחלול פניו (יח) תמורה מח שנתתי לו אפילו  
 אם הייתי יוצא מכל קנייני • אמר לו המלך לך יאות שתהיה אדון  
 בעמך ובזולתך • ואמר אין הנדיב מי שהתנדב עליו • וקרוב מי  
 שקרבו • כי אין זה אלא גמול • אבל זה נדיב שמתנדב על מי  
 שלא התנדב עליו ומקרוב מי שמרחיקו • ואמר מי שחננו הבורא  
 ארבע מדות הללו לא יזיק לו מה שנמנע לו מן העולם • דעת  
 (יט) נוחה • (כ) והסדר במזון • ודבר אמת • והאמונה ואמר שני  
 דברים לא יקבצו לעולם הכוב (כא) והצניעות • ואמר הנפש  
 הטובה • והשכן הטוב • והדירה הטובה • והבגדים הנקיים •  
 (כב) מאריכין ימיו של אדם בטובה • ואמר מי שחננו הבורא נפש

חת ילרו • וקנאת סופרים • והלנע לכת • ולקבל כל אדם בספ"י • וכולם  
 מפורשין בתורה או בדברי חז"ל • (טו) שלא ימלא בו מוס • (טז) יהלך זר  
 ולא פיד [משלי כ"ז] • (יז) דרך גאווה וגאון • (יח) מה שמזים פניו ומחלל עלמו  
 צבקשתו אין לו תמורה • (יט) לקבל הכל צאהבה • (כ) מדת הסתפקות • (כא) גם  
 הלניעות



## שער מדות החמורות כז

טובה הוא מבני העולם הבא • ואמר מהו היחוס הגדול • אמר  
גמילות החסד לבני אדם ואמר לדעת (כג) הנוחה תחילה ותכלית •  
תחלתה החכמה • ואחריתה השלום • ומי שדעתו נוחה בחייו • שמחתו  
מתמדת ולא יצערו אותו הפגעים • ואמרו לנדיב במה היית אדון  
לעמך • אמר (כד) בהרבות האכסנאות ועזיבת החונף ועזרת הדלים •  
ואמר אני תמה ממי שיקנה העבדים בממונו • ואינו קונה בני  
(כה) חורין בהטבתו ואמר מי שהתמיד חמשה • (כו) יגיעהו  
ויבטיחוהו • התרחק מהזיק והדעת נוחה והתרחק מן החונף • והמוסר  
הטוב והמעשה הטוב • ואמר הגדול שבבני אדם מי שדעתו (כז) נוחה  
מכולם • ואחזתו טובה לכולם :

**[תוספת ואמר התום (א) והיחם שני תואמים שעיקר יחס מי  
שהולך בתום • והשפלות והכבוד אחים נעימים שמי  
שמשפיל עצמו (ב) סוף כבוד לבא • ואמר קנה לך לעזרך  
(ג) עתידים • ואמר שמור דודיך יתמכוך במועדך • ויעזרוך ביום  
אידך • ויגדלו כבודך • ואמר דודים צנה וסוחרה • ואמר בחר אמוניך •  
על כל קנייך • וירום קרנך • ותחזק ימינך • ואמר הכסף יתם וישאר  
הריע התם :**

## שער ביקור האוהבים

**אמר החכם מי שהניח ביקור אוהבו (א) חומם נפשו אמר מי**

הלגיפות שקר • (כב) ג' דברים מרחיבין דעתו של אדם [צרכות כ"ז] • (כג) מי  
שיש לו דעת טובה • (כד) בהגסת אורחים • (כה) אוהבים נאמנים • (כו) מי  
שמחזיק בחמשה מדות יגיעוהו טובות ויהי' צטוח מן הרעות • ומונה והולך להתרחק  
מהזיק לבני אדם כ' וכו' • (כז) מי שיש לו לב טוב לקבל הכל באהבה הוא  
אוחזתו טוב נגד כולם : (ח) כמש"כ [דברים י"ח] תמים תהי' ואז תהי'  
עם ה' • (ט) ולפני כבוד עמו [משלי ט"ז] • (י) תקנה אוהבים והם עתידים  
לעזרך • ציוס אידך • ותשמור האוהבים כי הם יתמכו ימינך לעת מועד רגליך  
סיקרה לך • ואמר כי האוהבים הם כמו לנה וסוחרה וע"כ תלך עמם באמונה והוא  
הקנין היותר נבחר כי הכסף יתום ויכלה ותשאר תמים צריעך ע"כ תראה לקנות  
שם טוב משמן כי השמן יכלה ושם הטוב לא יכלה לעולם :

(י) כמו חומם נפשו שמבטל אהבתם הקדומה כמש"כ [משלי כ"ז] ריעך  
וריע

## שער ביקור האוהבים

שמבקר מי שיכבד עליו • יפגע בוז וקלון • ואמר בקר  
 לעתים רחוקים • תוסיף אהבה • ואמר אם תרצה שישנאוך • בקר  
 תמיד • ושיוסיפו • בך אהבה • בקר לעתים רחוקים • ואמר טרח  
 (ב) מיל לבקר החולה • וטרח שנים להבנסת שלום בין בני אדם •  
 וטרח שלשה לכבוד הבורא ואמר השמר מהרבות הבקור כי הוא  
 סבת ההרחקה • כי הגשם יקוצו בהתמדתו ויתפללו עליו  
 כאשר יעצר :

[תוספת ואמר (א) פעמים קלים שפעמי רגליו קלים לבקר בבית  
 חבירו בבית אוהבו • נבזים ונקלים • וארך ישיבה •  
 לבשת נתיבה • חמורה וקלה מאוסה וגעולה מאוחרת ובושה (כמו  
 ויחל עד בוש) כסופה דרושה : ואמר השמר מהרבות בקר • את  
 רגליך תיקר • וראה כי הגשם יקוצו בהתמדתו • ויתפללו על עצירתו •  
 ועל זה אמר המשורר אשר (ב) חנית רנניו מעורר בקול שירים  
 וזמר וישא משלו ויאמר (ג) בתי אהוביך ואזיך יובא בכל עת  
 רגליך הוקר כי הנפשות גועלת מטר הרבה ובעת העצרו יקר  
 מנע רגלך מבא בכל עת בבית האח ובית הבן והבת ומדוע תהיה  
 הולך לא מועד ולא חדש ושבת :

## שער בקור החולים

אמר החכם בקור האדם (א) הכבד קשה על החולה יותר מחליו  
 ואמר שאדם אחד כבד בקר החולה והאריך לשבת אמר לו

וריע אביך אל תעזוב • ולהפך אם הוא כבד על אוהבו אל ילך כי יקבל  
 צושת • רק יבקר לעתים רחוקים כמש"כ הוקר רגליך כו' [שם כ"ה] • (ב) דברים  
 שאדם אוכל פירותיהם צעוה"ז [פאה פ"ח] : (א) מי שיש לו קלות צפעמי  
 רגליו לילך ככל רגע לבית אוהבו יהי לבסוף גבזה וגמאס • ומי שהוא מאריך  
 ישיבתו צבית חבירו יהי נתיצתו לצושת • ומי שרגליו קלים אצל חמורים לחבירו  
 הוא מאוס וגעול • ומי שמתאחר צבית חבירו עד צושת יהי נדרש לילך מחבירו  
 צושת פנים • (ב) כלי זמר שלו • (ג) צית אוהביך ואחיק תבוא אצל הוקר  
 רגליך שלא לבוא בכל עת ורגע • ואף צבית הבן והבת • כי הוא כדמיון הגשם כו' :  
 (א) מי שאין הצריות נוחים הימנו • (ב) צתמיה • כיון שהוא אמר שהוא כואב  
 מרוב עונותיו ח"כ הרפואה רק הכפרה • ומה תועלת צרופא [ועיין

צ"ק

# שַׁעַר בַּקוֹר הַחֹלִים כַּח

החולה אם יש לך בבית מאומה או אני חייב לך כלום קחנו ולך .  
ואמר: על אדם אחד שהיה חולה . אמרו לו מזה אתה כואב אמר  
להם מרוב עונותי . אמרו לו מה אתה מתאוה אמר הכפרה . אמרו  
נקרא לרופא אמר להם הוא (ב) החלני :

**נתוספת** אמר החכם ביקור האדם הכבד (א) הכבדים . לבורא  
שנואים . ושנואים לכל הברואים ואלה דרכיהם ומעלליהם  
איש כבד יבא בסוד אחרים בלי רצונם ישחק לפניהם בעת עצבונם .  
וישב על השלחן אינו קרוי לו ויתעבר על ריב לא לו וישב במקום  
אין נאה לו יועץ לאין דורש עצתו . ויחבק לאין דורש קרבתו  
קשה לשאול . ובמפעליו מגואל ומלת לשונו לא תכלה וסוד  
אחרים יגלה . ואמר כתוב לנו בספרים בא על איש חולה בין  
המבקרים איש כבד וישאלהו מה מחלתו אשר הציקתהו . ויען  
החולה כך וכך וזהו שם כאבי . אמר הכבד מחולי זה מת אבי  
ויחר לחולה מאוד ויתעצב אל לבו ויבושו המבקרים וכל אשר  
סביבו . ויאמר הכבד אל יחד לך את אשר דברתי באזנך . אקרא  
אל ה' ויחנך . ויאמרו לו היושבים שם תוסף נא בתפלתך לבל  
נראה עוד אנוש כבד אולי יתעשת האלקים לנו ולא נאבד . וישא  
משלו החולה ויאמר באמרו אקרא שדי ואולי יחיך ולא הגיע  
ותאבד (ב) עניתיהו ותוסף בתפלה לבל אראה עוד אנוש שנואי  
וכבד . ואנשי הידידות שותים בבית משתיהם והתוף בידיהם .  
והשיר היה להם (ג) לעבד ויבא עליהם איש כבד . (ד) אז חשך  
אור שמחתם ותתהפך לאבל רנתם וירד הכבד ויאמר למה רעים  
פניכם שתו ואשורר לכם ובפתחו לרנן חשבוהו (ה) מתלונן ותכפל  
האנחה ותערב כל שמחה כי נהפך להם מתוק למר וישא  
האחד משלו ויאמר מה לי ולכבד כי עת אשר ישב עמי ששון  
לבי יגוד ויגרש (ו) את אבל בעת אראה פניו היות עומד ובעת  
ידבר מי יתן אחי חרש :

צ"ק פה"ח וצתוס' סס] : (א) כל שאין רוח הבריות נוחים מהם . (ב) ענה  
חותו החולי . (ג) כמו עבד המשמש בטוב הלז . (ד) ל"ל אז . (ה) כמו המעורר  
תלונה על שמחתם . (ו) מוטב ליטב בצבית האבל ולא לראות פניו ולהיות חרש  
ולא לשמוע דבריו אשר בדבריו יגוד ויגרש כל שמחה :

**אמר** החכם שני דברים אין בעולם יותר מעטים מהם • וכל יום ויום יוסף מיעוטים • (א) ממזון מהתור שתוציא אותו לש"ש • (ב) ואוהב נאמן שתבטח בו • ואמר אדם אחד לחכם הורני על מי שאשב עמו • אמר לו זאת האבידה לא מצאתי :  
**[תוספות]** ואמר [א] באלופך (הוא לשון חבור) • יהא נכר שכלך אם תתחבר לצדיק צדיק אתה • ואם תתחבר לרשע רשע אתה • כי כל מין מתחבר למינו • ואמר אם תמצא אלופ אמונך • שמרהו כאישון עינך • ובקרובים אל תשכח • כי יש אוהב דבק מאח • ואמר אל תחליף אלופ בחנתו • באיש חדש ולא ידעתו :

שער הורות דרך הישרה

**כתב** החכם לבנו שלום לך בני בחירי • הבן כתבי ותן לבך לעצתי הטובה • ותוכחתי אל תמאם • והש אונך לאמרת ויעשה מה שאתה רואה בכתבי • ותשכיל ותצליח בכל דרכיך • ואל תשתדל בזולתו • ואל תתעסק בבלעדו ואל תחשוב בבלתו • ודע כי החכמה (א) בלמוד • והלמוד (ב) בהבנה • (ג) והתמדה • ובחריצות • כי הרואות אינן עורות • אבל (ד) הלבבות עורים ע"כ עיין בכתבי • ותן לבך במה שיש בו • כי לא תועיל פתיחת (ה) העין כאשר יהיה הלב עור • ולא יעוז כריית האוזן • ולא יועיל גודל הגוף וארכו • כאשר יהיה הלב (ו) רק משכל • הלא שמעת • חכם אומר אין ראות העין מועילו כשהלב עור • ולא יעוז כריית האוזן • כאשר הלב עור • וכמה יש מבני אדם (ז) שירהיבך מראהו • וכאשר ידבר

(ח) כי רובן בגזל [ב"ב קס"ה] • (ב) על כל אח אל תבטחו [ירמי' ט"ו] • (א) בחברך יהא נכר שכלך כי כל עוף למינו ישכון [ב"ק ל"ב] :  
 (ב) וצאוקים הקרובים לך מכבר אל תשכח כמס"כ רעך ורע חביבך [משלי כ"ז] :  
 וע"כ אל תחליף חבר אשר ידעתו וצחנתו באיש חדש אשר לא ידעתו :  
 (א) כי אין צור ירא חטא [אבות פ"ב] • (ב) אגרא דשמעתא סברא להבין היטב [ברכות ו'] • (ג) להיות מתמיד בלמודו כי אינו דומה שונה מאה פעמים למאה ואחד [חגיגה ט'] • (ד) כמס"כ ולבי ראה הרבה חכמה ודעת [קהלת א'] • (ה) כמס"כ שמעו שמוע ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו כו' וכו' [ישעי' ו'] • (ו) ריק מלהשכיל ולהבין • (ז) שתגדל מראהו ויש לו הדרת פנים •

# שער הורות דרך הישרה כט

יחשב אלם • ודע כי המוכיח את מי שאינו (ח) נוכחי • והלומד את מי שאינו למד • כמננן אל המתים או כצועק אל העיץ • והמשכיל (ט) הנלבב יספיק לו המעט מהתוכחת והמלה האחת מן החכמה יקבענה לחובה • וישים הדברים דמיונים • וישקול קצתם בקצתם יחבימהו הנסיונות לרוחב לבב הדעות • והרגיש לדברים הנעלמים • וכבר אמר החכם לבנו דע בני כי המוסר ראש (י) השכל • (יא) והשתיקה כוללת את החכמה • ובקשת החכמה • (יב) פתח הטובה ומלבוש האהבה • ובקשת האולת פתח הרעה ומלבוש השנאה • (יג) והמחילה טובה • והאמונה תפארת לאדם • והיושר הטוב שבחברים • והחכמה נחלה טובה • והכזב (יד) מפתח האשמים • (טו) והחונף גורם רעה • (טז) וחגורות שנאה והעברה משכחות הטענה • (יז) והמהירות מחלשת העצה מרוע מוסר • (יח) ורוע המוסר מוריש הבזיון • (יט) ומצמיח התגרה • ורוב השחוק סימן שוטה מי שהראה שניו נתמעט (כ) מוראו • (כא) והשקר מעשה הקצור • (כב) ומביא הרע השד • וחברת (כג) הרעים מפסדת האמונה • וחברת הטובים מוסיפה השכל ומחיה הלב • ומזכרת הדעת ומאירה הפנים • ומפרסמה הטוב • והמוסר מוסיף בזריזות המשכיל • וכמה איש (כד) שכל מבלי מוסר • בזוי לו בשכלו ולא

(ח) שאינו מקבל תוכחה • (ט) שיש לו לב להבין יספיק לו דיבור אחד • ודמה דבר לדבר כמש"כ תחת גערה במצין [משלי י"ז] ויקח מוסר מנסיונות ופגעי הזמן צרוחב לצבו וירגיש גם בדברים הנעלמים מאחרים • (י) ראשית חכמה יראת ה' [תהלים קי"א] • (יא) סיג לחכמה שתיקה [אבות פ"ג] • (יב) כמשאחז"ל [פרק ש"ח] כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה • (יג) לעבור על מדותיו [ר"ה י"ז] • (יד) פתח להביא עליו אשמה • (טו) הם מארבע כתות שאין מקבלין פני השכינה [סנהדרין ק"ג] • (טז) והחוגר עלמו בשנאה ובעזרה ופעם משכחות ממנו טענת התורה אם ידרשו ממנו כיון שזא לכלל כעס זא לכלל טעות [פסחים ס"ז] • (יז) שאינו מתיישב בדעתו לקבל מוסר • (יח) והרע שאינו מקבל מוסר מוריש הבזיון • (יט) ומלמית המחלוקת וזכר לדבר קרח שלא קבל מוסר ממשה ואם הי' מחזיק בתורה כתיב דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום [משלי ג'] • (כ) כי אסור לאדם למלא שחוק פיו • וע"כ אם מראה שינוי צעת השחוק הוא פותח פיו יותר מדאי [צרכות ל"א] • (כא) מקלר באמונה פי הוא היפך המאמין • (כב) מי שחושד אחרים גוביא הרע על עלמו כמשאחז"ל [שבת ל"ז] כל החושד בכשרים לוקה צנופו וגם כל הפוסל במומו פוסל [קדושין ע'] • (כג) אם לללים הוא יליץ [שס"ג] • (כד) סוטה ושכל מבלי מוסר • (כה) מגביה

עלמו [חית]

הועיל השכל מבלי מוסר . ואשר קנה מוסר מוסיף מעלת שכל וזריזות . ולולי המוסר היו בני אדם שוים . אבל יתרון קצתם על קצתם כמוסר הטוב . ואודיעך כי השוטה אין לו רפואה . והוא מדוה שאין לו תקנה . והמשכיל פאר לעצמו וברכה לנפשו וכבוד לביתו ותפארת לחברו ויקר למשפחתו . והוא (כה) מנשא נפשו ומכניעה כאשר יחפוץ . ואם יהיה המשכיל רש ויהיה לו לדבר אל המלך ישב עם הגדולים ויכנס עם השרים וישבחוהו בני אדם ויתאוהו מכיריו . ויתפארו בו אוהביו ויראו אותו שונאיו (כו) והוא מיסר את נפשו ורועה אותה . ואמר החכם אין למשכיל מוכיח (כז) כנפשו . ואין לכסיל מוכיח (כח) כמשכיל . ואין מנהיג לבני אדם כבעל הנסיונות המשכיל . ואין אוהב נאמן כנדיב . ולחכם לב יקרא נבון . ולא למד האדם אלא במה שירע . והימים יחבמוהו במה שלא ידע . ולא יועיל המוסר למי שאינו מבין . ואמר החכם כשתשאל על האדם שאל מי רעהו כי כל מעשה האדם כמעשה רעהו . ע"כ כשתהיה בתוך עם (כט) התרע לטוב שבהם . ואל תתרע לרע פן תהיה כמוהו ודע כי האויל אם יהיה נמצא . לא ישאלו עצתו . ואם יפקד לא יפקד ולא יהיה נכבד כל ימיו . ואם יהיה במושב החכמים ישמע הדברים ולא יבין ויראה הענינים ולא ירגיש . והזהר מהדבור הרע (ל) כמושבות . ומן השיחה לפני חכמי (לא) התורה ומן השחוק . לפני החכמים ושמע לחכמי התורה . והבנע לחכם וכבד את הגדול ורפה כנפיד לקטן ועזוב את החנף והגאווה כי הם מזיקים לאדם . והם מן השגעון וקלות הדעת . דע כי מדות הנדיבים אוהב בני אדם והתעלם ממומיהם ועזיבת הנטירה לחוטא והמחילה למריע והסברת פנים לדל וכבוד האוהבים . ואל תחפש על עניני בני אדם . ואל תחקור על הדברים . והסתכל במה שצויתך . וצורך יעזרך :

עלמו צעת שלריך ומכניע עלמו בכל עת שידרוש חכמתו . (כו) ע"י המוסר שלמד יודע איך ליסר נפשו ולהדריכה בדרך טוב . (כז) כמו מנפשו ומהרגשת עלמו כי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקות [ברכות ז'] . (כח) שידע איך להזכיתו כי הוא למוד עמוק מאד . (כט) כשתדור צין אנשים תתחבר לטובים שבהם [עיין צ"ק ל"ג] . (ל) כמו מושב ללים [תהלים א'] . (לא) כל ימי גדלתי צין החכמים ולא מלאתי לגוף טוב מסתיקה [אבות פ"א] . (לב) ולורך יעזרך :  
כמשאחז"ל

# שַׁעַר מִצְוֹת הַחֲכָמִים לְבָנוּ ל

אמר החכם בני (א) אל תקבל שררה על אנשי עירך (ב) ואל תבזה לדבר הקטן כי יבא לדבר הגדול ואל תחלוק עם אדם בעסן כי אתה (ג) מצער אותו ואל יקבצו במושבך אנשים שחולקים (ד) לנצוח (ה) ואל תשמה בנפול אויבך כי לא תדע מה יבואך (ו) ואל תראה היכולת בעת הגבורה כי אינך יודע איך יחזור הזמן עליך (ז) ואל תלעג לטעות זולתך כי אינך מושל בדבור פוך (ח) וקבל טעות בני אדם בדמות הנכונה כפי יכולתך (ט) ואל תתן אהבתך לאוהבך בפעם אחת ושים (י) האמת תמיד לעוטתך תנצל כל ימך ותהיה לעולם מבני חורין ואמר החכם לבנו דע כי ראש (יא) האמונה יראת האלקים ומצותיו בני דע כי האלהים יעד הגבוהים להשפילם והשפלים להגביהם על כן השפל עצמך (יב) כדי שינשאך האלקים בני אל תאחר מהתשובה כי (יג) יבא הפגע פתאום בני הרבה מהאוהבים ואל תתן לבך למעשה למי (יד) שחרע לך בני אל תמכור אשתך ביופי (טו) אשת זולתך כי החשק מתעה השכל וכבר התעה מי שהיה (טז) חכם ממך בני חשוב עצמך (יז) רש ואם תהיה עשיר מפני שאתה נפרד מהעושר בני (יח) אל תעמוד לפני המלך כשהוא כועס ולא בפני הנהר כשהוא שוטף בני אל תגזור דבר עד (יט) שתועץ את מי שיישר אותך בני ירא (כ) מרעי בני אדם והזהר משוביהם בני שום קנינך בעולמך אשה (כא) טובה

(א) במשאחז"ל [פסחים ק"ג] אל תדור צמתא דרוסי אסיא עיי"ש (ב) אל תהי מפליג לכל דבר [אבות פ"ד] (ג) וגדולה אונאת ולער דברים יותר ממזון [עין ז"מ סוף הזהב] (ד) אל יכנסו תלמידי ר"מ כו' סקנתרנים הן [קדושין כ"ג] (ה) [משלי כ"ד] (ו) אל תראה יכולתך צעת גבורתך כי איזהו גבור כו' [אבות פ"ד] (ז) כמו שהתפלל התנא [צרכות כ"ח] (ח) והוי דן את כל האדם לכף זכות [אבות פ"א] (ט) כי לפעמים יהפך האוהב לשונא (י) כמש"כ [תהלים ט"ו] הולך תמים כו' לא ימוט לעולם (יא) יראת ה' ראשית דעת [משלי א'] (יב) כי לפני שצר גאון ולפני כבוד ענוה [שם ט"ז] (יג) כמש"כ [קהלת ט'] כדגים הגאחזים כו' (יד) להיות מעביר על מדותיו (טו) כמש"כ לא תחמוד אשת רעך [שמות כ'] (טז) רק לעת זקנת שלמה נסיו הטו את לבבו [מלכים א' י"א] (יז) רש ועני כי לא צמותו יקח הכל [תהלים מ"ט] (יח) כמש"כ חמת מלך מלאכי מות [משלי ט"ז] (יט) וסומע לענה חכם [שם י"ב] (כ) תירא מבני אדם הרעים אף מקובתם כי קובתם של רשעים ג"כ רעה אלל לריקיש [מ"ר פ' וילא] (כא) אשת חיל

(כב) וחבר טוב תנוח אל האשה בבואך ואל החבר בצאתך • בני אין עושר (כג) כבריאות ולא נעימות כלב (כד) טוב • ואמר מי שקפץ (כה) ידו מהדלים ישלום האלקים המלכים בממונו • (כו) ואמר הנדיבות ההרגשה הטובה עם קבלת התעלומות • ואמר הענינים שלשה ענין שטובתו נראה דבק בו • וענין שרעתו נראה • סור ממנו • וענין שיש בו ספק • השלך על ה' יהבך • ואמר אל תרבו לדבר מבלי (כז) זכר האלקים פן יקשה לבבכם כי הלב הקשה רחוק מהאלקים • (כח) ואל תביטו בחטאי האדם מפני שאתם גדולים ותשכחו חטאיכם • ואמר מי שנקה מן השלשה לא יחסר ג' • (כט) מי שנקה מן הבעם • יגיע אל היקר • ומי שנקה מן העברות יגיע אל הכבוד • ומי שנקה מן (ל) הבילות יגיע אל הגדולה • ואמר כפירת הטובה (לא) נבלה • וחברת (לב) הכסיל רעה חולה • ואמר לא (לג) נוקש אדם שהכיר ערך עצמו • ולא התחרט מי שעצם (לד) עיניו • (לה) ואמר מדת האדם מקראי לבו • וכפי שכלו תהיינה מדותיו • ואמר מי שחשב טוב על בני אדם אינו (לו) מבין עניני הזמן • ואמר מי (לז) שהתרפה לא יגיע אל הרפואה ואמר לא תשלט חכמת האדם עד שיהא מוקדם שלשה מאוחר בשלשה • נקי

יחיל עטרת בעלה [משלי י"ז] • (כב) רעך ורע אביך אל תעזוב [שם כ"ז] • (כג) כמשאחז"ל [גדרים מ'] אשרי משכיל אל דל ואין דל חלא חולה עיי"ש • (כד) [אבות פ"ב] • (כה) [ז"ב י' • ז"מ ע'] • (כו) הגדיב לב יקבל הכל לטובה אף אם הטובה נעלם ממנו כמבואר בחז"ל על כמה חסידים • (כז) לאמור על כל דבר אי"ה ומתוך כך יהי דבוק בה' וכמו שתיקן צועז לשאלו בשם ה' בעת רחוק מה' [עין זרקות ס"ג] • (כח) [עין ז"ב ס' ובערכין ט"ז] • (כט) לא תרתח ולא תחטא [זרקות כ"ט] ומי שנקי מעבירות עולה לגדולה כמבואר [סנהדרין י"ד] • (ל) מן הקמלות כי לכילי לא יאמר שוע • (לא) משיב רעה תחת טובה לא תמוט כו' [משלי י"ז] • (לב) אם לללים הוא יליך [שם ג'] • (לג) מי שמכיר עצמו מן ערכו לא יבוא לידי מכסול כמשאחז"ל דע מאין באת כו' [אבות פ"ג] • (לד) עינא ולבא תרי סרסורי דחטא נינהו [מ"ר פ' שלח] ועי' [זרקות ט"ז] • (לה) ממעשה האדם תכיר מקראי לבו ומחשבותיו כי סוף מעשה וכו' • (לו) מי שדרכו להטיב לא ירגיש אם הזמן טוב או לא כמש"כ אשרי משכיל אל דל ציוס רעה כו' ופירשו המפרשים שאף ציוס רעה שלו ישכיל אל דל • וכן אחז"ל [גטין ד' ז'] אם רואה אדם שמזונותיו מלומלמין יעשה מהן לדקה • (לז) מי שאינו מתחזק בעזרת אחרים בעת לרתם כמש"כ התרפית ציוס לרה כו' [משלי כ"ד] ועי' [סנהדרין מ"ד] • לעזוב



# שער מצות החכם לבנו לא

משלשה סומך על שלשה השלשה המוקדמות השכל והענוה והדבור .  
 והמאחרות החנף והמהירות ועזיבת (לח) המועצה והשלשה שיהא  
 נקי מהם . (לט) החמדה והחשק והכזב כי מי שיחמוד יארוג . ומי  
 שחשק תועה . ודברי רוח וכזב מה יועילו כי אף (מ) על האמת  
 יחשד . והשלשה שיסמוך עליהם המתון והשתיקה והסבל . ואמר  
 מי שיוכל למנוע עצמו מד' ניצל מד' . נמנע מארבע . המהירות .  
 והעקשות . והגאווה והעצלות . כי פרי המהירות חרטה . ופרי  
 (מב) העצלות הבשלון . (מג) מי שמתחשב על בני אדם אינו מבין  
 עניני הזמן . (מד) מי שמתקן מה שבינו לבין הבורא . יתקן הבורא  
 מה שבינו ובין בני האדם . (מה) ומי שמתקן עניני אחריתו . יתקן  
 הבורא עולמו ואחריתו . ומי שמתקן (מו) סתרו . יתקן הקב"ה גלויו .  
 שלשה דברים אין מרגישין עמם (מז) בנדות . המוסר הטוב . והתרחק  
 מן ההזיק . וסור מן העברות . ואמר החכם לבנו . (מח) בני הכן  
 בספק ומחיתך ותורתך ליום מועדך . (מט) ואמר ירא מישיבת הכסיל .  
 כאשר תבטח בישיבת הרעתן . ואמר מי שהוא (נ) סובל חברת  
 הכזבן הוא רע ממנו . והרשע אינו שם על לבו מה שידבר . והירא אינו  
 (נא) פוקד את דבריו . ואמר מי שמשמר עצמו מהכזב מושל בלשונו  
 (נב) וימעט חיטאו . ואמר מי (נג) שהראה מום בנפשו כבר שכחה .

(ח) לעזוב מחבבותיו הרעים . (לט) חמדה במזון חסק תאות נסים כי אם יש לו  
 חמדת מזון יארוג לגזול כמש"ל על צס"מ [סנהדרין ע"ב] . (מ) אם הוא כזבן  
 גם על האמת לא יאמינו לו כמבואר לעיל . (מא) והעקשות . כי לעולם יהא אדם  
 רק כקנה ואל יהי קשה כארו [תענית כ'] . (מב) עללות בעבודת ה' . (מג) שלריך  
 לדון כולם לקף זכות כי הזמן גורם הרבה . (מד) כמש"ל חסידים הראשונים  
 עשו תורתם קבע ומלאכתם ארעי זה וזה נתקיימה בידם [ברכות ל"ה] . (מה) שמבטל  
 רלונו מפני רלון השי"ת . (מו) שעוזד השי"ת בסתר יתפרסם בגלוי וכמש"ל כל  
 העוסק בתורה כלילה הקצ"ה מושך עליו חוט של חסד ביום [חגיגה י"ג] . (מז) לשון  
 חסרון וחרטה . (מח) פירש כל ענין יהי' לש"ש בכדי שתוכל ליקחם עמך לעת מועד  
 לכל חי . (מט) כאשר אתה בטוח טוב מהתחברך עם חכם ודעתן כן תירא להפך  
 מלהתחבר עם הכסיל . (נ) כי הוא נותן מקום לכזביו ולאו עכברא גנבוכו' [קדושין  
 כ"ו] . (נא) הירא ה' אינו פוקד ומחסר מדבריו הטובים כמש"ל [צ"מ פ"ז] לדיקים  
 אומרים מעט ועושים הרבה . וההפך ברשעים . (נב) כמש"כ שומר פיו ולשונו שומר  
 מלרות נפשו [משלי כ"א] . (נג) שמתודה חטאיו סימן שכבר שכחם מלעשות עוד [עין  
 יומא

## שער מצות החכם לבנו

כאשר ישבחוך בני אדם במה שאין בך (נד) דאג ואל תשמח. ואמר מי שהתרחק מהחוטאים ניצול מהמומים. (נה) ואמר טוב רחוק נאמן. מקרוב מרמה. (נו) ואמר על כל דבר שלטון. (נז) ואין התחבר לנכונה בשאלת העצה. (נח) ולא התמדת הטובות בדבר כהענקה. (נט) מי שגנה ענין עצמו בגלוי ישבחו לו בשתר. ואמר כשתראה אדם מספר בך טובה שאין בך אל תבטח (ס) בו. וכשתראה שני בני אדם מתחברים שלא לשם שמים (סא) סופם להתפרד. ואמר דין הכסיל שהוא משבח להפך (מב) מה שיודע המשובח מעצמו. ואמר מי שהיו (סג) בו שלשה דברים כבר נשלמה אמונתו. כשהוא רוצה אין רצונו מוציא אותו אל השקר. וכשהוא כועס אין כעסו מוציא אותו מן האמת. וכשהוא יכול אינו שולח יד במה שאינו שלו. ואמר שני דברים לא יתחברו. הנפש הטוב (סד) והכילות. ואמר ששה אין נמלטין מן הדאגה. עשיר (סה) שנירש. ועשיר שמפחד על (סו) ממונו. והנוטר. והחומד. ומי שמבקש חכמה שאינה ראויה. (סז) ומי שמתחבר עם אנשי המוסר מבלעדי (סח) מוסר. ואמר שלשה דברים ראוי לחמול עליהם מכל אדם. (סט) דעתן שמנהיג משוגע. (ע) וצדיק שמושל בו רשע. ונדיב שהוא צריך (עא) לנבל.

יזמא פ"ו] . (נד) כמדומה אשר כן מצוהר צמס' ד"ח . (נה) איש נאמן רחוק טוב מקרוב רמאי. (נו) על כל דבור יש משגיח כמשאחז"ל [חגיגה ה'] ומגיד לאדם שיחו. (נז) דבר נכון מאוד לשאל על כל דבר עלה [משלי כ"ד]. (נח) החיזוק לקיום העושר הוא הענקת האציונים כמשאחז"ל [כתובות ס"ו] מלח ממון חסר. פירש אם רולה למלוח ולקיים ממונו יחסיר מהם לאציונים עיי"ש. (נט) מי שמספיל עלמו בחמת ישיג בקל את הכבוד מצוהר [בעירובין י"ח]. (ס) צטובתו כי אם דבריו שקר גם הצטחון צו שקר. (סא) צטל דבר צטלה אהבה. (סב) דרך הכסיל לשבח בני אדם צמה שהמשובחים צעלמס יודעים שהוא שקר. (סג) מי שמצטל רלונו. וכעסו. ויכלתו. יצוא מזה דין. אמת. ושלוס. (סד) כי הקמלנות הפך מגפס הטוב. (סה) עשיר שנעשה רש דואג יותר ממי שהוא עני מכבר. (סו) כי טובעו אינו מניח לו לישון. (סז) אם מתחבר עם אנשים למעלה מערכו ידאג וירלה להשיג ערכם. (סח) אם היא בעלמו אינו צעל מוסר וכאשר שומע מאחדים דברי מוסר ידאג על זה. (סט) אם הנער והמשוגע הוא מנהיג על מי שהוא דעתן. (ע) כמש"כ [חזקוק א'] למה תביט צוגדים תחריש כצלע רשע לדיק ממנו. (עא) כמש"כ [משלי ל'] תחת שלוש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך כו' וגבל כי יקבע לחס ושפחה כי

תירש

# שער מצות החכם לבנו לב

ואמר שאדם תפס את חבירו בקהל אמר לו (עב) הגיעני כי דברת  
בגנותי. ואמר לו חברת (עג) הרעים מביאהו לחשוב רע על הטובים.  
(עד) ואמר. שלשה אינם נודעים. אלא. בשלשה דברים. העניו בעת  
שבועים. והגבור במלחמה. ואוהב בעת הצורך אליו. ואמר על מלך  
אחד שהרג אחד משריו. ומצא כתוב בתורתו אם (עה) הנזרה אמת  
החריצות שקר. ואם (עז) הבגד במבעי הבטחון בבלתי אנשי האמונה  
עצלה. ואם (עז) המות אוהב לבני אדם. הבטחון בעולם שגעון.  
ואמר אין רש ורעב (עה) כחריצות ורעבון הנפש. ואין עושר כרצון.  
(עט) והסתפקות. ואין שכל כמו (פ) ההנהגה. ואין חסידות  
(פא) ביראה. (פב) ולא יופי כדעת נוחה. ואמר (פג) אל תשיב אל  
הבסיל במעותו כי אם תלמדנו ישנאך. ואמר. אני ירא (פד) מחמוס  
מי שאינו מוציא עליו עוזר זולתי האלקים. ואמר (פה) החל נפשך.  
למנוע המטעותה. ובאשר תמנע תקרא חכם. ותהיה. תוכחתך  
נשמעת. אם תוכיח וישמעו בני אדם דבריך. וילמדו ממעשיך ואמר  
בשיתקבצו. לאדם היראה והצדק אין מויק לו החסרון:

תירש גברתה. (עב) פירש שמעתי כי דברת בגנותי. (עג) ניכר שחברתך הם  
רעים וחמאים כי הטובים לא יספרו לשה"ר. (עד) כמש"ל [עירוזין ס"ה] בג'  
דברים האדם ניכר בכיסו. בכיסו. בכעסו. (עה) אם הגזירה אמת מן השמים אז  
החרילות וההסתדלות שקר. (עז) אם הבגידה והרמאות הם כמו טבע אלל האדם  
הרמאי ח"כ שוא הבטחון צאגשים כאלה. (עז) כמש"כ [משלי ל'] שלוש הגה לא  
תשבענה שאלו כו'. (עח) הרודף אחר מותרות הוא תמיד רש ורעב כי אם יש לו  
מנה רולה מאתיו. ומרבה נכסים מרבה דאגה כמבואר לעיל. (עט) כי העשיר  
הוא השמח בחלקו. (פ) ההנהגה הטובה. (פא) ואין חסידות רק ממי שהוא ירא שמים  
באמת. (פב) מי שיש לו יעת מיושבת במתון מתון נאה לו ולעולם. (פג) אל תען  
כסיל. ואל תוכח לך כמבואר לעיל. (פד) אני ירא לחמוס ולגזול מי שאין לו עוזר  
זולת האלקים כמש"כ כל אלמנה ויתום לא תענון [שמות כ"ב]. (פה) החל. תתחיל  
ותרגיל עלמך למנוע מתאוות העולם אשר הם המטעים את האדם מדרכ הטוב.  
וכאשר תרגיש בעלמך זאת שהשגת מניעת התאוות שלא יטעוך אז תקרא חכם ולא  
קודם לכן כי חיזבו חכם רק הרואה את הנולד. ואין דבר טוב יולא ממי שהוא  
להוט לתאוות העולם כידוע לכל אשר יש בו טעם המוסר והדעת. (פו) ואם יאחז  
אדם ביראה ולדק לא יזיקו לו חסרונות העולם כמבואר כל זה לעיל:

אם

**אמר** החכם (א) מזלות העוה"ז על הבורא שאין ממרין אותו כ"א בו ואין מגיעין מה שיש אצל הבורא כ"א בהנחתו. ואמר אין מבקשין העולם אלא לעושר ולמנוחה ולכבוד. (ב) ומבקש העולם לא יגיע אליו. והפורש ממנו. יהיה (ג) יקר בעזיבת הבקשה מבני אדם ועשיר בשמחתו בחלקו (ד) ומניח בגופו לתוצאות העולם מלבו ומגיע לבקשתו בלא טורח ובלא עמל. ואמר אין ראוי לחכם שישמח על רוב ממון ולא שיתאבל על מעוטו. אבל ראוי לו שישמח בשכלו ובמה שקדם ממעשיהו הטוב מפני שבטוח שאין שוללים אותו מה שקדם (ה) ואין נתפס על זולתו. ואמר בקש מה שאתה צריך לו. ועזוב מה שאין אתה צריך לו. כי בעזיבת מה שאין אתה צריך לו (ו) תשיג מה שאתה צריך לו. ואמר מי שאוהב חיים יהיה שפל. ואמר זכור עם כל טובה (ז) סורה ועם כל צרה התקוה לאלקים שיעבירנה כי בזה תתמיד הטובה ותנצל מן החמא. ואמר מי שאינו רוצה בגזרות הבורא. נפשו דואבת על העולם. ומי שאינו רואה שיש לבורא טובה אלא (ח) במזון וכסות הוא בער. ומי שמביט אל מה שיש ביד זולתו מאריך דאגתו. ואין מעלה (ט) בעסו ארוכה. ואמר מה יתרון (י) הרש על העושר כי אינך רואה אדם שממרה הבורא להתרושש אך להעשיר. ואמר אין האדם (יא) הומה על העולם עד

(א) אם רצון האדם להצין חיד מזולל אלל השי"ת האדם הלוט אחר תאוות העוה"ז שכל החוטאים רוצים ככולם הם ע"י תאוות עוה"ז ולא יגיע אדם לרצון השי"ת בלתי בהנחתו ובעזבו תאוותו כמש"כ וישמן ישרון וכו' ורס לצבך וכו' [דברים ל"ג] • (ב) [עירובין י"ג] • (ג) יהי' מכובד אם יעזוב לבקש עזרת נדיבים [ע"י ברכות ו'] כרוס זולת כו' • (ד) יתן נחת לגופו כאשר יוליא העולם מלבו • (ה) ולא יגיע יגיעתו לזולתו כי היא דבר שאין יכולין לגזול ממנו • (ו) כי אם עוסה תורתו קבע אז יתברך במלאכתו ולהפך בהפך [ע"י ברכות ל"ה] ומי שאוהב חיים יהי' שפל. לעולם הוי קבל וקיס [סנהדרין י"ד] • (ז) תבוא עת שתסור ממך ולהפך ג"כ יעבור הלרה ממך בתקותך לה' • (ח) אם דומה לו כי רק כל עוצת השי"ת הוא בנתינת רוב ממון וכדומה הוא צער. והראי' מגדולי חז"ל ר' חז"ל והלל שהי' עוזרים ה' יותר ויותר מאחרים צענים וצדוחקס • (ט) כי הקנאה והתאוה מוליחין האדם מן העולם כמבואר בחצות • (י) יש יתרון גדול למדת העוני ממדת העושר כי אין אדם מורד בהשי"ת רק להשיג עושר ולא להשיג עניות [וע"י צ"ב קס"ה רובן בגזל וכו'] • (יא) רודף אחר העולם. ותאות

# שַׁעַר פְּרִישַׁת מַעוֹה"ז

לג

שתדבק נפשו בארבע מדות · רש שאינו מגיע להעשיר · ודאגה  
 שאין לה סוף · וטרדה שלא יפנה הימנה · (יב) ומאויים אשר אין  
 להם תכלית · ואמר מי (יג) שיקר נפשו בעיניו יקטין העולם בעיניו ·  
 ואמר איזה (יד) היקר מבני אדם מי שאינו משגיח העולם ביד מי  
 שיהיה · (טו) ואמר מי שייטיב החיים וידחה האבל שידע האדם ערך  
 העולם אצל עצמו וערך עצמו אצל העולם שכבר נאמר כי מי שיקל  
 אותו יכבדנו ומי שיכבדנו יקל אותו מפני שאחרית עשרו רש · וסוף  
 גדולתו שפלות · (טז) ועקב שלותו מדוה והאדם בו כמו פרי האילן ·  
 אם לא יפסד באחד מן הפגעים · כאשר יבש יבול · והוא (יז) עוד  
 כמו שסבבוהו חיות רעות ופגע האויבים בכל מוצא ומובא שאם  
 ינצל מקצתם יטרפוהו קצתם · ומי שחוא יודע העולם הידיעה הזאת  
 לא ישמח לטובו · ולא ידאג לרעתו · כאשר אמר החכם העה"ז  
 רבו כמה יגונים ומה שהיה מששון הוא ריוח · ואמר איזה נדיב מי  
 שהתנדב בעולמו לתקן אחריתו · ואמר השוב (יח) לעולמך כאלו  
 תחיה לעולם · ולאחריתך כאלו תמות למחר · ואמר אין במדות הטובות  
 כשתים · יגיעה ללא (יט) עולם ושפלות ללא זלות · ואמר (כ) הגדולה  
 עם השפלות · (כא) והכבוד עם היראה · והעושר עם (כב) ההסתפקות ·  
 ואמר החכם לחבירו יהי המות נקל בעיניכם כי מדתו (כג) כיראתו ·  
 ואמר רפאות הנפש האמת והצדק · ונזקה השגת התאוות הבהמיות ·  
 ואמר מותו (כד) ברצון · תחיו בטבע · ואמר המות שתי מיתות מיתה

(יב) ותאות עוה"ז שאין להם תכלית · (יג) מי שהוא חס על נפשו ימאס תאות עוה"ז  
 כמס"כ [משלי כ"ג] אל תיגע להעשיר · מצינתך · ותצונתך תבין כי יש לחדול  
 מזה · (יד) היקר המכובד · (טו) נמשך למעלה היינו שלא יחמוד · וע"כ יטיבו  
 חיו ויסור חבילותו שיכיר שפלותו נגד גדלות העולם כי אם לא ירדוף אחר העוה"ז  
 יותר אפשר שישיג · כי מי שמצוה העולם ישיג כבוד ומי שמכבד העולם ישיג ציון  
 כי הקב"ה משפיל גאים וכו' כמבואר כל זה בחז"ל כל הרודף אחר הכבוד וכו'  
 וכל הדוחק את השעה וכו' [עירובין י"ג] והקב"ה עושה סולמות כו' [מ"ר ויקרא א'] ·  
 (טז) וסוף (יז) ועוד נמשל האדם · (יח) צעת עבודת ה' · (יט) שיגע עלמו לא בעד  
 עוה"ז · וישפיל עלמו פה בכדי שלא יקבל ציון לעוה"ז · (כ) כשמספיל עלמו  
 הקב"ה מגביהו · (כא) מתי ישיג כבוד אם יש בו יראת שמים · (כב) ומתי נקרא  
 עושר אם יש בו מדת הסתפקות כמבואר כל זה בדברי חז"ל · (כג) כי אלל  
 הלדיקים נאמר ותשחק ליום אחרון [משלי ל"א] · (כד) כשתמותו תאותכם ורלונכם  
 [מית] מעוה"ז

## שער פרישת מעוה"ז

רצונית - ומיתה טבעית - ומי שנמית עצמו מיתת רצון - תהיה מיתתו  
 טבעית חיים לו - ואמר מי שאוהב נפשו ימיתנה . ואמר הקניינים  
 מקור האבל - תמעיטו קנייניכם ותמעיטו (כה) דאגתכם . ואמר טוב  
 שתבאב נפשך לאנשי הצרות משתשמה באנשי הנעימות . ואמר דמיתי  
 האדם בבקשת העולם כצמא שהגיע למים המלוחים כל אשר ישתה  
 מהם יוסיף צמאו . ואמר הומה האדם בבקשת העולם לכלב שמצא  
 עצם ולעם אותו . ומרוב לעסו יצא הדם מפיו והוא מוצץ הדם וחושב  
 כי הוא מן העצם והוא מדמו . וכן האדם בעוד שהוא מתעסק בעולמו  
 בבלתי עבודת האלקים הוא חושב כי הוא קונה והוא מפסיד מפני  
 שהוא (כז) נתבע על מעשהו . ואמר מי שלא דאג על מה שלא הגיע  
 לידו (כח) נחת נפשו וזך שכלו ויאריכו ימיו . ואמר תחלת מקראי  
 האבל אהבת העולם . ואמר מי שמתאבל על העולם התקצף על  
 אלקיו . ואמר אדם אחד אמר לחבר הורני . אמר אל תהי שמח במה  
 שהגיעך מן העולם . ואל תדאג על מה שלא הגיע לך ממנו . והיה  
 שמח במה שהקדמת ודאג על מה שהנחת . ופחד ממה שאחר המות .  
 ואמר שים (לא) החרטה מדתך תגיע אל השמחה באחריתך . ואמר  
 איזהו המצליח בסחורתו . אמר זה המוכר (לב) הכלה בקיום . ואמר  
 (לג) ממומי העולם שאינו נותן לשום אדם מזה שראו לו או שיוסיף לו  
 או יגרע . ואמר מי שמתחכם לדבר עבירה יהי רחוק (לד) מתאותו  
 וקרוב אל מגורתו . ואמר מי שישם עבודת האלקים מסחרו יבואהו

מעוה"ז אז תחיו ותאריכו ימים בטבע כמו שביאר כי המות שתי מיתות וכו' [ועיין  
 תמיד ל"ב] . מה יעשה אדם ויחיה ימית עלמו וכו' [ועיין ברכות י"ח] כי רשעים  
 בחייהן קרויים מתים ולהפך בלדיקים . (כה) כי אם לא תרצו נכסים תתמעטו  
 הדאגה . (כו) שתכאז ותלטער עם אנשי הלער כמש"כ טוב ללכת אל בית אצל וכו'  
 [קהלת ז'] . (כז) יתן דין וחשבון . (כח) ישיג נחת לנפשו ויתברר שכלו . (כט) תחלת  
 האבל על העוה"ז אם אינו מקבל כל דבר בשמחה . (ל) והיה שמח במה שהקדמת  
 מעשים טובים ויש לדאג מה שהגית וחסר ממנו מעט ויפחד שיתן דין וחשבון אחר  
 המות . (לא) אם תתחרט תמיד על מעשיך הרעים תשמח ביום האחרון . (לב) עולם  
 כלה בעולם קים כמש"כ ל"ב פרק הספינה צואו חשבון וכו' . (לג) אחד ממומי  
 העולם ששואלים ע"ז כמו לדיק ורע לו רשע וטוב לו . ולמה יתן לזה הרצה ולזה  
 מעט ובשאלות אלה יתנו מומים בעולם פירש בהנהגת השי"ת ועל זה מצוה צמדרם  
 [בראשית ל"ג] לדקתך בהררי אל משפטך כו' . (לד) אם מרגיל עלמו לעבירות  
 יתאוה

# שער פרישת מעוה"ז

לר

הריזח מבלי קרן · הפרישות מן העולם פנאי ללב ומנוחה לגוף · ואהבת  
 העולם · מרדת הלב ויגיעת חנוף · ומי שידע האל לא ידאג לחסרון  
 ולא (לה) ישתומם לא מן חסרף ולא מן בני אדם · מי ששם דאגתו  
 אחר הבורא יעביר ממנו דאגת העולם הזה והעוה"ב · ואמר (לו) כל  
 לבב יש דבר שמטרידו זהמרדה בעולם משברת העצמות ומכלה  
 המוח · ושאלו לחכם האיך עניניך · ואמר איך יהיה ענין מי שהוא  
 (לו) כלה בעמידתו ונגוע בבריאותו ונפגע מצד בטחוני · ואמר לחכם  
 פלוני · קנה הון גדול אמר קנה ימים שיוציאנו בהם · ואמר שמלך  
 הודו נתן לאחד מעבדיו שעומדים עליו כתב אחד ואמר לו כשתראה  
 אותי כועס תנהו לי · והיה כתוב בו (לה) הרפה כי אינך אלקים אבל  
 אתה גוף כלה שיאכל קצתו את קצתו · וישוב רמה ותולעה ועפר ·  
 והיה למלך שבא עבד קטן צוהו שיעמוד לפניו בעת שיצוה בני אדם  
 להכות בשוטים ואמור לי אדוני המלך זכור יום הדין · ואמר שחבם  
 אחד מבר קרקע בשמונים אלף דינרי זהב · אמרו לו ולמה לא תקנה  
 מן הממון הזה ממון לבניך אמר לו (לש) אני אשימנו כולו ממון  
 לעצמי אצל הבורא וישים הבורא ממון (מ) לבני ונתנם כולם  
 לצדקה ואמרו לחכם מת פלוני שהיה בחזק בריא · ואמר הישנו  
 בריא מי (מא) שהמות תלוי בצוארו · ואמר שחבם ראה אדם אחד  
 דואג אמר אם דאגתך על העולם הזה כבר (מב) הניח לך אלקים  
 ממנו · ואם דאגתך על העולם הבא · (מג) יוסיף לך האלקים דאגה ·  
 ואמר כאשר יבין (מד) הנלבב את העולם ימצאנו אויב שלוש כסות  
 אוהב · ואמר שחבם אחד חלה · שאלו אותו האיך עניניך אמר ומה

יתחזה כל יום יותר ויותר וגם יפחד בכל יום מיוה"ד · (לה) לא ידאג מאומה ·  
 (לו) כל המחשבות הם מטרדות אבל מטרדת מי שרודף אחר עוה"ז הוא גרוע יותר  
 מכל המטרדות שמבקש מותרות ולא יסיג · (לז) כלה · שהוא הולך וכלה כי יום המות  
 מיום הולדו וגם יש שסובלים חלאים ונגועים בצריחותם · פירש בעת היותם בעולם  
 ומסובבים בפגעים בצטחונם בזה העולם · (לח) הרף ועוזב · (לט) מצואר [צ"ב י"ח]  
 גבי מונבו המלך · (מ) כמס"כ נער הייתי גם זקנתי כו' [תהלים ל"ז] · (מא) כמס"כ  
 [קהלת ט'] כדגים הנאחזים במלודה · (מב) תוכל לנוח מזה כי אל תלך לרת מחר  
 [עיין סנהדרין ק' ע"ב] · (מג) כמס"כ [תהלים פ"ט] מי גבר יחיה · פירש אשר  
 רלונו לחיזת חי עד · לא יוכל לצוא לזה אם לא יראה וידאג על המות · ואז ימלט  
 גפשו מיד שאלו סלה · (מד) מי שיש לו לב יבין שקר העולם ורק נופת תפופנה

יהיה ענין מי שרוצה ללכת בדרך רחוקה מבלי (מה) צדה וירד אל בור במדבר מבלי (מו) צוות ויבא לפני המלך שהקדים להתרות בו מבלי טענה [שהרשעים אומרים יפה דנת כי הפנקס פתוח [עירובין ל"ט] ומי שפונע אלו הצרות מה יהיה ענינו אמרו לו ואחר כל זה מה יהיה אמר מי שקנה (מו) הרב במעט והכיר כל הצרות (מה) ומושל בתאות עולם קטן בעבור עולם גדול אשריו ואשריו ואמרו שנמצא בארץ רומי אבן אחת כתוב עליה בכתב רומי בן אדם עשה בעוד שתוכל לעשות והשלך על האלקים יהבך ואל יביאך רוב תאותך להטא ואל תתן לבך לראות יום שלא בא שאם יהיה מימך יביאהו הבורא על כרחך ואל (מט) תתמה על קבוץ הממון כי כמה בני אדם מקבצים לבעלי נשותיהם (נ) ותמעטת האדם על עצמו ריבוי באוצר זולתו (נא) והמשכיל מי שנוכח בדברים האלה ועשה בהם ואמר שנמצא בארץ יון על שער מדינת חרבה אבן כתוב עליה בכתב יוני בן אדם אלו היית מעיין במעט (נב) שנשאר מימך היית מואם במה שתקוהו (נג) ממעט מאויך והיית מקצר מחריצותך ותחבולתך כי אחריהך להתחרט יום שתמעד רגליך וימסרוך בני ביתך ואנשיך ויניחוך קרוביך ויפרדו מעליך אוהביך ולא תשוב עוד לביתך ולא תוסיף במעשיך ועוד היה פתוח בה בן אדם רצית מן העולם בתאוה כלה ומנעימותיו במה שהוא חולף ומהונו במה שתוציא תקבין לנפשך העונות ולבני ביתך הממונות וכאשר תמות תשא עונותיך אל קברך ותנוח ממונך לבני ביתך ואמר אדם אחד לחכם כמה (נד) רישך גדול ואמר לו אלו היית יודע מהו הרש היתה טורדת אותך החמלה על נפשך מהחמלך עלי ואמר שחכם אחד היה במדינה והיו אנשיה בצרה גדולה והיה מדבר (נה) דבריו ולא

שפתי זרה וכו' [מ"ח] (מה) כמש"ל [כתובות ס"ז] זדתי קלילי ואורחין רחיקתא (מו) צלי חברת אנשים (מו) עולם הנלחי בשעה אחת תומע"ט (מח) שמתגבר על ילרו (מט) ואל תרדוף לקבוץ ממון (כ) ממעט לעלמו עבודת השי"ת ומרצה חולר לאחרים כמש"כ [תהלים ל"ט] ואמרו [גטין ד' מ"ז] על רש"ל בעצבו קבא דמוריקא קרא אנפשיה ועצבו לאחרים חילס (נא) שמקבל תוכחה זו ועושה כן (ב) כי לא ידע אדם את עתו (נג) והיית ממעט תאותיך ומקלר חרילותיך והשתדלותיך (נד) כמה גדלה עולם עניותך והסיב לו כי העניות האמיתית הס עניות



היה מרגיש לצרה . אמרו לו הלא תצטער למה שכלנו בצער . אמר להם (נו) לא . אמרו לו ולמה אמר להם אם הייתי רואה אותו בחלומי לא הייתי (נז) מרגיש לו בהקיץ על בן לא אצטער על זה למה שאני רואהו כי כאשר אשוב אל השכל האמת יהיו עניני העולם הזה כולה כחלום והעצה הברורה בהקיץ וכמו שהנר עין האור כן השכל עין הנפש וכאשר השמש אור העולם כן הנפש אור הגוף ואמר כי נמצא בארץ ערב כתוב על שלשה קברים על האחד כתוב איך ינעם בחיים מי שיודע כי האלקים דיננו על הטוב ועל הרע ויגמלנו כפעלו . ועל הקבר השני כתוב ואיך ינעם מי שיודע שהמות יבואהו פתאום ויסירה ממלכות וגדולה וישכיבהו בבית השך המעותד לו . ועל השלישי כתוב ואיך ינעם בחייו מי שהולך אל מערה שמכלה מראהו ומשנה זוהר פניו וכלה גופו ועצמותיו . ואמר החכם (נח) כמה פוגע ביום שלא ישלימהו ומיחל למחרת ואינו מימיו . ואמר אלו הייתם רואים (נט) קצביו והליכותיו הייתם מואסים הממון והפיכותיו . ואמר בן אדם טורח במה שישמח יורשו (ס) והקבר יורש מה שיטרח לו האדם . ואמר הטוב שבעולמך (סא) מזוג . לא תאכל ממנו דבש כי אם מעורב בארס וכאשר ישלם דבר שתקוה תועלתו (סב) צפה לסורו כשתשמע נשלם ויראת האל העוז והכבוד והתפארך בעולם הזה הוא החסרון :

**שער ההרצות** אמר החכם מי מבני אדם דאגתו ארוכה . אמר מי שאין לבו בטוח במרפו . ואמר (א) הדואג

עניות הנשמה זע"כ יש לך לחמול עליך יותר מעלי . (כה) דברי חכמתו ותורתו . (צו) לא אלטער עמכס . (נז) רוב דברים שאדם רואה בחלומו אינו מלער עליהם בהקיפו משנתו . (נח) כמה האדם דואג ומיחל ומלפפה על יום שאינו יודע אם הוא מימיו . ואפשר שגם זה היום לא ישלים יומו . (נט) אילו הי' אדם רואה צבירור קן כל דבר והליכתו מן העולם אז היה מואס בממון וצתהפוכותיו וסיבותיו כמו שמנו חז"ל [פסחים נ"ד] הדברים הנעלמים מן האדם ואחד מהם יום המיתה . כי לולא זאת לא היה אדם צונה בית ולא נוטע כרם . (ס) וא"כ הקבר הוא עיקר היורש . (סא) תעשנו תערוצות ולא תרלה רק תענוגים . (סב) כאשר יראה האדם שנתנו לו בשלימות כל תאותו ותועלתו . ילפה ויציט ג"כ אולי הגיע הזמן שיסור ממנו כאשר ישמע ויראה שנסלם תאותו כי הוא גלגל החוזר ולפני שבר גאון וע"כ ההתפארות צעוה"ז הוא חסרון ורק יראת ה' הוא העוז והכבוד :

אשר לא יתום יגונו • (ב) והיגע אשר לא תהיה לו מנוחה והמגביר  
 זלות החריצות על יקר ההשתפקות • והמבקש יותר מכדי סיפוקו •  
 והחומד בני אדם במה שחננם הבורא • ואמר שחכם אחד עבר על  
 אדם אחד אמר לו תאיך (ג) חריצותך לעולם • אמר אני רודף אחריו •  
 אמר לו השגת ממנו דבר • אמר לו לא כי אם מעט מזעיר • אמר לו  
 אם השגת מעולם הזה שאתה רודף אחריו כי אם מעט מזעיר מה  
 תשיג מהעולם אחר שאינך (ד) רודף אחריו :

**שער הרש** אמר החכם אין רש יותר ממי שאינו (א) שמח  
 בחלקו ולא תשבע עינו • ואמר אין (ב) רש במי  
 שלבו דואג מן הרש • ואמר (ג) הקבר ולא הרש ושאלו לחכם אחד  
 האיך ענייך • אמר מה יהיה ענין מי שאבד ממונו (ד) ונשאר מנהגו •  
 ואמר תן למי שתרצה תהיה נגידו (ה) וחתיאש ממי שתרצה תהיה  
 כמוהו (ו) וכבוד מי שתרצה תהיה מכובד ממנו (ז) והצטרך למי  
 שתרצה תהיה נקל בעיניו • ואמר כשימעט חן האדם (ח) אין בניו  
 רוצים את דעתו (ט) ומשיבין על דבריו ועל מצותו :

**שער זלות השאלה** אמר החכם אל (א) תחשוב מה תמצא

(א) מי שיש בו מדת הדאגה לא יתוס ולא יכלה יגונו תמיד כי היום דואג על דבר  
 זה ומחר על זה • (ב) ומי שיגע תמיד להעשיר לא יסיג מנוחה כי מרבה  
 נכסים מרבה דאגה • וכן המגביר ומזלזל עלמו בחרילותו מפסיד הכבוד שלו אם הי'  
 מסתפק במועט וכל אילו שחשב פה דאגתם ארוכה • (ג) האיך עסקך בעולם הזה •  
 (ד) כי מי שלא טרח בע"ס מה יאכל בשבת [מדרש קהלת א'] והיום לעשותם  
 ולמחר לקבל שכרם [עירובין כ"ב] :

(א) [אבות פ"ד] • (ב) אף עשיר גדול אם הוא מפחד תמיד שלא יבני נחשב לרש •  
 (ג) כמש"ל [נדרים ס"ד] עני חשוב כמת והמת מת פעם אחד והעני בכל  
 יום וא"כ הקצר טוב לו • (ד) לא טוב הענין מי שהיה עשיר והעני וואג כמנהגו  
 הראשון כי על אילו יש לרחם יותר כמבואר [כתובות ס"ז] • (ה) אם לא תדרוש  
 טובתו אז תהי' כמוהו כי לא תתבייש ממנו • (ו) כי איזהו מכובד באמת המכבד אחרים  
 [אפ"ד] • (ז) ההלטרות למי שאינו חשוב יהי' נקל וצווי בעיניו כי למה ת"ח דומין  
 בפני ע"ה אם נהנה ממנו הרי הוא ככלי חרס כיון שנסבר אין לו תקנה [עין  
 סנהדרין כ"ב] • (ח) כמש"כ כל אחי רש שנאוהו אף כי מרעהו רחקו ממנו •  
 פירש כי ריעיו רק ירחקוהו אבל האחים גם ישנאוהו כי יודעים שהוא ידרוש מהם  
 יותר • (ט) ומבזים דבריו ומלותיו :

(א) צריך האדם לסקול חשיבות פעולת השגת טובתו • נגד מה שיחלל

# שַׁעַר זֹלוֹת הַשְּׂאֵלָה

יֵדֶךָ וְתִגִּיעַ אֵלָיו כִּשְׁתַּחֲלֵל מֵעֲלֵתְךָ יִתְבַלֵּם זֹוֹהַר פְּנִיךָ • כִּי מִה שֶׁחֲסַרְתָּ  
 גְּדוּל מִמֶּה שֶׁהוֹעֵלֶת • וְאָמַר טַעַמְתִּי מִדִּירוֹת כָּל הַדְּבָרִים וְלֹא מִצֵּאתִי  
 מִר כַּטַּעַם הַשְּׂאֵלָה • וְאָמַר הַחֵבֶם מִה (ב) הַפְּצֵעַ שְׂאִין לוֹ רְפוּאָה אָמַר  
 כִּשְׂיִצְטָרֵךְ הַנְּדִיב אֵל הַכִּילִי וַיִּמְנַע מִמֶּנּוּ וְאָמַר הַחֵבֶם הַסְּרוּן (ד) הַצּוֹרֵךְ  
 טוֹב מִשְׂאֵלָתוֹ מִמִּי שְׂאִין רֵאִוִי לְשֹׂאוֹל מִמֶּנּוּ וְהִרְעִיָה גְּדוּלָה כִּשְׂלֵא  
 יִפִּיק רְצוֹנּוֹ (ה) וְאָמַר כִּי אָדָם בֹּא אֵל חֵבֶם וְאָמַר לוֹ הַתְּפַלֵּל עָלַי  
 אֵל אֱלֹקֶיךָ שְׂלֵא יִצְרִיכֵנִי לְבִנֵי אָדָם • אָמַר אִי אֲפִשֶׁר שְׂלֵא תִצְטָרֵךְ  
 לְבִנֵי אָדָם אֲבָל הָאֱלֹקִים אֵל יִצְרִיכֶךָ אֵל הַנְּבָלִים מִבְּנֵי אָדָם • וְאָמַר  
 שֶׁהִיָּה חֵבֶם מִתְּפַלֵּל אֵל תִּצְרִיכֵנִי אֵל הָרַעִים וְאִם תִּצְרִיכֵנִי לְאֶחָד  
 מִכְּרוּאֵיךָ יִהְיֶה אֵל הַטוֹב שְׂבָהֶם • וְהַנְּפִשׁ הַנְּדִיבָה שְׂבָהֶם וְאֵל הַלְּשׁוֹן  
 הַמְּזוּקָה שְׂבָהֶם וְאֵל מִי שְׂלֵא יִזְכּוֹר לִי טוֹבָתוֹ • וְאָמַר הַחֵבֶם לְבִנּוֹ  
 הַתְּפַלֵּל אֵל ה' אֱלֹקֶיךָ שְׂלֵא יִשִּׁים טִרְפֶּךָ עַל יְדֵי הָרַעִים מִכְּרִיּוֹתָיו כִּי  
 זֶה מִרְוַע הַמְּזוֹל • (ו) וְאָמַר מִי שִׂשׂוֹאֵל יוֹתֵר מִצְרָכּוֹ וְעָרְכּוֹ כִּדִּי הוּא  
 שִׂימְנַעוּ מִמֶּנּוּ • וְאָמַר (ז) הַכִּילוֹת גְּרִיעוֹת (ח) וְהַמְּהִירוֹת הַפְּסֵד  
 (ט) וְהַחְרִיצוֹת טַעוֹת • וְאָמַר מִי שֶׁהָאֵרִיךְ לוֹ (י) מוֹעֵדוֹ וּמְנַע מִמֶּךָ  
 טוֹבָתוֹ • בְּצוֹרוֹת הַמְּצוֹיֵרוֹת תִּמְצֵא כְּמוֹהוֹ • וְאָמַר כִּשְׂתִּשְׂאֵל מִן

וִיכֻלִּים הִצַּרְתָּ פְּנִיו כִּי גְּדוּל הַחֲסָרוֹן מִן הַתּוֹעֵלֶת יוֹתֵר וְיִתֵּר וְע"כ לֹא מֵלֵא דְבַר  
 הַיּוֹתֵר מִר מִטַּעַם שֶׁאֵלֶת צֶסֶר וְדָם וְכַמְּשֶׁאֲחֻז"ל עַל הַיּוֹנָה יִהְיֶה יִמְזוּנוֹתֵי  
 מִרְרוּיִן כּוֹזֵת וּמִיֶּדֶךָ וְלֹא מִתּוֹקִין כְּדָשׁ וּמִצּוֹ"ד [סְנֵהֲדֵרִין ק"ח] • וְעִיִּין [צְרָכוֹת ז'] עַל  
 פְּסוּק כְּרוֹס זֹלוֹת כו' כִּיִּין שְׁנֵלֶרֶךְ לְצִרְיוֹת פְּנִיו מִשְׂתַּנּוֹת כְּכָרוֹס • (ב) הַמְּכָה שְׂאִין לוֹ  
 רְפוּאָה כִּשְׂיִצְטָרֵךְ הַנְּדִיב אֵל הַקָּמָן וְלֹא יִתֵּן לוֹ כַּמֶּש"כ [מִשְׁלֵי ל'] תַּחַת שְׁלוֹשׁ רְגָזָה  
 אֶרֶץ וְאֶחָד מֵהֶן נָבַל כִּי יִשְׁצַע לַחֵס • כִּי הוּא לֹא יִהְנֶה אַחֲרֵיס • (ג) טוֹב יוֹתֵר  
 לְסָבּוֹל חֲסָרוֹן הַהֲלִטְרָכוֹת וְלֹא לְשֶׂאֵל מִצּוֹ"ד • (ד) וְהִרְעִיָה כו' • כַּמְּצוּאֵר לְעִיל •  
 (ה) וְאָמַר כִּי אָדָם • כָּל זֶה מִצּוּאֵר צְדָצְרִי חוֹז"ל וְלִכֵּן הַזְּהִירוֹ עַל הַלְּדָקָה לִיתֵּן  
 צְבָצוֹד אֲפִילוֹ סוֹס לְרִכּוֹב לְפָנָיו וְעַצֵּד לְרוּךְ לְפָנָיו [כְּתוּבָת ס"ז] וְכֵן אָמְרוּ [צ"צ ו']  
 גְּדוּל הַמְּפִיִּיסוֹ יוֹתֵר מֵהַנּוֹתָנוֹ וְכֵן אָמְרוּ שֶׁס כִּי הַלְּדָקָה הַגְּדוּלָה מְכוּלָן שְׂלֵא יִדַּע  
 הַנּוֹתָן מֵהַמְּקַבֵּל • וְכָל זֶה שְׂלֵא לְהַכְּלִימוֹ • (ו) [פִּאֵה פ"ח] וְעִיִּין [צ"ק ז'] וְגַם  
 בְּכְתוּבָת ס"ח הַמְּקַבֵּל לְדָקָה וְחִינוֹ לְרִיךְ לִכְךָ חִינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שִׂיבּוֹא  
 לְיָדֵי כֶךָ • (ז) מִדַּת הַקָּמָלָנוֹת הוּא גְּרוּעוֹת • יֵשׁ לְפָרֶשׁ מִלְּשׁוֹן וְגַרְעַ מִעֲרַכְךָ כִּי  
 מֵלֵחַ מִמּוֹן חֲסָר [שֶׁס ס"ז צ'] • (ח) מִתּוֹן מִתּוֹן [צְרָכוֹת כ'] וְשֶׁס הַפְּסִיד ע"י מֵהִירוֹתוֹ •  
 (ט) כִּי לֹא צֶכַח יִגְזַר חֵישׁ [שְׂמוּאֵל א'] וְלֹא לַחֲכָמִים לַחֵס [קָהֶלֶת ט'] שׂוֹא לְכַס  
 מִשְׂכִּימֵי קוֹס כו' כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׂנֵא [תְּהִלִּים קכ"ז] • (י) מִי שֶׁהָאֵרִיךְ לֶךְ זְמַן הַצְּטָחוֹן  
 לְצָסוֹף

(יא) הכילי שאלה ימנע ממך וישנאך. ואמר סי ששואל שאלה מבילי הוא יותר פחות ממנו. ואמר אכסנאי הכילי לא יפחד מן (יב) הקבסא ולא יצטרך אל מרקחת. ואמר מי שמתארח אצל הכילי (יג) תתענה בהמתו ואיננו צריך להפנות. ושאל מלך אחד את שריו מה חרע שבדברים (יד) אמרו לו הרש. אמר להם הכילות שאינו סר מבעליו עד שיוחישנו הקלון ואמר המבקש מן הכילי כמבקש לצוד דגים במדבר והיה אחד מן הנדיבים אמר לחבירו כשתצטרכו לו בדבר אל תבקשו ממני פנים בפנים כי אינני רוצה שאראה בכם זלות השאלה. אמר כתבו אלי שאלתכם באגרת. ואמר לא לקח (טו) המחלל הדר פניו בשאלתו תמורה ואם הגיע להעשיר. ואמר כשתשאל שאל מאנשי הנדיבות והחסד ואמר אל תשאל מן הכילי כי איננו שמח בשאלתך:

**שער הקנאה** אמר החכם מפחיתות הנפש שתקנא באוהב

- (א) נח על טובתו. ואמר הקנאה לבני אדם  
 (ב) כחולי לגוף. והיא מביא לידי השחפת. ואמר החכם לבנו בני השמר מן הקנאה כי היא נכרת בק. (ג) ולא תהיה נכרת בשנאך. ואמר לא ראיתי חומס נפשו כמקנא אבל מתמיד ונפשו דיאבת ושכלו חסר ולבו (ד) חומה. ואמר כל אדם אוכל לרצון חוץ מן המקנא על הטובה שאינו מרוצה אלא (ה) בסורה והיה (ו) המקנא אשם בעבור שהוא שונא מה שהבורא חפץ (ז) ומתקצף מיתרון דוע לבב על

לצסוף מנע ממך אנשים כמוהו תמלח בצורות המלוירות על הכותל. (יא) צ' חסרונות. ח' ימנע ממך. צ' שישנאך. (יב) מי שמתאכסן אלל הקמלן לא ילטרך לתקן הקצה במרקחת השילשול. כי לא יתן לו מה לאכול. (יג) ואם מתאכסן עם בהמתו גם היא תסבול עונו ולא תלטרך לנקצים. (יד) הם אמרי כי העניות הוא הרע היותר. והוא השיצ להם כי מדת הקמלנות שאינו סר מהבעלים הוא רע יותר. בי ע"י זה יוריש הצון והקלון. ומעשה דנבל עם דוד יוכיח [ש"א כ"ה] וכמש"כ [קהלת ה'] יש רעה חולה איש אשר יתן לו האלקים עושר וגכסים ולא ישליטנו כו'. (טו) מה שחילל הדרת פניו בשאלתו לא יסיג תמורתה שום טובה בעולם. כי גדול כבוד הבריות ודי להצין בזה כי הוא מוסר השכל:

- (ח) סימן לפחיתות הגפס מי שמקנא במנוחת טובת אוהבו. (צ) ורקב עלמות קנאה [משלי י"ד] ומביאו לידי שחפת. (ג) שאתה דוחג ושונאך שמח. (ד) המקנא חומס וגוזל נפשו כי זה אחד מג' דברים שמוליחין את האדם מן העולם [אפ"ד] וגם לבו חומה וסוער על זה. (ה) רק כאשר תסור הטוב מחבירו. (ו) והי' על המקנא אשם

אשר נתן לזולתו ומנע ממנו . ואמר כל שנאה יש תקוה לרפואתה  
 חוץ משנאה ממי (ח) שישנאך מקנאה . ואמר המקנא ימיו מועטים  
 מפני שדואג למה שלא יזיקהו ולא יועילהו וימות בינון . ואמר אדם  
 לחבירו אני אוהב אותך . אמר לו ולמה לא תאהבני ואין אתה מאנשי  
 אמונתי ולא מקרובי ומשכני (ט) ומפרנסתי על ידי זולתך . ואמר אל  
 תקנא באחיך על אשר לו כי הוא ינעם בחייו ואתה תשבע דאגה  
 ונדודים . ואמר די"ך מן המקנא שיאבל לשמחתך ולטובתך :

**שער החונף** אמר החכם מי שמתקשט במה שאין בו יגלוהו  
 (א) עדי הבחינה . ואמר מי שמתקשט במה שאין  
 (ב) מטבעו רוצה להכריח הטבע והטבע מכריחו כמי שצובע  
 השיבה ומגלה אותו הגידול . ואמר די לאדם מום שיתבאר לו מבני  
 אדם מה שנעלם ממנו מעצמו ושמאשים בני אדם על מה שהוא  
 עושה כמוהם ושיזיק את שכינו :

**שער חברת רע הלב** אמר החכם מי שרב רוע לבבו יהיה  
 (א) שמו רע ומיתתו רעה . ואמר

אשם וחטא . (ז) והוא מלא קִפָּץ ביתרון רוע לבבו . [ח] אס לא שתשליך מעותיך  
 לרחובות אז תסור ממך הקנאה [ועיין באלשיך הק' פ' וישב על פסוק ויקנאו בו כו'] .  
 (ט) ופרנסתי ל"ל . וא"כ למה תשנאני . כי אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו  
 אפילו כמלא נימא [יומא ל"ח ז'] ועיין [שבת קנ"ב ז'] . (י) ואמר כו' . די שמחה  
 להעשיר במה שרואה כי המקנא יתאבל על שמחתו וטובתו . ואפשר שזהו כוונת הכתוב  
 [תהלים ל"ב] ותצט עיני כו' פירש להתנקם . ובמה שאני שומע לדיק כתמר יפרח  
 ומתקנאים על זה :

(ח) אם מתפאר במה שאין בו יתגלה ע"י אנשים הזוחנים אותו . כי סימן לגסות הרוח  
 עניות דתורה [קדושין מ"ט] כי אס הי' מחזיק בתורה כדת יודע גודל עון  
 הגאווה ואף אס למד הרבה אל יחזיק טובה לעלמו [אבות פ"ג] . (ג) מי שמרמה  
 העולם בדברים אשר אין צמצעו כדומה שהוא אין צמצעו להיות לדיק ישר וגאמן .  
 ורק רולה לרמות ולהכריח הטבע . הטבע תכריחו ויתראה פסלנותו לעיני כל כמו  
 הצובע שערות ראשו שיתראה בחור וכאשר יתגדלו השערות יתראה הלובן כן א"א  
 להכריח כל מדת הטבע . ועיין [ז"ב ל"ח] כל המתלבש בטלית שאינו שלו . (ג) ואמר  
 כי די לאדם המומים שמראים לו אחרים מה שנעלם ממנו כמו שהמלינו ספרי  
 המוסר כל הגנעים אדם רואה חוץ מנגעי עלמו [נגעים פ"ב] וא"כ למה יאשים  
 הוא אחרים ויזיק אותם בדבריו כי כל הפוסל צמומו פוסל [קדושין ע'] קשט עלמד  
 וכו' [ז"ב ס'] ודי למצין :

עיקר

[יוד]

## שער חברת רע הלב

החבר הרע כחלי הרע הוא פוישט בגוף הנה והנה חוקר על מומי  
חבירו (ב) ומעלים זכויותיו :

**שער לשון הרע והרכילות** אמר שאדם דבר מוס בחברו  
אצל אחד מהגדולים אמר לו

(א) הורתני על רוב מומים במה שאתה מרבה לספר במומי בני אדם כי  
תמחפש מומי בני אדם אינו מחפש אלא כפי מומיו ונדמותם ואמר אדם  
לחבירו אני רוצה לרחקך בשביל שמדברים בך בני אדם אמר לו  
שמעתני מדבר באחרים אמר לו לאו אם כן חרחק (ב) המדברים  
ואמר שאדם האשים את חבירו על דבר ששמע (ג) ממנו והתנצל עליו  
אמר לו והלא הגיד נאמן אמר לו אלו היה נאמן לא היה (ד) מגיד  
ואמר אדם אחד לחבירו (ה) הגיעני שאתה מדבר בי אמר לו אם כן  
אתה (ו) נכבד בעיני מעצמי ואמר שאדם אמר לחבירו הגיעני  
שדברת בי אמר לו נפשי יותר (ז) יקרה בעיני ואמר החכם מי  
שיאמין הרכילות לא ישאר לו אוהב אפילו אם יהיה חביב או קרוב  
ואמר אל תגלה מסתירי רעות בני אדם פן יגלה הבורא מסתורי  
רעותך וספר בטובתם כשתזכיר שמם ואל תגנה אותם במה שיש בך  
ואמר מי (ח) שמגיע הגדוף הוא המגדף :

**שער השכן הרע** אמר החכם (א) האלקים יצילני משכן רע  
שאינו (ב) רואתני ולבו חושב כי אם

(א) עיקר החסרונות הוא לב רע [אבות פ"ב] וע"פ ימות בשם רע (ב) מצואר  
[צמ"ר פ' וילך] שכן רע רואה את הנכנסות ואינו רואה היולאות  
פירש הוא מחשב תמיד ההפנסה של חבירו ואינו מחשב ההולאה והוא משל לכל  
ההנהגות של השכן רע נגד חבירו הטוב :

(א) הראתני בדבורך כמה מומים נמלאים בך ונתגלה הרפתך כי כל הפוסל צמומו  
פוסל וכל הפוסל פסול [קדושין ע'] (ב) כיון שהם עוזרים על  
לא תלך רכיל (ג) שהגידו לו צממו חיזה רכילות והוא התגלל שאינו יודע מזה  
(ד) מצואר לעיל (ה) פירש שמעתי (ו) כי ע"פ רוב לא ידבר רק הקטן על  
הגדול ממנו כמוזן וראש הזדברים נחש הקדמוני יוכיח (ז) כי אם אדבר בך אשפיל  
נפשי יותר כי כל הפוסל כו' מצואר לעיל (ח) מי שמספר הגידוף והלשה"ר בשם  
אומרו הוא המגדף האמיתי כי בלתו לא הו' מגיע לאזניו וא"כ הוא המגדף  
בחבירו הטוב :

(א) [ברכות ע"ז] [ב] אף בעת שאינו רואה אותי (ג) מצואר לעיל [בשם המ"ר]  
פירש

# שער השבן הרע לח

יראה טובה יעלימנה (ג) ואם יראה רעה יגלנה ושאלו לחכם איזה חלי רע יותר אמר שבן רע אם תדבק עמו (ד) יבהילך ואם תרחק ממנו ידבר בך ויספר בגנותך. ואמר מי שסובל היזק שכינו (ה) יורישנו הבורא ביתו :

**שער השנאה** אמר החכם מי שיזרע השנאה (א) יקצור החרטה ושאלו לחכם במה יתנקם אדם משונאו

אמר שיוסיף (ב) מעלה יתרה בעצמו. ואמר הזהר משנאת האדם אף מן הנקלה כי פעמים שיחנק האדם הגדול (ג) בזוב קטן. אמר אין ברעות (ד) כשנאת בני אדם :

**שער הכסילות** אמר החכם חמשה דברים בכסיל ואינם נמצאים בזולתו (א) כועס בחנם ונותן למי (ב) שאינו

ראוי (ג) ופיגע גופו לריק (ד) ואינו מכיר האוהב מן השונא (ה) ומגלה סוד. עוד שני דברים (ו) משיב דבר בטרם ישמע ומרבה להביט. ואמר אוהב האדם שכלו ושונאו כסילתו :

**שער הגאווה** אמר החכם מי שאינו (א) מזגאה בנפשו הגביהה

(ד) פירש יבלה הזמן בהצלים. (ה) כמש"כ [משלי כ"א] משכיל לדיק לבית רשע. ולפון ללדיק חיל חוטא. ואחז"ל הגעלצין ואינס עולצין כו' [גיטין ל"ז] :

(א) מעישה לזר קמלא יוכיח אשר בודחי נתחרט לבסוף [גיטין נ"ה] וכן דוד עס אצטלוס כידוע לכל. (ב) כמש"כ ותצט עיני צפורי וכו' וצמה נתגדלתי

צמעתי הטובים עד שגם המלאך רע אמר לדיק כתמר יפרח וכו' [תהלים ל"ב] כמבואר [בעקדה שער ס"ה]. וכן אמרו חז"ל [גיטין ז'] בני אדם העומדים עלי וכו' השכם והערב עליהם לביהמ"ד. וצוה ממילא יבלה השנאה. ויש לבאר צוה הכתוב [תהלים ק"מ] ידעתי כי יעשה ה' דין עמי. וצמה. אך לדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פיך. (ג) אל תהי צו לכל אדם [אבות פ"ד]. (ד) שנאת הצריות מוליחין את האדם מן העולם [שם פ"ב] :

(א) כמש"כ כעס צחיק כסילים ינוח [קהלת ז'] פירש מוכן תמיד אף שאינו לריק. (ב) מבואר [צ"ק י'. וצ"ב ט'. וצמ"ר סוף קהלת]. (ג) כמש"כ

אל חיגע להעשור כו' [משלי כ"ג]. מצינתך חדל. בשכלך תתבונן זאת. (ד) כי אם אין לו צינה. הצדלה מנין [צרכות פרק אין עומדין עיי"ש ברב צמס הירושלמי]. (ה) כמש"כ וגאמן רוח מכסה דבר [משלי י"א]. (ו) מבואר בכתוב. גם מסבחה דברים בגולם. (ז) ומרבה להביט. ועיני כסיל בקלה הארץ [שם י"ז]. (ח) מעשיך יקרצוך וכו' [עדרות פ"ה] :

(א) מדרש רבה [ויקרא פ"א] הלל אומר השפילתי היא הגבהתי וכו' כמש"כ המגביה לשת

והמתנאה השפילה ואמר מי שבטח בעצתו (ב) תועה ומי שנסמך בשכלו נכשל ומי שמתנאה על בני אדם (ג) שפל תמה אני שמי שעבר במעבר השתן והדם מאין לו גאווה המתנאה בנפשו (ד) ראה בהמה שהוא גדול ממנה בקלות דעתו ומראה שמחתו לזה והוא הנקרא גאווה ושאלו לחכם מה הגאווה אמר שטות שאין בעליה יכול להניחה :

**תוספת** ואמר בשפלות נדכאים (א) רצון שוכני שמים (ב) גאות אדם תשפילנו (ג) הצנע לכתו תגדלנו ואמר שלשה גבורים הלכו ובאו יום אחד בחצר המלך והמלך יושב על כסא מלכותו אשר בבית המלכות ולפניו מזומנים כסאות (ד) ונסיכות לשרים ולסגנים ולחכמים ולנבונים (ה) כסא על כסא לפי מה שהוא (ו) מתנשא וישבו איש איש לפי שכלו איש על כסא אשר בחר לו בלא מצות המלך ויחר לו מאד ויאמר האידן ישתם ומצותי לא שמרתם ואמר העליון יחום משפחתי הושבני על (ז) רעי ויאמר השני חכמתי הותרה הושבני על אשר (ח) תחתי ויען השלישי שפלות נפשי ודכאות לבבי הושבני תחתיהם ויאמר המלך לשלישי קום שב עליהם כי צויתך והחכמה מעליהם נעלמה ועליה המשורר נתאמר וישא משלו ויאמר בקש לשבתך מקום שפל (י) ומעלה גאווה נאין זסור הימנה כי לפני נדיב להשפילך הלא אם טוב בעת אומיים עלה שב הנה בני (יא) שכל שחוח ילכו כי כבוד שכל ויושר הם צרופים וישפילו לו לדעת כי אלהים במדת רחמיו זוקף כפופים (יב) מרכב

לשבת וכו' עיי"ש • (ב) כמס"כ הפר מחשבות צאין סוד [משלי ט"ו] • (ג) כמסאחז"ל האי מאן דמתיהיר חפילו אחינשי ביתו לא מתקבל [ב"ב ל"א] והמרו חז"ל [מגילה כ"ט] האי מאן דמתיהיר בעל מוס הוא כמס"כ הרים גבנוגים עיי"ש • (ד) דרך החסידים לחפש אחר חסרונם תמיד כמס"כ [תהלים כ"א] כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד ולא להקל דעתו בגאוה ולחפש מעלותיו ולשמוח בהם • (ה) אמר כי ע"פ רוב לא יתגאה רק הסוטה וכן חובר התנא [אבות פ"ד] שוטה וכו' וגם רוח : תוספת (א) כמס"כ אשכון את דכא ועיין [סוטה ה'] • (ב) לפני שבר גאון [משלי ט"ז] • (ג) ולפני כבוד ענוה [שם ט"ז] • (ד) וגסיכות • פירש מלעות יקרות • (ה) זה למעלה מזה • (ו) לכל אחד לפי כבודו • (ז) למעלה מחברי • (ח) למעלה ממי שלמטה ממני • (ט) נתאמר • פירש אמר • (י) ולהעלות כלבו גאות הוא מנואץ ומסוקן ע"כ סור ממנה • (יא) בני שכל אשר הם מזינים בזה • ילכו כפופים כי בכבוד שכלם ויוקרים הם לרופים ובחונים • ובהקפלתם יודעים כי ה' זוקף כפופים



שחוח לב רכב תצלה ואל תהיה הגאווה לך מרכבת (יג) גם נפשך  
תאמר בכל מושב בתוך עמי אני יושבת (יד) אחי הנגאה עוד ונשכח  
כי גאון תדימנו וכילנו נשבר לבבינו ונביר נפשנו ומה אנחנו וטוב לנו  
גשה ונזכור אחד בראנו ואב אחד לכולנו אנשי השם דורכים דרך  
שפלות כאשר הורם דרך כל רואיהם אז יכירום כי הם זרע האל ברך :

**שער האולת** אמר החכם האוהב והשונא (א) אצל השומטה  
שויים . ואמרו מי שבני אדם שויים אצלו אין  
(ב) לשמותו רפואה . ואמר איזה ראוי לקלון מי שנכנס במקום שאינו  
ראוי לו . והנכנס במקום ואומרים לו שב פה ואמר לא כי אם כאן .  
(ג) והמאריך לספר דבר שאין שואלין אותו עליו :

**שער ההתהפכות** אמר החכם כל אוהב (א) שמהפך  
ומשתנה באהבתו השוב אותו בשונא  
ואל תבטח בו לעולם :

**תוספת** (ב) נסה רעך פעמים בקורות הימים אם לבבו תמים ואם  
אהבתו בדבר תהיה בעיניך בזויה ומעליך דחוייה הרחיקהו  
מסודך פן בפה מוקשיו יצודך השמר מדובר שלום בשפתיו ואתה  
רחוק מכליותיו ועמך ישיב (ג) ניבו ובקרבו ישים ארבו ועל (ד) זה  
אמר המשורר (ה) בעד בוגדים לפורר כתוא מכמר וישא משלו ויאמר

כפופים . (יב) מי שהוא שחוח וכפוף לב יחי' לו זאת המדה מרכב לאחרים לרכוב  
זבזה ילית אצל לא יעשה הגאווה למרכבות כבודו . (יג) גם תרגיל נפשך לומר בכל  
מושב כי בתוך עמי אנכי יוכב ולא להתגאות למעלה מהם . (יד) המשיל הדבר כמו  
שאחד מדבר עם חבירו . ואומר לו . אחי הגתגאה עוד . ולמה נשכח . כי הגאות  
תדומינו ותכריתינו ותכלינו . אהה . אדרבה . נשכח לבבינו . ובזה תהי' בר נפשינו  
כי מה אנחנו ואז טוב לנו . (טו) נשח . וגשפיל . ונזכיר כי אחד צדאנו כמו גדולי  
השם דורכים דרך זה הוא דרך השפלות כאשר הורם ומולידה דרך דרך זה ואז כל  
רואיהם יכירום כי הם זרע השי"ת :

(א) מצואר לעיל בשער הכסילות [אות ד'] . (ב) כי יאמר שאין לו ממי  
ללמוד . (ג) צ' חסרונות . א' שמאריך . צ' שאין שואלין אותו :

(א) מסתמא היא אהבה התלויה בדבר ובטל דבר בטל אהבה . תוספת (ב) נסהו  
ותצחנהו כמה פעמים ובהמשך הימים אז תראה אם לבו תמים

תקרבהו ואם אהבתו תלויה בדבר . אז חהי' אהבתו בעיניך בזויה ודחוייה והרחיקהו  
מחברתך פן תפול צפח ומוקש . (ג) פירש לשונו . (ד) מי שהוא בעל השיר . (ה) חן

דעתך

## שער ההתפנות

מאזם (ו) דוד אשר אהבתו תלוי' בדבר (ז) ויצפון אשר לא ידבר  
 ויקדים בשלום ולבו בלי (ח) תום ויקום ויטור (ט) ונפלך ישבר ברח  
 מאוהביו וסור מנתיביו (י) ומטה אוהביו לכלה תשבר (יא) ידידים דוברים  
 שלום בפיהם ורעה חושבים לילה ויומם (יב) ונח אותם ולא תדרוש שלומם  
 (יג) אמרות היחלוק בדורם דוד ואם זהב היועם או הישנה כתם או  
 הישקה לען בכום אחד וצוף גם יאכל למתוק ושורש רתם :

**שער כפירת הטובה** אמר החכם כשאתה חולק כבוד  
 לאוהביך כראוי לו ואיננו חולק לך מת

שראוי לך (א) טוב שתעזבנו :

**תוספת (ב)** שלם במענך • גמול מחזיק ימינך (ג) ואל יהיו רגליו  
 ללכת לדרוש קלים ואמרי בפוך מהודות מתעלים (ד) יהיו  
 ידיך ממהרת לקחת לשנאך לברך אינה משובחת • אל תהי כבהמה •  
 מהודות נאלמה • כי ההודאה תוספת מביאה הלא בורא הנשמות מברכים  
 בנעימות הלא הוא המבורך על כל ברכות • וחפיץ שיברכוהו בריותיו •  
 על מתנות ברכותיו (ה) אף כי אנוש רמה • על אחת כמה וכמה • וישא  
 משלו ויאמר • בעודך ברכי נפשי אלקים • ושמרי משבח כל גמוליו •  
 ואדם יגמלך חסד תברכנו (ז) ואיש מהר שאלתך למלא התלאי את

דעתך בעד הצוגדים והרמאים כי דרכם ללוד אנשים כמו שלודין החיה הנקרחת תוא  
 במכמר ע"י פירורי לחם כן ילודו גם הם במאכלם ומסקיהם להשיג דעתך :  
 (ו) תמאום אוהב • (ז) וילפון בלבו • (ח) צלי אמת • (ט) נוקם ונוטר ועל מפלתך  
 ישבור ויקוה • (י) ומטה חוזק אהבתו לכלה תשבר • (יא) אוהבים רמאים • (יב) עוזב  
 אותם • (יג) אמרות הרמאים אין לך לשמוע ואל תקוה להחליף דוד אהבתם  
 הכוזבת בדוד אהבת האמת • וכמו שלא יועם זהב ולא ישנה הכתם הטוב ולא  
 תשתה בכום אחד סם המות עם דבש • ולא תרגיש מתיקות משירשי גחלי רתמים  
 כן לא תקוה לאהבתם הכוזבת המתחפשים לטוב :

(א) סימן שאינו אוהבך באמת • תוספות (ב) אם קבלתה מאדם טובה ואין זכותך  
 להשיב כטובתו לכל הפחות תשלם לו תודה במענה לשוקך • ויהיה זאת  
 תחת הגמול של מחזיק ימינך • (ג) ולא ישי' רגליך קלים ללכת לדרוש טובת חבירך •  
 ופוך תתעלם מהודות לו • (ד) הטוב שיהי' ידך ממהרים רק לקחת דבר שטוב  
 וגאה לך לבדך • זאת המדה אינה משיבחת • כי א"כ תהי' אתה והצדמה שוים •  
 אבל אם תתן תודה • תגרום לך הוספת טובה • כמו שביארו המפרשים וזבח תודה  
 וכו' ושם דרך • אשר אראנו עוד ביסע ה' • (ה) אנוש רמה חפץ יותר ויותר •  
 (ו) שלא תשכח להטיבו בעד מפעליו • (ז) ואם איש מיהר ומילא שאלתך התלאי •

לשון

לספר מהלליו • אם על גמול חסד תהי מודה מהן • (ח) והשאל תמצאה  
 תוסף איך תשכה (ט) דורות ולא תזכור עת לכתך לדרוש בלא כסף •  
 תודה תהי תשלום מחיר חסדו אם אין לך שלם מחיר כסף (י) אשר הטיב  
 לבבך עת מודעך הכי דחל לברך מעלליו ואיך תכבד לשונו מלהודות אשר  
 היה לבקש קל ברגליו • תהיה גומל נדיב גומלך טוב תמיד • ומדת פעלו  
 ברך • אם קצרה ירך לשלם לו הגמול • לשון שבח מאוד הארך :

### שער הכבודות אמר החכם מי שנכנס במקום שיש שם בני אדם

וישב מבלי רשותם יהיה נמאם עד שיקום • ואמר  
 (א) הוזה הכבוד במעוז האזנתך אליו • ואמר תאכילה עם האוהב  
 מרקחת ועם השונא (ב) קבסא • ואמר מי שהאריך בשיחה • יקוצו בני  
 אדם בדבריו • ואמר שמלך אחד כתב בטבעתו (ג) הכבודת קום וכאשר  
 היה יושב אדם כבוד עמו היה מראה אותו אליו • וצוה החכם את בנו אל  
 תשב עם הכבדים • כי מצאתי בספר רפואות שישיבת הכבוד קדחת  
 רביעית • ואמר מי שיכבוד נפשו עליך ומטריחך בשאלותיו עשה אנך  
 (ד) לו חרשת ועיניך עורת • ואמר כאשר (ה) ידע הכבוד שהוא כבוד אינו  
 כבוד • ואמר אל תשב עם הכבוד כי ישיבתו דאנה :

### שער העקשות אמר החכם מי (א) שמתעקש עמך נפרד ממך

ושנאך אל תתעקש עם הכעסן • כי תכעיסהו  
 (ב) ותאשים ואל יקבצו במושבך שני אנשים (ג) שחולקים לנצוח :

לסון תלה • פירש תיעף ותיגע לספר מהלליו • (ח) ושאלתך תתוסף • (ט) איך  
 השכח זמני הטובות אשר השגת מחצירך בלא כסף • לכל הפחות תן לו תודה מחיר  
 חסדו אם אין לך מחיר כסף • (י) אשר האיש הזה היטיב לך צעת שנעשה מודעך  
 ואוהבך • וא"כ למה תדחל ותפחד לצרכהו עבור מעשיו ולמה תכבד לשוקך מלהודות •  
 ולבקשת השאלה היית קל ברגליך • וע"כ תהא אתה נדיב גומל טוב למי שגמלך  
 טוב תמיד • ומדת פעלו הטוב תברך • ואם קצרה ירך לגמול מחיר כסף • תאריך  
 שבח לשוקך מאוד :

(א) פירש הכל יאמרו עליו שזה איש כבוד שאין להאזין אליו • (ב) הוא דבר שמקיא  
 המאכל ממיעיו • (ג) אם כבוד אתה קום ולך • (ד) עשה עלמך כחרש וכעור •  
 (ה) כיון שהוא יודע חסדו ח"כ יתקן (ו) ואמר • כי דואגין איך להפטר ממנו •  
 (ז) שהולך עמך בקשות • סימן שהוא שוגאך ותפרד ממנו • (ח) אל תחלוק  
 עם הכעסן כי אתה תכעיסהו בדבר קל ותציאו לידי עצירה וא"כ יהי עליך האשם •  
 (ט) שאין רענס לידע האמת • ועיין [קדושין נ"ב] אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן •

## שער העקשות

**תוספת** ואמר החכם לבנו אל תהי (א) עקש פן תוקש ויהיה לך למוקש • ואל (ב) יבהילך רעיונך לקרוע בחרונך אשר לא תוכל לתפור ברצונך אל תהרום בזעמך אשר לא תבנה (ג) בהתנחמך (ד) כבה מדורת חמתך במי שכלך וחכמתך • היה מלך אחד תמיד במלכים הקדמונים חכם ונבון בכל דרכיו • וירא אלקים וסר מרע במהלכיו ולא היה בו עון ומרי (ה) כי בכל מעשיו מתגברים כעסו • ויכתוב ג' טורים • במתק (ו) אמורים ויתן ביד עבדיו ויצום להראותו בעת עלות (ז) חדותו בטור הראשון היה כתוב זכור כי אתה נברא ואינך בורא • הטור השני זכור כי עפר אתה ומאכל רמה ותולעה • הטור השלישי אשר לא ירחם היום (ח) למחר לא ירוחם :

**שער הנצחון** אמר החכם הנוצח (א) ברע נצוח • ואמר החכם לבנו הפצת לנצח אדם רע אמר לו כן • אמר לו אל תנצחנו עד שתהיה רע ממנו :

**שער הראוי לקלון** אמר החכם שמונה הם אם יבזו אותם אל יאשימו כי אם עצמם • הבא לסעודה שאינו קרוי לה (א) והמצוה בבית אדם בפניו (ב) והמבקש כבוד משונאו והשואל שאלה (ג) מכילי והנכנס בדברי שני בני אדם מבלי שיכניסו אותו (ד) בדבריהם (ה) והמזלזל במלך (ו) והיושב במקום שאינו ראוי לו (ז) והמספר דבריו למי שאינו מאזינם :

**תוספת** ועל זה (א) יתאמר משורר ויסתמר בשרי ויתמרמר • וישא משלו ויאמר (ב) לחוק אפר והטמן בעפר • ובא

תוספת (א) קסה עורף • (ב) אל תבהל צרוחך • (ג) כשתסקוט כעסך • (ד) ותכזה אש הכעס צמימי שכלך • (ה) רק מדת הכעס הי' זו • (ו) צמתיקות מאמרים • (ז) ל"ל חמתו • (ח) כל המרחם על הצריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו וכו' [שבת קנ"ח] :

(א) מי שרלונו לללח אדם רע • הוא יהי' ניזוח ולא מנלח • וכמו שסייב שאין לבקש סבות צמה לנלח אדם רע כי אז לריך הוא להיות רע ממנו :

(א) והמצוה ומכבד לאחרים צפני הצעה"ב הוא בכלל אורח מכנים אורח [ב"ב ל"ח] • (ב) כמו עובדא דצר קמלא [גיטין כ"ו] • (ג) הוא בכלל אל תלחם לחם רע עין • (ד) שצעה דצרים צגולס • (ה) ירא את ה' ומלך • (ו) וצמקום גדולים אל תעמוד • (ז) כשם שמלוה לומר וכו' [יבמות ס"ה] • תוספת (א) יאמר מי

# שער הראוי לקלון מא

פצור ודר דרי שאולה והדום לדרוש טיב נבל בלי שם · שמו נבל ועמו הנבלה · ושואל מאנוש כילי חסדים כמו עור ימשש באפילה · אל תט אל בתי נבל · וברח וסור מלחמו · גם אל תשת בכוס ינם · ואל תעזוב נפשך להתנאל בפת בנם · דירת בני נכר מאם תמיד · ואל תט לחנות את רגליך ישך במ כל כלבים (ג) לאשם אם תחם אורם תכבהו במי רגליהם · ציה רחק מלון ולא תנוח בביתם צער נפש קצר זרוע · כי הנבלה אמצת לבו לזאת לא יקראו אישים לכילי שזע (ד) על הזמן ילין ויקוץ בו · וכל יום הזמן יטיב והוא ידוע (ה) שלש בביתו נצמדו לנר וחקן קטוב ורוע לב ואין שבוע עד כי כלביו מקרוב אל שערי ביתו כרתו מנוע מנוע אמנם בבהלת מעשיו לא ראיתי בילדי הזמן לרוע :

## שער לצנות

אמר החכם הלצנות מעביר (א) חמורא · ואמר מי שמתלוצץ יהיה (ב) נקל · ומי שמרבה בדבר יהיה (ג) נודע בו :

שהוא בעל הסיר יאמר כן · יסתמר בשרי ויתמרמר בזכרי זאת האמור להלן · מוטב לחוקק עצמו צעפר ואפר ולבוא בצור ולדור צשאל · אך להדום מלדרוש טובת נבל בלי שם כי נבל הוא ועמו הגבלה · ולשאל מקמאן חסדים כמו עור ימשש באפילה וע"כ אל תט אל בית הגבל כו' ליתן לך מקום לרגליך לדור ולחנות במקום הראויים שם לישב כלבים מושכים · (3) ואמר על זה הללה · לאישם · פירש האש של הקמלנים · הוא כל כך מעט אש תרלה להתחמם · תוכל לכבות האור במימי רגליהם וע"כ מוטב להרחיק מלונך במקום ליה ושממה ולא לנוח בביתו · כי לער לגפש לראות זרועו הקלרה · כי הגבלה תאמן לבו וע"כ לא יקראו אנשים חשובים לכילי שזע · (7) על הזמן · פירש עם הזמן יעשה תמיד תלוה · כי רלון הקמאן יותר ויותר וע"כ יקוץ בו · ובכל יום הזמן יטיב לו והוא ידוע חולי ומנוגע · (ה) שלוש · חושב הלפג מהכילי · שלוש דברים מחוזרים בביתו · א' · לנר אשר היא תיקון ושלוש הבית · הוא קטוב ונכרת מזה · ב' · רוע לב · ג' · וחקן שביעה במאכלי ביתו עד אשר אפילו הכלבים המסתפקים במועט כמו שמבואר בדברי חז"ל שהקב"ה שוהא מאכלם ג' ימים במיעיהם גם הם יתמו ויכרתו מנוע על רגליהם · אמנם צחמת בכל הכלי הזמן לא ראיתי מדה רעה ככילות וקמלנות כי בכל ילדי הזמן כל אחד דורש טובתו והוא איש אשר יתן לו ה' עושר ונכסים וכו' ולא ישליטנו לאכול ממנו · ודי למשכיל בזה :

(א) שאינו מקבל מוסר ד' כמש"כ ולגים ללון חמדו להם · ולכן אמר אל תוכח לך כו' · (3) בזוי ונקל · (ג) וכל המרבה דברים ניכר בהם לאנשים מהותו

ואיכותו

[יא]

**תוספת המשחק בדברי לעג ולצון** - פגול הוא לא יהיה לרצון לא יאותו דברי שחוק כ"א בין המתאהבים ובין רעים קרובים לחזק מיתרי האהבה • ולנתק לולאות שנאה ואיבה • או עם הגר אשר תכנים באהליך • להראות כי לא יכבד עליך • ואמר החכם דברי שחוק בלי זמניהם (א) במשא כבד על שנאיהם • וקללה (ב) הישופה טובה מהם • הזוהר משחוק כאשר עם נדיבים תשב • כי חכם משחק אויל יחשב • והלעג בזדון ראשית המדון • לכן יזהר האדם על שחוק ביתו כי הכל עשה אלקים יפה בעתו • ועל זה המשורר זמירו מתעורר בעומד על משמר • וישא משלו ויאמר (ג) משחק אל תהי • ומלצון שבה רחוק כי כל חפץ דרוש בעתו ועת לבכות ועת לשחוק • השמר פיך ואל תהיה לשונך בלצון עם חבירך (ד) חללה • ויש ברכת (ה) מברך לבקרים בקול גדול ומחשב קללה • צוה אנוש (חכם) את בנו השמר מעדת המתלוצצים (ו) ומלהקת נבלים ופריצים • ומאיש בליעל קורץ בעיניו למעול מעל וימשוך (ז) לען חרונו בצוף רצונו • כי הם בעלי מזמה וחשבו מרמה • וישתכרו בבית יין משתיהם איש איש להשמיע צפוני שנאתו ולירות חצי שנאתו ויתכפר אחרי כן ויאמר היין עכרני הלא משחק אני :

**שער המהירות** אמר החכם מי שרוכב במהירות אינו בטוח מן חמכשול • ואמר החכם המתון (א) שאחריתו השנה טובה • טוב מן המהירות שאחריתו הסרון • ואמר שפת אמת פרי הצניעות (ב) ותחריצות יתרון התאוה • והמתון מגדול עוז • והמהירות מביאה אל החרטה • ושאלו לאדם גדול במה הגעת אל כל הכבוד הזה ואתה מן הכושיים • ואמר בדבר אמת והנאמנות • והמנע מן (ג) העיקש • ושלא שאלתי על מה שאינו צריך

ואיכותו כמש"כ צרוב דברים לא יחדל וגו' : תוספת (ח) ל"ל כמש"א • (ז) גלויה ומבוררת • (ג) אל תרגיל בשחוק ומללון שתבוא ע"י השחוק תרחק כי כל חפץ טוב לדרוש בעיתו • (ד) מחולל • (ה) מבואר בכתוב וצחז"ל • (ו) ומאסיפת • (ז) לשון לענה ורוש במתיקות רלונו • (ח) החילים הלפונים עם שנאת לצנו : (ח) שאחריתו ישיג טוב • וצמהירות ישיג חסרון • (ז) השתדלות הרבה בעניני העולם הוא יתרון התאוה • (ג) מנעתי עלמי מההולכים בעקשות •

כנגד

לי. ואמר החכם ראש כל מוסר (ד) השתיקה וראש השכל  
(ה) השפל (ו) ומי שהרבה בדבר נודע בו :

**תוספת** אל תתן נפשך לקבץ הון ותשפל עליו כי יש עושר שמור  
ולרעה לבעליו. שמח בחלקך. ויצא כאור צדקך. ותגל  
(א) במפתך תערב שנתך (ב) הורה חק טרפך מאין זעת אפך  
וישא משלו ויאמר (ג) יש אומר שוטט לקבץ הון אשר הוא יום תאוה  
ללב ולעינים לא האמינו כי מעט דים (ד) והעידו עלי חוק יוצרם  
אפים. כי טוב מלא כף נחת מבעמל גם רעות רוח מלא (ה) בירך  
את ה' הסקרה שפרך ואל תיגע להעשיר להכאיב בשרך זו הדאיבה  
נפשך כי אל המחסיר והמוסיף והעצב לא יועיל ולא יוסיף ככתוב  
ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ואומר אם ה' לא יבנה  
בית שוא עמלו בוניו בו. וישא משלו ויאמר. (ו) שוטט לך או שב  
או קום או נוס האין אשר יחטא בחשבוניו בית אשר אל לא יהיה  
בונה אותו הלא שוא עמלו בוניו. פתו הלא תנעם בריך. ומאין לבבך  
ומאין יעצב ברכת ה' תעשיר. ולא יוסיף לבד קלון ברב העצב. אשר  
ישמח במתנת אל טאושר ולב האין מאד נבהל מרוגע והמוסיף  
אשר תוסיף באצך ממעט הוא נפשך. אל תיגע. הבט אשר תחתיך

(ד) כנגד המחרפים. (ה) כי ענוה גדולה מכל המדות. (ו) והמרצה דברים ניכר  
שאינו חכם. תוספת (א) בחלקך. (ב) תן תודה לה' אם נתן לך לחם חוקך  
צלי זיעת אפך. (ג) יש אנשים האומרים כי העיקר לשוטט ברחובות לקבץ הון ומעולם  
לא יאמרו די. (ד) אבל חכמים העידו אודות לחם חוק שמקבל האדם. העידו כמה  
פעמים כי טוב מלא כף נחת. (ה) וע"כ תצרך את ה' המקרה אהלך ואל תיגע  
להעשיר ולהכאיב ולהדאיב נפשך כי האל יתברך הוא המחסיר והמוסיף. והעלז  
והיגיעה לא יועיל ולא יוסיף. (ו) אמר. מוסר השכל. בוא וראה כאשר תהי'  
שוטט ברחובות. בהליכתך או בישיבתך. או בקומך או בנוסך במהירות למסחרך.  
האין חוטא אתה במשובתך. ראה כי בית אשר ה' לא יבנה אותו. הלא שוא עמלו  
בוניו בו. פיתך ולחמך אשר תנעם לך. תצרך ה' ולמה תטריד לבבך ולמה תיגע  
הרבה כי צרכת ה' הוא תעשיר וכו' ולא תוסיף זיגיעתך רק קלון צרוב עלז  
ויגיעה. והאיש אשר ישמח במתנת ה' הוא המאושר. אבל לב האין והמהיר הוא  
נבהל מרוגע. פירש אין לו מרוגע לנפשו. ומה שתוסיף צאיך וצמהירתך. ע"י זה  
תתמעט נפשך בעבודת ה'. אך תביט למטה ממך ותשמח במעט אשר נתן לך ה'  
בממשלתך. הכבד. תרגיל להיות כבד להיות מוסיף הון. ומה שעתך תהא לך דיך

אשר נתן אלקים בממשלתך . הכבוד . מוסף ועמך דיך שלא תדע  
 כמה ימי שני חיך למה תצבור ותאסוף והמות יאספך אסוף  
 ויאשר כל אשר ידעת לאיש אשר לא ידעת . יאכלוהו מתנקם  
 עליך אחריך יקללך ואת ישן בקברך טוב מעט בלי ידיעה  
 מהרבה יראת פגיעה . וישא משלו ויאמר . משוטט את מתגבר  
 בחיל וסופו תאניה ואניה . ויש נפש בחק טרפה שמחה ואחרת  
 ברב עושר עניה . דע כי לא ברא האלהים ברואיו להרעיבם כי  
 אם להשביעם ולהטיבם כי אל כל יצור להחיותו נותן לחם בעתו  
 ומטריף לכל חוסיו . ורחמיו על כל מעשיו :

להיות כבוד להיות מוסף הון . ומה שעמך תהא לך דיך כי לא תדע ימי חיך  
 וא"כ למה תצבור ותאסוף לאחרים . ואפשר עוד שיאכל כל יגיעתך איש אשר הוא  
 שונאך . ומתנקם אשר הוא מקלל אותך בקברך . וע"כ טוב מעט בלי ידיעה  
 ויגיעה . מהרבה אשר תפחד מפגיעה רעה . כי לפעמים ינוד רגליו צימים ונהרות  
 וכמוהם המעותד לפגעים . משוטט . אתה מתגבר בכח . ואפשר שסופו תאניה  
 ואניה . אבל יש נפש אשר ישמח במעט טרפו וחוקו . ואחר צרוב עשרו יתאונן  
 כי לא ינוח ולא יסקוט לאסוף יותר ויותר . דע כי לא ברא ה' ברואיו להרעיבם  
 כי אם להשביעם ולהטיבם כי הוא מטריף לכל חוסיו ורחמיו על כל מעשיו . כמס"כ  
 פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון אמן בן יהי רצון :



[גזירת איסור אשר כל ירים איש את ידו לדפוס ספרי זה בלתי רשותי או צ"כ  
 וכל העובר על זה יענש כפי דת חוקי הממשלה הרוממה יר"ה]









